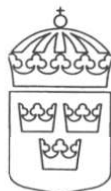

Riksdagens protokoll

1993/94:81

Måndagen den 28 mars

Kl. 10.00–17.33

Protokoll
1993/94:81

1 § Justering av protokoll

*Post- och
telekommunikation*

Justerades protokollen för den 21 och 22 mars.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1993/94:140 till arbetsmarknadsutskottet

1993/94:149 till socialutskottet

1993/94:178 till bostadsutskottet

1993/94:186 till arbetsmarknadsutskottet

1993/94:187–189 till konstitutionsutskottet

Motionerna

1993/94:Sk38–Sk40 till skatteutskottet

1993/94:K47–K50 till konstitutionsutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1993/94:KU27

Justitieukskottets betänkanden 1993/94:JuU17 och JuU18

Utrikesutskottets betänkanden 1993/94:UU14 och UU16

Jordbruksutskottets betänkande 1993/94:JoU13

Näringsutskottets betänkande 1993/94:NU14

4 § Post- och telekommunikation

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU17 Post- och telekommunikation (prop. 1993/94:100 delvis).

Anf. 1 INES UUSMANN (s):

Fru talman! I förra veckan, tisdagen den 22 mars, kunde man i Dagens Nyheter läsa en artikel där enbart rubriken gjorde att man hickade till. Där stod: "Posten på jakt efter miljarder." De första meningarna i ingressen låter så här: "Posten behöver ett kapitaltillskott på fyra miljarder kronor. – Ju snabbare vi får dem, desto bättre, men det är uteslutet att staten ska ställa upp, säger Postens koncernchef Ulf Dahlsten."

Litet längre ner i artikeln säger han att staten inte skall ställa upp, men att det också är uteslutet med en privatisering av Posten. Man kan man ju då fundera på varifrån dessa pengar skall tas. Finns det någon annan kraft som kan skänka pengar till Posten? Pengarna skall ju inte tas från det privata näringslivet, de privata krafterna eller staten. Jag förmodar att han inte heller tänker på kommunerna, men det kanske han gör. Det är kanske kommunerna som skall betala Postens regionala service i framtiden.

Det var inte alldeles oväntat att detta skulle komma. Men att det skulle ske så fort, att det bara skulle gå tre veckor efter det att bolaget Posten AB tillkommit, var något förvånansvärt. Det visar att byte av associationsform inte är någonting som man kan göra litet grand med vänster hand på en kafferast. Det visar också att det i hög grad är irreversibelt, dvs. att det inte går att ändra tillbaka.

Vi socialdemokrater har i en motion som behandlas i det utskottsbetänkande som debatteras i dag av flera anledningar kritiserat det sätt på vilket man ändrade associationsform. Vi har tagit upp fyra anledningar.

Vi har inte kunnat se att man visat att vare sig människorna eller näringslivet i Sverige skulle få bättre post- eller telekommunikationer när man gjort bolag av dessa affärsverk. Vi har också varnat för risken att servicen blir sämre utanför de mest tätbebyggda delarna av vårt land.

När vi nu sett bolagsordningen och annat, ser vi att det demokratiska inflytandet blir betydligt mer begränsat än vad det varit tidigare. Vi är allvarligt oroad över att detta är första steget till en privatisering.

Det finns alltså en mängd frågetecken som vi tycker att man borde ha rätat ut. Men dessa farhågor viftades bort. Nu kommer precis det som vi har pekat på tidigare mycket snabbt fram på bordet.

Jag såg en annan artikel i Östersunds-Posten alldeles nyss som gällde privatiseringsfrågorna. Första meningen i ingressen låter så här: "Regeringen kan tänka sig att sälja ut en minoritetsandel av Posten, men vill behålla bestämmandet." Glesbygdsmyndigheten och Posten har haft en konferens tillsammans. Meningen var att kommunikationsministern skulle varit där. Men han hade annat för sig. Det var statssekreterare Per Egon Johansson som uttalade sig på detta sätt.

Det står i artikeln: "På sikt kanske vi erbjuder marknaden att köpa andelar i bolaget. Men min personliga uppfattning är att staten även i framtiden skall äga majoriteten i Posten AB, sade Johansson." Det känns tryggt att veta hans personliga uppfattning, men det är uppenbarligen inte regeringens uppfattning. Ytterligare en av de farhågor som vi har redovisat tidigare håller nu på att besannas.

Dessa farhågor gäller i hög grad också Telia, där intresset hos marknaden att ta över kanske är större än vad intresset är för Posten. I postlagen, men

också i telelagen, regleras det ansvar staten har att nå servicemålen för post och telefoni. Men på vilket sätt det skall ske och vem som skall utföra denna produktion av tjänster regleras inte i lagstiftningen.

Vi vet att utvecklingen går mycket fort på kommunikationsmarknaden. Sverige hör till de mest avreglerade länderna i världen. Vi i Sverige är intressanta för övernationella företag just av den anledningen att Sverige utgör ett begränsat område där man har avreglerat. De övernationella företagen vill prova sina nya idéer. De kan gå in och ta över stora marknadsandelar, och sedan kan de gå vidare på större marknader.

För att inte bli utsatta för det som skulle kunna bli rena rama Vildavästern-attacker vill vi socialdemokrater ha till stånd en koncessionslagstiftning. Om man nu vill komma in och testa, skall man också vara med och betala för de mindre lönsamma delarna i vårt land. Vi vill undvika "russinplockeri". Det är anledningen till att vi vill ha denna koncessionslagstiftning. Den kan inte komma i efterhand. Den måste finnas när marknaden öppnas.

Fru talman! Taxorna i Televerket, och numera i Telia, har diskuterats fram och tillbaka. De skevheter som tidigare har funnits, och som varit mycket markanta, har blivit mycket mindre. Det har varit bra att det förts en offentlig debatt om dessa saker.

Den senaste förändringen av taxestrukturen har också gjort att det har blivit ett steg mot bättre och ändrade förutsättningar. Men vi socialdemokrater menar fortfarande att det är orimligt att man skall behöva betala rikstaxa när man ringer till sitt eget länssjukhus. Jag nämner just länssjukhus, eftersom det kanske är det mest allvarliga.

Det kan ibland finnas skäl att ringa länsstyrelsen eller landstinget. Men att man inte kan ringa länssjukhuset och nå sin doktor, sin specialist, utan att betala rikstaxa är ganska orimligt. Vi förutsätter att Telia kommer att ta hänsyn till de krav som har förts fram.

Slutligen till det som kanske är viktigast just nu. Telia har en nyckelroll för utvecklingen av den moderna infrastrukturen. Var man än bor skall man ha tillgång till åtminstone ett AXE-system. Det är en förutsättning för att människor och företag skall kunna välja att växa och utvecklas överallt i landet. Det skall gälla oavsett om man bor i Täby, på Gotland eller i Värmland.

Vi socialdemokrater menar att det, inte minst i nuvarande arbetsmarknadsläge och konjunkturläge, finns mycket goda skäl för att tidigarelägga utbyggnaden av AXE-systemet. Av sysselsättningsskäl, men också av regionalpolitiska skäl, bör man vara klar med AXE-utbyggnaden överallt redan år 1997. Det gäller också Värmland, Dalarna och det inre av Norrland. Det är fråga om en tidigareläggning om tre år.

Detta innebär att det krävs investeringar om 300 miljoner kronor per år under denna period utöver det som redan är beslutat. Det skulle betyda ytterligare en belastning på statsbudgeten med räntekostnaden på 25 miljoner kronor. Det är mycket väl använda pengar för att utveckla den här tekniken.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 4 till betänkandet.

Anf. 2 MAX MONTALVO (nyd):

Fru talman! I Ny demokratis motion 226 punkt 5 anser vi att man snarast bör låta undersöka förutsättningarna för differentierade teletaxor för pen-

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Post- och
telekommunikation*

sionärer och andra svaga grupper i samhället. Ny demokrati ser det som en bra möjlighet att ge fler äldre ekonomiska möjligheter att hålla kontakt med nära och kära, eftersom alla äldre inte kan åka och besöka anhöriga och vänner.

Skulle det nu bli så, att barn och bekanta går till äldre för att ringa billigt, anser vi att det ekonomiska bortfallet för Telia vägs upp många gånger om av den friskvård som det innebär för ensamma pensionärer när de får besök.

Utskottet säger att det inte är tekniskt genomförbart i vissa delar. Utbyggnaden av datorisering av telenätet går snabbt. Jag vill än en gång betona att vi till att börja med vill utreda förutsättningarna och inte införa detta i morgon.

Sedan talar man om hanteringskostnader på totalt 30 miljoner kronor. Det tycker jag låter mycket dyrt i detta sammanhang. Med den rationaliseringstakt som man har inom statliga delar av verksamheten kanske man kommer upp i de summorna. Men jag tycker att det låter orimligt. Jag skulle vilja ha en precisering på den punkten, om jag skall tro på detta. Annars är det bara ett motargument som man hugger till med.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 3.

Anf. 3 JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Trafikutskottet tillstyrker regeringens förslag vad gäller post- och telekommunikationsfrågorna. I dag gäller de nya lagarna postlagen och telelagen. Vi har också i och med detta bolagiserat Telia, som det numera heter, tidigare Televerket, och Posten. Man kan då anse att detta är en avreglering. Men faktum är att detta är en ny reglering. Vi hade tidigare inte någon postlag eller någon telelag.

Lagarna togs fram för att man skulle få en effektiv konkurrens på dessa områden, men också för att se till att man via tillståndsgivningen, som är en del av dessa lagar, kan ge tillstånd med bindande krav för de olika aktörer som finns.

För att kontrollera och följa upp detta har vi en post- och telestyrelse som ursprungligen inrättades den 1 juli 1992. Den skall vara tillsyns- och tillståndsmyndighet på området.

Fru talman! Posten är bolag från den 1 mars. Hur har det gått? Trots momsbeläggning av portot visar det sig att privatpersoner kommer att få ungefär samma kostnad som tidigare, bl.a. på grund av ett speciellt rabattsystem. Vi vet också att föreningarna får ett utökat och förbilligt föreningsporto. Möjligheter att helt slippa moms ges också i vissa fall.

Jag tycker att man bör göra en åtskillnad mellan postfrågorna och telefrågorna. Förändringen av Posten har gällt i mindre än en månad. Det är litet väl tidigt att försöka dra slutsatser av detta på postområdet ännu. Men man kan lära sig av telesidan. Låt oss se litet grand på den!

Jag tog tillfället i akt att läsa vad som sades i förra debatten om just telekommunikationer. Jag sade att det finns några honnörsord som beskriver vilken utveckling som väntar oss på telekommunikationsmarknaden. De är "utveckling", "kundanpassning", "konkurrens" och "lägre priser". Jag sade också att utvecklingen inom teleområdet kommer att innebära att många miljarder kommer att satsas på ny och utvecklad teknik.

Vi kan se hur det har gått. Ett område på telesidan som har fått möjlighet att utvecklas litet längre än den ledningsbundna telefonin är mobiltelefonin. Vad gäller det nyaste mobiltelefonsystemet GSM – det gemensamma europeiska – har vi utöver Telia också företagen Comviq och Europolitan, som ligger i Karlskrona. Inte minst Europolitan har satsat avsevärda belopp på nyinvesteringar i ny teknik. Investeringarna har till viss del kommit svenska företag till godo. Teleföretagen anställer och har anställt många människor. Man planerar att anställa ytterligare ett antal människor. Det ger investeringspengar till Sverige, det ger jobb i svenska företag och det ger nya jobb även i de företag som sysslar med just mobiltelefoni.

På den normala telesidan finns det ett antal utländska och inhemska aktörer. Företaget Tele 2 har satsat ganska stort och anställt nytt folk. Det franska företaget Transpac har satsat stort. Det förs diskussioner med ett nytt företag, Singapore Telecom, som vill in på den svenska telefonmarknaden. Det är inte säkert att Singapore Telecom kommer in, men det är många som är intresserade av att få använda sig av den svenska telekommunikationsmarknaden. Det ger i vanlig ordning fler aktörer, mer konkurrens, flera tjänster, ett större utbud, mer kundanpassning, utveckling, ny teknik och nytänkande.

En förutsättning för att marknaden skall kunna blomma upp helt och hållet och för att man skall kunna skapa alla dessa förutsättningar är att det finns en frihet för de olika aktörerna att satsa på den svenska marknaden, samtidigt som vi från samhällets sida har möjlighet att ställa konkreta krav på operatörerna. Det gör vi också.

Jag sade i förra debatten att allt det här ger Sverige nya jobb och spännande framtidsutsikter. Utvecklingen visar att det låg en del i det jag sade.

Allt fler är överens om att satsningar på telekommunikation och på att låta telekommunikationerna utvecklas är framtidens melodi. I Sverige försöker vi göra det på alla nivåer. De flesta vet väl att inte minst vår statsminister Carl Bildt arbetar mycket aktivt för att underlätta utvecklingen just på det område som man kallar informationsteknologiområdet. Det är ett mycket framtidsinriktat, teknikorienterat och kunskapsinriktat område. Det är viktigt att Sverige ligger i täten på det området.

Låt oss titta på kritiken. Det förekommer en viss kritik. Vi hörde Ines Uusmann nämna några kritiska synpunkter i sitt anförande. Ligger det ingenting i det?

Först kan vi konstatera att den borgerliga regeringen och de fyra regeringspartierna är överens med socialdemokraterna om vikten av att slå fast de regionalpolitiska värdena och det sociala ansvaret. Men vi har olika sätt att nå målen.

Jag vill påstå att det ännu inte har visat sig att regeringen har valt fel väg. Det är snarare tvärtom. Jag undrar hur det hade sett ut om vi inte hade haft någon postlag eller telelag. Utvecklingen har hittills direkt gynnat glesbygden, inte minst när det gäller telekommunikationer.

Jag är litet förvånad över det Ines Uusmann sade om att socialdemokraterna vill tidigarelägga investeringar genom att anslå statsmedel, dvs. skattepengar, för att påskynda utvecklingen. Finessen med att tillämpa marknads ekonomi på området är ju att slippa detta! Nu krävs det inga statliga anslag.

Nu krävs det inga höjda skatter för att betala dessa statliga anslag i syfte att få till stånd en tidigareläggning av viktiga investeringar, inte minst i de glänsare delarna av Sverige.

Det visar sig att Telia skyndar på investeringarna utan att vi behöver ge något speciellt anslag. Planerna på att man skall vara färdig med AXE-utbyggnaden till år 2 000 är snart inaktuella. Nu försöker man skynda på så mycket man kan från Telias sida för att få en bättre situation på den öppna och fria marknaden. Det socialdemokraterna eftersträvar och vill betala skattepengar för får man naturligt om man går den väg som regeringen har valt. Därigenom kan vi avslå reservation nr 2 från Socialdemokraterna.

Socialdemokraterna anser i reservation 1 att telekommunikation är något viktigt med tanke på de samhälls- och regionalpolitiska målen. Där är vi överens. I den nuvarande lagstiftningen är det dessa principer som gäller. Därför kan vi också avslå reservation nr i från Socialdemokraterna.

Max Montalvo tog upp en tredje reservation – den som nydemokraterna har lämnat. Telia erbjuder faktiskt redan speciella s.k. lågförbrukartaxor som gör det billigare för dem som inte ringer så mycket.

Fru talman! Det är människans natur att vara tveksam till förändringar. Det har visat sig genom tiderna att det bara är genom förändringar som människors och länders situation kan förbättras. Inom kommunikationsområdet är det extra viktigt att underlätta utveckling och förändring. Få saker är så viktiga för människor som att kunna kommunicera mycket och enkelt. De nya förutsättningarna för post- och telekommunikationer underlättar detta.

Om vi om några år blickar tillbaka på denna debatt kommer vi att märka att utvecklingen har varit mer omfattande, snabbare och givit ett större mervärde än vad vi trott. Måhända kommer vi också att le åt det faktum att vi debatterade post- och telekommunikationer som två helt åtskilda verksamheter. Det får framtiden utvisa.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Jag har kommenterat de reservationer som finns, men jag vill också ställa två frågor till Socialdemokraterna.

Det är riktigt att Posten skulle behöva ett kapitaltillskott på 4 miljarder kronor. Hur vill Socialdemokraterna lösa detta? Vi tror att man möjligen kan hitta varianter på lösning av problemet. Jag tolkar Ines Uusmann som att hon helst ser att staten går in med 4 miljarder kronor. I vanlig ordning är det Socialdemokraterna som står för alternativet att verksamheten skall bekostas via statsbudgeten. Svenska skattebetalare skall få betala. Jag tror inte att det behövs.

Hur vill Ines Uusmann lösa problemet med de 4 miljarder som Posten säger sig behöva?

Vi har i dag en telelag och en postlag. På teleområdet har nya och utländska aktörer kommit in på svensk mark och erbjudit svenska investeringar och svenska jobb. Om vi inte hade haft denna möjlighet i Sverige hade investeringarna och jobben hamnat i andra länder. Då skulle företagen ha sett till att samtalen så fort som möjligt flyttades från Sverige till någon utländsk station för att därifrån förpassas vidare runt i världen. Telelagen innebär att vi kan se till att investeringarna hamnar i Sverige.

Hur skulle Socialdemokraterna ha hindrat att investeringarna hamnade i andra länder och att nyanställningarna gjordes i andra länder än Sverige?

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Post- och
telekommunikation*

Anf. 4 INES UUSMANN (s) replik:

Fru talman! Jag vill fråga Jan Sandberg hur han menar att Posten skall få sina 4 miljarder kronor. Det finns som jag kan se det tre möjligheter. Antingen går privata intressenter, kommunerna eller staten in och betalar. Ser Jan Sandberg några andra kombinationer eller några andra möjligheter? I så fall tycker jag att han skall visa dem.

Om vi skall välja mellan privata intressenter, kommunerna och staten föredrar jag faktiskt att alla vi som använder Posten betalar gemensamt, dvs. alla vi svenskar som bor här. Det betyder staten.

Om kommunerna får betala kommer det bara att gälla de mest utsatta regionerna. Det kan väl inte vara någon fördel. Regeringen har ju varit oerhört tydlig i uppfattningen att det inte är fråga om en privatisering. Såvitt jag förstår håller det faktiskt på att utvecklas till det.

Jag delar Jan Sandbergs uppfattning att det är oerhört viktigt med informationsteknologi. Det är mycket bra att regeringen har kommit i gång med arbetet. Jag beklagar bara att man gör det till en intern regeringsangelägenhet. Det borde vara en nationell angelägenhet. Vi socialdemokrater har kritiserat att man försöker göra det till en sak inom regeringskansliet.

Till saken: Vi är överens om att det är viktigt med utveckling av informationsteknologin. Jan Sandberg säger att staten inte skall påskynda utbyggnaden av AXE-nätet därför att de inblandade klarar det själva. Det är en alldeles ny vinkling. I utskottets betänkande står det att det inte finns några möjligheter för Telia att nå målet före år 2000.

Jag tycker att Jan Sandberg skall redovisa vad som har hänt efter det att betänkandet justerades. Antingen får han erkänna att han går ut med osanningar eller så måste han ställa upp på att vi vill skicka in dessa små slantar för att utveckla hela landet.

Visst har det blivit fler aktörer på telemarknaden. Men har det givit värmelänningarna och jämtlänningarna bättre möjligheter till telefoni och telefaxutrustning? Det är för att undvika att aktörerna är olagliga i största allmänhet och för att undvika russinplockeriet som vi socialdemokrater vill ha en koncessionslagstiftning. Det är för att även Värmland och Jämtland skall ha möjlighet till en bra utveckling på teleområdet.

Anf. 5 TALMANNEN:

Meningsyttringar från åhörarna är icke tillåtna.

Anf. 6 JAN SANDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag tror att jag och Ines Uusmann och de borgerliga partierna och Socialdemokraterna är överens om att vi skall slå vakt om de regionalpolitiska målen. Det sade jag också i mitt inledningsanförande.

Socialdemokraterna vill använda sig av en typ av koncessionslagstiftning. Vi vill använda oss av en telelag och möjligheten för Telestyrelsen och regeringen att på olika sätt styra utvecklingen. Det som skiljer oss åt, Ines Uusmann, är sättet att nå målet.

Vi har under denna korta tid märkt att Telia har skyndat på investeringarna. Det är det vi säger i utskottsbetänkandet. Vi har inte sagt att systemet kommer att vara färdigt det år som Socialdemokraterna vill, men Telia har på en mycket kort period – säg ett halvår – verkligen forcerat dessa investeringar. Det kommer de glesare delarna av landet till del. Det visar att det finns andra sätt att nå utvecklingen än de som socialdemokraterna föreslår.

Vi talade om de 4 miljarder som Posten behöver. Regeringen vill hålla alla dörrar öppna. Jag förstår att Ines Uusmann är rädd för att vi skall sälja ut och privatisera Posten. Regeringen säger faktiskt i årets budgetproposition att man för närvarande inte har för avsikt att göra det.

Det var skönt att Ines Uusmann berättade att socialdemokraterna minns att de är beredda att ta till 4 miljarder från statsbudgeten om det krävs. Det heter att vi alla gemensamt skall betala. Då får vi ännu större budgetunderskott och ännu större problem än vad vi har nu.

Jag ber Ines Uusmann vända sig om och titta upp mot åhörarläktaren. Där sitter ett antal ungdomar och lyssnar på debatten. Kan inte Ines Uusmann tala om för dem att det hon egentligen säger är att det är de och alla andra ungdomar och de kommande generationerna som får bekosta miljardruiningen på områden där det finns alternativa lösningar? Säg det rakt ut till dem som sitter och lyssnar!

Jag fick inte svar på den fråga jag ställde om Socialdemokraternas motstånd mot den nya telelagen. Med telelagen har vi fått möjlighet att styra utvecklingen i Sverige, se till att de regionalpolitiska och sociala målen kan uppnås, men vi ger också möjlighet för alla de andra aktörerna att ge sig in på den svenska marknaden.

Alternativet till att släppa in dem på den svenska marknaden är att låta dem göra nya satsningar, bygga nya telestationer, anställa nytt folk i andra länder än i Sverige, för med Socialdemokraternas politik skulle vi inte släppa in dem.

Är Ines Uusmann beredd att stå fast vid sitt krav att vi skall ompröva telelagen, vilket innebär att investeringarna hamnar i andra länder än i Sverige och som innebär att de nya jobben hamnar på andra ställen än i Sverige?

Anf. 7 INES UUSMANN (s) replik:

Fru talman! Alternativa sätt att lösa kapitalproblem låter ju bra. Men de alternativa sätten, som uppenbarligen Jan Sandberg inte vill ta i sin mun, handlar om att göra Posten till vilket privat distributionsbolag som helst. Vad får det för konsekvenser? Det tycker jag är oerhört viktigt att redovisa.

Jo, det får konsekvensen att det blir ännu svårare, om man bor utanför storstadsområdena, att få en vettig service. Då stämmer inte detta med det Jan Sandberg säger att vi skulle vara överens om, nämligen att de regionalpolitiska och socialpolitiska målen skall uppnås för hela landet.

Om vi skall få fram pengar till Posten på några alternativa sätt, tycker jag att det skall talas klarspråk om vilka det skall vara.

Anf. 8 JAN SANDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Ines Uusmann att vi är beredda att hålla alla dörrar öppna vad gäller att få nytt kapital till Posten. Vi har inga dogmatiska bindningar. Vi säger inte nej innan vi har hört de förslag som finns.

Ines Uusmann är rädd för att privatisera Posten, men regeringen har sagt i budgetpropositionen att den inte har för avsikt att göra det just nu.

Jag tycker att Ines Uusmann ganska snabbt klarade av alla de frågor jag hade, och jag förstår att det gick snabbt, för hon svarade ju inte på dem. Exempelvis: Är det ungdomarna på åhörarläktaren och alla andra ungdomar som skall betala de 4 miljarderna? Är det Socialdemokraternas alternativ? Det var den första frågan, och den fick jag inte svar på.

Den andra frågan var: Om vi nu inte skulle ha den telelag vi har i dag skulle investeringarna och nyanställningarna göras i andra länder, därför att vi inte släpper in dem i Sverige. Vad är Ines Uusmann beredd att göra för att motverka en sådan utveckling och se till att jobben hamnar i Sverige i stället för i andra länder? Vad är alternativet?

Anf. 9 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Fru talman! Jan Sandberg säger att det finns rabatter för människor som inte ringer så mycket, och det är ju bra att det finns sådana rabatter. Men faktum är att pensionärer, i synnerhet rörelsehindrade pensionärer, inte ringer litet utan ringer en hel del, och då blir det dyrt. Det är detta vi vill komma åt.

Vi anser att vårt förslag innebär en för samhället mycket billig satsning på friskvård. Det tror jag att även Jan Sandberg inser. Jag tycker att det är litet underligt att man kommer med argumentet att det vi föreslår inte skulle vara möjligt att genomföra. Det argumentet håller inte.

Anf. 10 JAN SANDBERG (m) replik:

Fru talman! Vad gäller teletaxorna för pensionärerna visar det sig att skulle man tillämpa den linje som Max Montalvo och Ny demokrati förespråkar, skulle det innebära en massa krångel och en massa extra kostnader.

Sedan finns det också en risk att samhället på det sättet delar upp människor i olika befolkningsgrupper och drar exempelvis alla pensionärer över en kam. Det finns ju olika typer av pensionärer också.

Vad Telia nu föreslår är att man erbjuder – man har börjat erbjuda – en lågförbrukartaxa. Men det är bara första steget i en utveckling. Om vi tittar på vad som kommer att hända på den något mer avreglerade telemarknaden, finner vi att Telia och kanske andra aktörer hela tiden kommer att tänka: Vad skall vi hitta för nya alternativ, som kan erbjudas nya folkgrupper och som gör att dessa får fördelar och därigenom väljer de alternativen?

I betänkandet står det också att bl.a. Telia, som är en stor aktör på området, har påbörjat arbetet med att fortsätta att erbjuda alternativa taxor för olika typer av önskemål. Jag kan inte garantera någonting, men jag tror att Max Montalvo kommer att märka att också andra grupper, utöver pensionärerna som Max Montalvo pratar om, kommer att ges ökade möjligheter att kommunicera med andra, vilket är så otroligt viktigt för dem.

Sedan får vi heller inte glömma bort att vi satsar mer än 100 miljoner kronor kommande budgetår på att just se till att samhället upphandlar olika specialtjänster och till viss del specialutrustning för de delar av befolkningen som har speciella problem. Vi satsar mycket pengar på det. Det sker en utveckling i rätt riktning. Det här är inte allt. Det kommer mera.

Anf. 11 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Fru talman! Jan Sandberg säger att det är krångligt att administrera ett sådant system som det vi vill ha och också att det skulle vara tekniskt krångligt, om jag förstod undertonen. Nu är det så att jag är datamänniska och vet hur lätt det är att fixa till sådant här rent tekniskt. Om man får nätet utbyggt så som behövs, menar jag att det inte är någon svårighet alls att så att säga programmera. De invändningar Jan Sandberg gör är bara slag i luften.

Man kan inte dra alla över en kam, alla har inte samma behov osv. – okej, det kan jag väl acceptera. Men det väsentliga är just att man lyckas få fram någonting av det som kallas för friskvård i synen på telekommunikationer för dem som inte har möjlighet att gå till varandra. Det är detta vi tänker på mest, nämligen att människor kan fås att leva upp fast de sitter hemma ensamma mycket.

Anf. 12 JAN SANDBERG (m) replik:

Fru talman! Det Max Montalvo säger är mycket viktigt; det tror jag att vi är överens om. Jag berättade tidigare att man nu har börjat skynda på den nya tekniken, utbyggnaden av AXE-systemet, och det tror jag är viktigt och bra.

Problemet med Max Montalvos förslag är ju att vi, om man redan nu från riksdagens sida skulle bestämma litet mera detaljerat hur det här skall se ut och vilka befolkningsgrupper som skall ha speciella system, riskerar att få en annan effekt. Vi riskerar att det i första hand är bara de som är anslutna till AXE-systemet som kan få de specialkonstruerade lösningarna.

Den typ av medborgare som vi pratar om och som har speciella behov – handikappade, äldre, pensionärer – är, har det visat sig, i stor utsträckning just de som inte har tillgång till AXE-systemet. Skulle man väldigt snabbt genomföra ett system med den inriktning som Max Montalvo säger, skulle det innebära att de 30 miljonerna vi pratar om i extra kostnader för pensionärerna är ett ganska lågt belopp jämfört med de belopp som man måste ta till om man skulle genomföra komplicerade abonnemangsvarianter där det inte finns ett utbyggt AXE-system.

Jag tror att jag och Max Montalvo är överens om att de här människorna skall ges största möjliga förutsättningar att leva ett rikt liv. En del av detta är att se till att de kan kommunicera väldigt mycket via telefon, och jag tror att vi är överens om att försöka nå dit att de människorna ges bättre förutsättningar än i dag.

Men glöm inte bort att debatten om befolkningsgrupperna som har särskilda problem har blossat upp extra mycket i och med den nya telelagen. Jag tror att en orsak till det är att vi nu hårdare slår fast de sociala målen och de regionalpolitiska målen.

Så jag tror att den nya telelagen tillsammans med tillsynsmyndigheten Post- och telestyrelsen och tillsammans med de drygt 100 miljoner vi satsar på utveckling av teknik och tjänster kommer att göra att de människor vi nu talar om fortare än annars kommer att få bättre möjligheter att använda telefonen.

Fru talman! Ända sedan regeringens tillträde har Kommunikationsdepartementet och regeringen haft en klar linje inom transportområdet. Vi har ökat takten på de tunga investeringarna i infrastruktur, som järnvägar och vägar etc., samtidigt som vi har avreglerat och öppnat för konkurrens när det gäller att producera tjänster som använder sig av infrastrukturen.

Inom tele- och postsektorn tillhör Sverige i dag de ledande länderna i utvecklingen.

Förändringarna inom post- och telesektorn beror framför allt på generella förändringar i samhället. Våra livsmönster, tillgängliga tekniska lösningar och vår efterfråga förändras hela tiden. Alla olika typer av verksamheter måste anpassa sig till förändringarna.

Behoven har ökat genom informationssamhällets tillväxt, och våra allt större behov av kontakter på större avstånd ökar. För Postens och f.d. Televerkets del betydde detta bl.a. att efterfrågan markant förändrades. Inom telesektorn är utbudet av tjänster i dag så stort och mångfasetterat att en ensam operatör inte kan tillgodose alla varierande behov och önskemål som finns. Och den tekniska utvecklingen går ständigt vidare med svindlande hastighet.

Inom postsektorn vet vi att vart fjärde brev redan i dag kan ersättas av ett fax och att allt fler utnyttjar elektronik när de betalar räkningar eller tar ut pengar från t.ex. lönekontot. Människor använder i dag postkontoren i allt mindre utsträckning än tidigare.

Det är i stort sett inget fel på dessa förändringar. För de allra flesta är det till exempel en välfärdsvinst att kunna ägna mindre tid åt månadens räkningar. Men det skapar problem dels för Posten som får ett mindre underlag för att kunna upprätthålla samma servicenivå som tidigare på alla platser, dels för många ensamma människor som räknat pensionsutbetalande post- och bankexpediter som den kanske enda sociala kontakten.

Vårt samhälle håller på att bli allt mer effektivt, inte minst tack vare den väl utbyggda infrastrukturen. Men, som kristdemokrat, vill jag också aktualisera som en liten passus i den här debatten den mänskliga infrastrukturen, som inte sköts av vare sig Kommunikationsdepartementet eller trafikutskottet utan av oss vanliga människor, som du och jag. Vi får aldrig glömma att vi är människor och har mänskliga behov av såväl social gemenskap som samhörighet med andra människor. Telefonen är på väg att ta över den kontakt människor emellan som post- och bankpersonal förtjänstfullt hade hand om tidigare.

För att återgå till dagens ämne, fru talman, så var det nödvändigt med åtgärder från statens sida för att ge Posten och Televerket de nödvändiga förutsättningarna för att följa med i utvecklingen och också i framtiden kunna garantera väl fungerande post- och telekommunikationer.

Tidigare har staten framför allt styrt olika former av statlig service med hjälp av egen produktion av olika tjänster. Det gäller t.ex. för posttjänster som producerats av ett statligt affärsdrivande verk. Nu försöker vi i stället styra med hjälp av lagar och avtal. Vi skiljer alltså mellan produktionen av tjänsterna, som i större utsträckning skall skötas av statliga eller privata bo-

lag, och styrningen av sådana tjänster som samhället är beroende av, som i större utsträckning sköts genom lagar och avtal.

Regeringens väg har varit att avreglera produktionen och i stället skydda vissa viktiga funktioner med hjälp av lagar och avtal.

Vad vi än har för åsikter om förändringarna kan vi alla vara överens om att ingenting är som förr. Inget är statiskt, och varje tid har sina lösningar. Det mesta förändras nämligen, och förändringarna sker ofta i snabb takt. Allt nytt är på gott och ont. Vi kan välja mellan att bara klaga på att livet förändras och säga nej till nödvändiga åtgärder för att följa med i utvecklingen eller att anpassa oss genom att ta till vara de fördelar förändringarna erbjuder.

Men det är viktigt att staten ger ett skydd för alla medborgare så att alla garanteras vissa rättigheter. Det har vi också gjort genom post- och telelagen som garanterar alla medborgare väl fungerande post- och telekommunikationer, oavsett var i landet man bor. Det är, som Jan Sandberg tidigare nämnde, nu första gången som dessa rättigheter regleras i lag.

Regeringen har åstadkommit mycket inom transport- och kommunikationssektorn. Infrastrukturinvesteringarna har ökat, och järnvägssatsningen är den största sedan 1860-talet. Sverige är i dag en förebild för många andra länder när det gäller att effektivisera genom avreglering och ökad konkurrens.

Jag vill, fru talman, avsluta med att säga att det för oss kristdemokrater är viktigt att en utveckling äger rum tillsammans med folket. Genom post- och telelagarna och de förändrade verksamhetsformerna för Posten och Televerket har vi sett till att vi även i framtiden skall ha en fungerande post- och telemarknad, som alla i vårt land kan få glädje av. Vi behöver för detta en ekonomisk utveckling i en fungerande praktisk vardag.

Anf. 14 INES UUSMANN (s):

Fru talman! Detta var mycket på en gång, och jag vet inte om det hade så mycket att göra med betänkandet. Jag kan inte, fru talman, låta bli att kommentera det som Kenneth Lantz sade på slutet, nämligen att vi genom avregleringen har fått två av de mest effektiva post- och teleföretagen i världen. Vi hade en gång enligt gjorda undersökningar en oerhört hög effektivitet inom Posten och även inom Televerket. Vi hade de lägsta taxorna i världen och en oerhört bra service i förhållande till kostnaden.

Det finns ingenting som säger att det har blivit bättre i dessa avseenden genom de nya associationsformerna. Det finns å andra sidan inte heller någonting som säger att det har blivit sämre, men att avreglera för avregleringens skull och av ideologiska skäl är enligt min mening ett mycket märkligt sätt att möta framtiden.

Jag delar naturligtvis uppfattningen att vi måste följa med i utvecklingen, och den tekniska utvecklingen går fort, men man skall inte låta sig förblindas av en ideologi och bara köra fram på den enda vägen.

Jag skulle vilja att Kenneth Lantz som företrädare för det parti som har kommunikationsministerposten visade att det faktiskt har blivit bättre, särskilt för människor som bor i Värmland och i Jämtland, men det går inte.

Anf. 15 KENNETH LANTZ (kds):

Fru talman! Som skåning är jag inte så ofta på postkontoren uppe i Värmland, men nog har vi löften om att det genom den postlag som vi har enats om skall finnas en vältäckande och trygg postservice över hela landet. Vi är övertygade om att den konkurrens som råder i vårt land i dag, inte bara på postområdet utan även på teleområdet, är positiv. Som vi har nämnt tidigare i debatten i dag har det inte varit tal om någon försämring av Postens service, och det kommer inte heller att bli tal om det för vare sig värmlänningar eller andra invånare i vårt avlånga land.

Ines Uusmann sade själv i samband med en av sina frågor att vi är överens, och det noterar jag med tacksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

Prot. 1993/94:81

28 mars 1994

*Post- och
telekommunikation*

5 § Förbud mot laservarnare

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU18 Förbud mot laservarnare (prop. 1993/94:102).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

6 § Eurocontrolkonventionen m.m.

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU19 Eurocontrolkonventionen m.m. (prop. 1993/94:104).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

7 § Tilläggsbudget inom Kommunikationsdepartementets område

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU20 Tilläggsbudget inom Kommunikationsdepartementets område (prop. 1993/94:105 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

8 § Valperiodens längd och vissa andra grundlagsfrågor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU22 Valperiodens längd och vissa andra grundlagsfrågor (prop.
1993/94:115).

Anf. 16 THAGE G PETERSON (s):

Fru talman! Efter flera års debatt står riksdagen denna vår inför beslut i ett flertal viktiga författningsfrågor. Det viktigaste dokumentet i en demokrati är författningen, våra grundlagar. Det är viktigt att varje förändring diskuteras noga. En grundlag får inte ändras hur som helst. Och när man ändrar den bör det ske i långtgående politisk enighet. I en tid när motsättningarna på flera områden skärps i politiken kan vi då visa att vi kan bli överens om demokratins spelregler.

Grundlagsöverenskommelsen visar att vi mellan de politiska blocken kan bli överens om det som skall stå i Sveriges grundlagar. Det socialdemokratiska partiet har alltid hävdat principen att vi bör vara överens om demokratins spelregler. Så var det inför de stora grundlagsreformer som föregick enkammarriksdagens genomförande 1971 och grundlagsändringarna 1974. Så har det varit under hela enkammarriksdagens dagar. Den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten genomförde inte några viktiga grundlagsändringar utan stöd över den politiska blockgränsen.

Tyvärr tvingas jag emellertid konstatera att denna viktiga princip inte är lika självklar för riksdagens borgerliga majoritet som för oss socialdemokrater.

Helt mot vår vilja beslutade den borgerliga riksdagsmajoriteten att grundlagsfästa utlandssvenskarnas rösträtt. Och de sju borgerliga ledamöterna i KU har nyligen kört över de sju socialdemokratiska och beslutat att utreda frågan om beslutande folkomröstningar. Detta sker blott ett par månader efter det att riskdagspartierna träffade den breda uppgörelsen i författningsfrågan. Med hänsyn till att också de borgerliga partierna säger sig vilja eftersträva enighet i författningsfrågorna undrar jag vad de borgerliga övertrampnen skulle tjäna till.

Jag vill tillägga att det självklart är fritt för alla politiska partier att i likhet med medierna och enskilda medborgare bedriva opinionsbildning i författningsfrågor. De partier som deltagit i överenskommelsen kan givetvis vid en senare tidpunkt genom opinionsbildning ifrågasätta den författningspolitiska ordningen, liksom den träffade överenskommelsen. Men det är ändå en bit, fru talman, att gå från opinionsbildning till beslut.

Hösten 1992 inbjöd regeringen till sonderande samtal om vissa författningsfrågor. Det socialdemokratiska partiet meddelade en positiv vilja till att delta i dessa samtal. Det har varit en självklarhet för socialdemokraterna att medverka till en förstärkning av folkstyret och demokratin.

Vi har fått väsentliga socialdemokratiska krav tillgodosedda i förhandlingarna. En förlängning av mandatperioden är ett sådant viktigt krav. Det socialdemokratiska kravet på grundlagsskydd för allemansrätten genomförs. Det är till gagn för invånarna i Sverige. Det ökade inslaget av personval stär-

ker folkstyret och demokratin. Personval ökar möjligheterna för kandidaterna att bli mer kända i sina valkretsar. Det är också bra att det blir en parlamentarisk utredning om delning av de större valkretsarna. Vi är överens om att det fortfarande skall vara riksdagen som har ansvaret för innehållet i Sveriges lagar. Den nuvarande balansen mellan den lagstiftande och den dömande makten rubbas inte.

Vi socialdemokrater har således fått väsentliga krav tillgodosedda. Men jag beklagar att de andra partierna har motsatt sig att ta tag i den viktigaste författningsfrågan av alla – den om valsystemet. En ändring av valmetoden är mycket angelägen för att stärka demokratins handlingskraft.

Erfarenheter från de senaste två decennierna visar att det svenska politiska systemets beslutsförmåga varit otillräcklig. Svåra och på kort sikt impopulära men nödvändiga beslut försvåras av att möjligheterna att forma handlingskraftiga majoriteter är små i ett parlament med starkt proportionell representation.

Detta är, fru talman, ett allvarligt problem för Sveriges långsiktiga ekonomiska utveckling.

Men tyvärr tvingades vi konstatera att inte något enda parti var det minsta intresserat av att ens diskutera denna för vår svenska demokrati så centrala fråga om hur valsystemet kan ändras för att skapa starka och regeringsdugliga regeringar. Hur angeläget detta är belyses ju bäst av dagens turbulens i riksdagen. De borgerliga vann valet stort 1991 och borde i kraft av denna stora valseger ha fått en betryggande majoritet i riksdagen. Demokratin måste vara funktionsduglig. Då kan den lösa svåra samhällsproblem som arbetslöshet, stora underskott i statens affärer och hotande miljöförstöring. När medborgarna ser att demokratin har kraft, att politiken är ett verksamt medel, då sätter folket sin tillit till det demokratiska systemet.

Jag tycker att förlängningen av mandatperioden innebär flera fördelar. En fyraårig mandatperiod kan begränsa den stress som de korta mandatperioderna har orsakat i politiken. Närheten i tid till nästa val har ibland bidragit till att de bästa lösningarna på olika samhällsproblem inte alltid genomförts. Hotet att inte kunna redovisa reformer och tillräckligt resultat har ibland tvingat förtroendevalda till insatser som kunde ha utformats bättre, om mer tid hade funnits.

Med längre mandatperioder hoppas jag att långsiktigheten i politiken ökar. Det är särskilt viktigt att de politiska organen besitter handlingskraft då samhället brottas med ekonomiska problem och stor arbetslöshet.

Genom att mandatperioden förlängs ett år ökar också de realistiska möjligheterna för extraval med ett år, vilket är en fördel.

Men, fru talman, en förlängning av mandatperioden leder inte enbart till fördelar. Jag vill peka på *en* risk. Längre tid mellan valen kan komma att minska intresset hos medborgarna för politiskt beslutsfattande och bidra till en minskad politisering av samhällsproblemen. Jag menar att bra lösningar på svåra frågor fordrar debatt och åter debatt och penetrering från olika politiska utgångspunkter.

Riksdagens beslut om längre mandatperioder får inte begränsa medborgarnas demokratiska inflytande eller tillåtas minska medborgarnas intresse för politik och partipolitiskt arbete.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

Men samtidigt vill jag påminna om – och det tror jag att vi alla i denna kammare är överens om – att demokratin i vårt land har andra uttrycksformer än allmänna val. Den formella representativa demokratin är inte nog för att hålla demokratin levande och frisk. Partiverksamheten och kontakterna mellan väljare och dem de har valt blir allt viktigare. Det behövs med andra ord insatser varje dag mellan valtillfällena.

Därför har de politiska partierna ett stort ansvar, både de som finns i denna riksdag och de som arbetar utanför och ännu inte har kommit in. Beslutet om längre mandatperioder måste bli en signal till partierna att öka ansträngningarna för att fördjupa demokratin och för att vinna fler medborgare för det demokratiska arbetet. Partiernas verksamhet måste bli mer utåtriktad. Politikerrollen behöver diskuteras och förändras. Politikerna måste avdela mer tid för väljarkontakter och kontaktverksamhet ute i valkretsarna. Jag tror att ett ökat inslag av personval på en viktig punkt kompletterar den längre mandatperioden.

Jag hoppas också att personvalet skall innebära att kandidaterna och de valda kommer att anstränga sig ytterligare för att möta sina väljare. Och jag hoppas att en annan följd skall bli livligare valkampanjer. Genom personval får politiken fler och kanske tydligare ansikten. Det kan bidra till att minska det avstånd som i dag finns mellan väljare och deras företrädare.

Men vi är från alla politiska partiers sida i KU medvetna om att större inslag av personval kan medföra risker för oönskade bindningar mellan enskilda kandidater och stora bidragsgivare. Denna fara får inte underskattas. KU är enigt om att utvecklingen måste följas med stor uppmärksamhet. Det ligger i demokratin intresse att vi bevakar denna fråga mycket noga.

Både jag och den socialdemokratiska partiordföranden Ingvar Carlsson gav i höstas uttryck för kritik mot regeringens sätt att sköta författningsförhandlingarna, som vi menade var dåligt förberedda. Underlag saknades och presenterades ofta vid sittande bord. Vi menade att framförhållningen från regeringens sida var mycket dålig.

Vi påpekade att detta var otillfredsställande, i synnerhet som det gällde viktiga författningsfrågor. Vi uttalade också kritik av att förhandlingarna kom i gång för sent och att de genomfördes under stark tidspress.

När förhandlingarna var avslutade utgick vi ifrån att alla resurser på Justitiedepartementet togs i anspråk för att utforma de många författningsförslagen på ett noggrant och korrekt sätt.

Emellertid visade det sig att regeringen i propositionen förbisett viktiga konsekvensändringar, som gäller det betänkande vi i dag diskuterar. Regeringen hade förbisett frågan om mandattiden för ledamöter och ersättare i styrelser för kommuner och landsting och mandattiden för ledamöter och ersättare i förbundsfullmäktige i kommunförbund. På dessa två punkter har KU rättat till regeringens förslag. Utskottet har vidare begärt att regeringen gör en revidering av lagen om partistödet med hänsyn till den längre mandatperioden och återkommer till riksdagen i frågan.

Emellertid visar det sig att inte heller under behandlingen i KU har alla brister i regeringens grundlagsproposition upptäckts.

Vänsterpartiets företrädare i debatten här i dag och tidigare KU-suppleanten Johan Lönnroth gjorde mig i fredags uppmärksam på att 3 kap. 6 § rege-

ringsformen också måste bli föremål för en ändring. I paragrafens tredje stycke står: "Fördelningen fastställs för tre år i sänder." Detta bör självfallet ändras till fyra år.

I samma stund upptäcktes på utskottskansliet att 13 kap. 12 § regeringsformen måste bli föremål för en ändring. Den paragrafen handlar om val till riksdagen då krig och krigsfara råder. Denna paragraf påverkas av mandatperiodens förlängning.

Även av 24 kap. 24 § kommunallagen om valperioden för borgarråden i Stockholm måste en ändring ske.

Fru talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 22 "Valperiodens längd och vissa andra grundlagsfrågor" är således inte i färdigt skick för riksdagens beslut. Jag yrkar därför att betänkandet återremitteras till utskottet.

Fru talman! Medborgarmakt, folkrörelsedemokrati och betingelser för en välfärdsstat får något nya spelregler genom 1994 års författningsreform.

De författningsreformer som vi denna vår skall fatta beslut om är inte oövertydliga. De uttrycker vad vår tids samhällsutveckling har för demokratiska behov – dialogen mellan väljare och valda. Det gäller konstitutionella betingelser för Europasamarbetet och möjligheterna att förena demokratins individuella element med dess kollektiva.

1994 års författningsreform ändrar vårt statsskick och vår demokrati på ett sätt som jag hoppas kommer att stärka de demokratiska idéerna i en tid då dessa står inför stora och svåra prövningar.

Anf. 17 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! De förslag till grundlagsändringar som vi nu skall behandla ligger i linje med vad Lindbeckkommissionen rekommenderade. Jag har fått frågan hur Vänsterpartiet kan acceptera förslagen mot den bakgrunden. Jag har svarat att vi tar ställning i sak och att det finns åtskilligt av det som Assar Lindbeck och hans kolleger har sagt som vi håller med om. Det vi har vänt oss emot är anspråken på att förslagen skulle grundas på vetenskaplig teori ovanför huvudet på oss riksdagsledamöter.

Vi har också lyssnat på ett par av landets ledande jurister som har uttryckt viss tveksamhet över om man verkligen kan göra så att väljarna inte skall veta om den nya riksdagen väljs för tre eller fyra år. Vänsterpartiet har ändå beslutat att stödja förslaget efter de justeringar som Thage G Peterson har redogjort för. Vi stödjer naturligtvis också yrkandet om återremiss.

Vi tror inte heller att det finns absoluta juridiska sanningar ovanför politikernas huvuden. Man bör lyssna på kloka experter, men i slutändan kommer vi inte ifrån att vi måste tänka själva.

En huvudanledning till att det är rimligt att förlänga mandatperioderna är att den politiska konjunkturcykeln är ett reellt existerande problem. Man kan se den i fullt sving i denna valrörelse. Nya majoriteter i riksdag, lands-ting och kommuner måste få rimlig tid på sig att genomföra en politisk strategi.

Thage G Peterson har talat om risken för minskad politisering. Det finns naturligtvis en sådan risk. Det är inte bara en risk utan en realitet att vi har fått minskad politisering. Jag tror dock att det inte handlar så mycket om att man skall få rösta ofta i allmänna val. Det handlar i stället mera om på vilket

sätt flera människor skall engageras i politiken utanför parlamenten och mellan valen. Vi skall gärna försöka att bli mera utåtriktade, vilket Thage G Peterson begär.

Egentligen är det ganska små förändringar som vi nu vill göra i grundlagen med tanke på de djupgående problem som vi försöker lösa. De politiska partierna stagnerar, tappar medlemmar och har svårt att upprätthålla aktiviteten vid gräsrotterna. En viktig orsak är att de som inte har parlamentariska uppdrag känner sig utanför. De kan inte påverka. Den politiska klassen håller på att bli en realitet. Byter vi regering över blockgränserna ytterligare ett par gånger så kommer vi att få ett ganska stort överskott av unga politiska lejon utan annan yrkeserfarenhet än den från politiken och med tillvanda löner i 25 000-kronorsklassen.

De politiska partierna speglar fortfarande i huvudsak förra sekelskiftets sociala mönster. Frågan är om vi överlever in i nästa århundrade. Gunnar Wetterberg, departementsråd på Finansdepartementet, gör i en ny bok olycksbådande jämförelser med frihetstidens partistrider mellan hattar och mössor, de som slutade med Gustav III:s statskupp. Så illa skall det väl inte gå, men vi måste säkerligen förnya oss för att överleva.

Vi håller på att få ett nytt slags klassamhälle, där få kallar sig arbetare eller tjänstemän och ännu färre känner en självklar tillhörighet till ett politiskt parti. De flesta anser att samhället består av tre sorters människor. För det första: de däruppe – några tusen höjdare i företag, politik och organisationer som bestämmer. För det andra: vanligt folk. För det tredje: de därnere – de arbetslösa, de förtidspensionerade och de nya invandrarna.

De flesta upplever maktlösheten som ett långt större problem än usla materiella villkor, och många känner att de helt står utanför varje möjlighet att påverka samhället. Det minskande handlingsutrymmet för den ekonomiska politiken som följer av det alltmer internationaliserade kapitalet kör över vallöften och spåder på politikerföraktet.

Vi har försökt ta upp frågan om politiskt utanförskap i motionen. Vi föreslår bl.a. utvidgad rösträtt för invandrare.

Människor upplever alltmer politiken som teater, som ett skådespel. Valundersökningen år 1991 visade att politikens kunskaper lönade sig dåligt. Det som gav framgång var utstrålning. Liksom Peter Sellers i filmen om Mr Chance skulle man säga meningslösheter på ett sådant sätt att var och en kan lägga in det den själv vill höra.

Vi går i år mot två för Sveriges framtid avgörande valrörelser: Riksdagsvalet och folkomröstningen om svenskt medlemskap i Europeiska unionen. Inget tyder på att saklighet och kunskap kommer att få större genomslag denna gång. Det finns snarare tecken som tyder på att nivån på retoriken och de spektakulära utspelen kommer att slå nya rekord. De professionella producenterna av åsikter laddar upp som aldrig förr. Metoderna att förmedla ett skenbart budskap är nu så raffinerade att de överträffar bloddopningen.

På en kurs härförliden fick jag lära mig hur man skall göra för att få ut ett budskap i TV. Det gäller att ha klart för sig vad man vill ha sagt. Det skall vara enkelt, och man skall ständigt upprepa det. Det duger inte med några å ena sidan och å andra sidan eller med ånger och osäkerhet. Titta med fast

blick intervjuaren i ögonen, kläm till med en siffra eller ett påstående och spara samvetskvalen till kvällen.

Ny demokrati har ett visst ansvar för att pajaseriet har slagit nya rekord. Men jag tror att Ny demokrati är ett symptom snarare än en orsak. Jag tror inte heller att vi andra skall sätta oss på alltför höga hästar. Även våra partier blir alltmer av företag som saluför produkter. Även vi gör desperata utspel för att vi skall bli synliga i TV.

Thage G Peterson talade om att man skall ändra valsystemet så att regeringsmakten stärks. Men vi kan ta USA, där det finns två stora partier, som exempel. Demokratin är inte starkare i USA, snarare tvärtom. Valdeltagandet är uselt. Det har medfört att de två stora partierna ligger oerhört nära varandra och att ideologierna har mycket svårt att dra till sig en levande debatt.

Lindbeckkommissionen trodde att vägen att höja riksdagens anseende och stärka regeringsmakten var ytterligare professionalisering, färre riksdagsledamöter, mindre makt för intresseorganisationer och mera makt för ekonomer och andra experter på departementen. Jag tror snarare att det är tvärtom. Vi behöver fler politiker som var och en har bättre förankring utanför parlamenten. Det åstadkoms bl.a. genom att vi sitter färre mandatperioder. Vi behöver mera av levande folkrörelser och flera med mångsidig yrkesbakgrund bland politiker och tjänstemän.

Det kan vara bra med ett ökat inslag av provval. Vänsterpartiets förre partiof förande, Lars Werner, var med i utredningen om personval. Det visar att vi tillmäter frågan stor vikt.

Jag kan vara överens med Thage G Peterson om fördelarna och nackdelarna med personval. En fördel är att det blir fler tydliga ansikten. Nu pågår ett val i Italien, där en av huvudpersonerna använder två egna TV-kanaler. Det gör problemet mycket tydligt. Enligt min mening kan vi inte få ett rejält personvalssystem innan vi har gjort något åt maktkoncentrationen i medierna. Jag tillhör inte dem som skyller våra valresultat på orättvis mediebevakning. Men vi borde kunna vara överens om att starka offentligt ägda och partipolitiskt neutrala etermedier och politisk mångfald inom pressen är ett livsvillkor för valrörelser med starka inslag av personval.

På ett område tystnar allt borgerligt tal om valfrihet, trots att det i regeringsdeklarationen talades om en valfrihetsrevolution. Det gäller val av statsöverhuvud. Frågan om monarkin är visserligen mest en symbolfråga, men också den är en del av politikerföraktets och mediemaktens problematik. Vilka politiker, förutom en och annan dödspilot från Vänstern, vågar i dag angripa fjanteriet och fjäsket kring kungahuset inför risken att hundra hungriga galapettrar som inte vädrat en fiende på ett decennium hänger ut oss till spe och varnagel?

Det har åter blivit populärt att kalla sig liberal. Det manifesterades bl.a. av att Folkpartiet förlängde sitt partinamn. Mot denna bakgrund är det egentligen ganska underligt att det finns så få som vågar stå för de klassiska vänsterliberala och vänstersocialdemokratiska kraven på religionsfrihet, fri uppfostran och republik. Hur kan vi i nådens år 1994 acceptera att små barn skall påtvingas den rena lutherska läran, att regeringen skall godkänna vem

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

kronprinsessan skall gifta sig med och att hon inte får resa utomlands utan att Kungen godkänner det? Finns det inga äkta vänsterliberaler längre?

Fru talman! Jag yrkar, som redan sagts, bifall till återremissen. Jag har önskemålet att konstitutionsutskottet skall fundera litet ytterligare över 75-årsminnet av den svenska parlamentariska demokratins genombrott. Skulle man inte rent av kunna ta ett initiativ till att genomföra den parlamentariska demokratins principer fullt ut också vad gäller kungahuset?

Anf. 18 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Äntligen står vi i beredskap att genomföra en rad nödvändiga och länge önskvärda författningsändringar.

Betänkandet innehåller såväl stort som smått. Till det lilla i sammanhanget vill jag utan vidare hänvisa till de krav som bl.a. Johan Lönnroth apostroferade och som gällde införandet av republik. Det var som att höra ett eko från detta sekels barndom när Johan Lönnroth talade om monarkin och dess roll.

I själva verket är monarken en symbol för nationen – som jag tror att ungefär 99 % av befolkningen vill behålla. Då slipper man också undan det bråk som lätt uppstår i en presidentvalskampanj.

Däremot vill jag naturligtvis ge Johan Lönnroth rätt i att frågan om statschefens religiösa tillhörighet är något som i och för sig borde vara statschefens privatsak. Men här har inte utskottet velat förekomma Kyrkoberedningen utan utgår från att beredningen kommer att ta upp de frågorna.

Den i särklass nu viktigaste förändringen är förändringen av valperiodernas längd från tre till fyra år. Men jag skall utan vidare säga att jag känner en viss tveksamhet över tillvägagångssättet att inte i vanlig ordning ändra grundlagen på den punkten. Nu blir det ändå formellt riktigt. Men det är fullt rimligt att diskutera själva uppläggningsen.

Orsaken till att vi nu går över till fyraåriga mandatperioder hänger självfallet samman med att man rätt allmänt har konstaterat att det har varit rätt misslyckat med de treåriga perioderna. Jag skall gärna stryka under att jag helst hade sett att rullande valperioder hade införts, som i t.ex. Danmark eller Storbritannien. Jag hade också helst sett att den gemensamma valdagen hade försvunnit. Men det har inte gått att uppnå någon överenskommelse på de punkterna, utan vi får acceptera de förslag som har kommit fram. Det har ändå blivit en klar förbättring i förhållande till den tidigare situationen. Jag tror att förlängningen av valperioderna kommer att gynna parlamentarismen rent generellt. Jag tror också att upplösningstinstitutet i det här sammanhanget kan få en förnyad betydelse i framtiden.

En annan stor förändring är införandet av personvalsmomentet. Personval har naturligtvis funnits inom i varje fall det parti jag företräder, Moderata samlingspartiet. Inte någon riksdagslista har fastställts utan att det har funnits ett provval i bakgrunden att falla tillbaka på. Men provvalet har varit en angelägenhet för partimedlemmarna. Det står naturligtvis öppet för envar att bli medlem i ett politiskt parti. Men självfallet har väljaren på själva valdagen inte haft något reellt inflytande över valet av person.

Vi får se vilken roll det modifierade danska systemet som skall införas kommer att spela i framtiden. Det finns dock anledning att varna för över-

tron att vi med hjälp av detta system också har löst de djupare problemen. Det finns anledning att fästa uppmärksamhet vid den motion som Sten Andersson i Malmö har väckt. Han invänder mot personvalssystemet och varnar för eventuell korruption och ett ekonomiskt beroende hos kandidaterna av t.ex. bidragsgivare. Men som utskottets ordförande har påpekat finns det all anledning för konstitutionsutskottet att följa utvecklingen i det hänseendet mycket noggrant.

Några kuriösa frågor har tagits upp i motioner och redovisas i betänkan-det. Bl.a. har frågan om sambandet mellan mandat och parti aktualiserats. Ny demokrati önskar att en person som lämnar ett parti också skall vara skyldig att frånträda sitt ledamötskap i riksdagen. Någon sådan skyldighet finns inte och bör enligt utskottets mening inte förekomma. Hela resonemanget leder tanken till den strid som utkämpades under frihetstiden, principalstriden, som fick sin lösning vid 1746/47-års riksdag. Lösningen gick ut på att ständerna helt och hållet underkände tanken att riksdagsledamöter skulle vara bundna av sina väljares föreskrifter. Det ledde i sin tur till att det blev klart inskrivet i 1809-års regeringsform ett förbud mot alla sådana imperativa mandat. Den känslan besjälar oss alltjämt i nådens år 1994. Vi har i det hänseendet tagit klart intryck av vad som hände för 250 år sedan.

Frågan om antalet ledamöter i riksdagen berörs också i några motioner. Daniel Tarschys säger i sin motion helt lakoniskt att vi är för många. Det kan man i och för sig tycka. Men jag har roat mig med att fästa litet extra uppmärksamhet vid antalet frånvarande vid våra voteringar. Jag konstaterar att det är normalt att ungefär en sjundedel av riksdagens ledamöter är frånvarande av ett eller annat skäl. Det kan vara fråga om uppdrag av olika slag som tar ledamöternas tid i anspråk. Det kan naturligtvis vara sjukdom. Men vi kan förutsätta att det, i framtiden då det kommer att finnas allt fler internationella uppdrag, kommer att ställas allt större krav på ledamöterna. Vi får vara beredda på att ett relativt stort antal ledamöter inte kan delta i voteringarna eller delta i riksdagsarbetet vid varje tillfälle.

Detta gör att vi måste fundera över om vi verkligen är för många. Om vi ändå anser att vi är för många, måste vi fråga oss om ett mindre antal kan utföra samma mängd arbetsuppgifter som nu. Sannolikt är detta inte fallet. Då tvingas man lägga om riksdagens arbete högst väsentligt.

Vidare har vi frågan om folkomröstningsinstitutet. Rent generellt säger Thage G Peterson att Socialdemokraterna minsann alltid har respekterat att man skall vara överens om de demokratiska spelreglerna och att borgarna har brutit mot detta på två punkter. En punkt skulle gälla utlandssvenskarnas rösträtt. Men låt mig knyta an till vad Johan Lönnroth sade tidigare. Det synes mig lämpligt att fira ett 75-årsjubileum för den allmänna rösträtts införande med att också ge våra utlandssvenskar den självklara rösträtt de bör ha. Det är detta synsätt som har varit vägledande för de borgerliga partierna i utskottet.

Utskottet kräver inte någon förändring i fråga om folkomröstningsinstitutet. Utskottet säger bara att erfarenheterna av de folkomröstningar som genomförts i landet bör sammanställas och utvärderas. Detta tycker jag inte är för mycket. Det är snarare förvånande att Socialdemokraterna motsätter sig

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

detta förslag. Vi kan ganska lugnt konstatera att erfarenheterna från folkomröstningar inte är enbart positiva.

Vi hade en trafikomröstning som gav en överväldigande majoritet för att behålla den gamla vänstertrafiken, varpå riksdagen kort tid därefter beslöt att lägga om och införa högertrafiken. De båda omröstningarna om pensionsfrågan och kärnkraftsfrågan, med tre alternativ, har inte heller varit några stora föredömen när det gäller sättet att anordna folkomröstningar. Vi vet att det nu kommer att bli ökade möjligheter för medborgarna att lokalt ta initiativ till omröstningar.

Mot denna bakgrund tycker jag att det finns alla skäl i världen att tillmötesgå det som tredje vice talman Bertil Fiskesjö har föreslagit i en motion, nämligen att sammanställa och utvärdera resultaten. De kan då eventuellt ligga till grund för nya förslag.

En ändring av valsystemet har efterlysts av Thage G Peterson. Men utskottet är inte överens på den punkten. Vi moderater har deltagit i debatten med liv och lust, och vi har framfört förslag som ligger nära den tyska modellen. Men vi har också varit beredda att diskutera andra förslag. Det finns dock andra partier som inte är lika intresserade av en förändring i det hänseendet.

Fru talman! Till sist vill jag säga att jag beklagar de malörer som inträffat i arbetet. Jag har därför i rådande situation ingenting emot att betänkandet återremitteras till utskottet. På så sätt kan vi få ett betänkande som i sin helhet täcker in alla de frågor som här är aktuella.

Anf. 19 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag missar naturligtvis inte chansen att få byta några ord med Birger Hagård om monarkin.

Frågan om den rena lutherska bekännelsen skall visserligen behandlas av Kyrkoberedningen. Men vad anser Birger Hagård? Det kunde vara intressant att få höra vilken egen principiell uppfattning Birger Hagård har i frågan. Frågan är inte alldeles principiellt obetydlig i en tid då den religiösa fundamentalismen breder ut sig över världen. Är det inte ett problem med denna kvarvarande bestämmelse? Även om det är en liten fråga, är det ändå en ganska stor sak att vi begär att vårt statsöverhuvud skall ha en viss bestämd religiös inriktning.

Jag skulle också gärna vilja höra vilken uppfattning Birger Hagård har om den fullständigt vanvettiga regeln som säger att regeringen skall godkänna den som kronprinsessan Victoria gifter sig med. Skall verkligen Birger Hagårds partikamrat Per Westerberg – för att nämna någon i högen – kunna bedöma om det är lämpligt att kronprinsessan t.ex. gifter sig någon som inte tycker som han? Jag är medveten om att den reella makten att bestämma i någon annan riktning väl inte är så stor. Men även på den punkten handlar det om en principfråga. Är det inte fullständigt vanvettigt att sådana bestämmelser får leva kvar?

Anf. 20 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag vill gärna tillmötesgå Johan Lönnroth i hans mycket blygsamma begäran. Han vill höra min egen privata uppfattning i dessa två principfrågor.

Jag trodde att det framgick rätt tydligt av vad jag tidigare sade att jag anser att även statschefens religiösa tillhörighet bör vara en privatsak. Man får anföra andra motiv för att kunna övertyga mig om motsatsen; det är möjligt att sådana argument kan finnas. Men rent allmänt anser jag det vara en privatsak.

Naturligtvis bör detta även gälla vem kronprinsessan Victoria en gång i tiden avser att äkta. Det är sådant som är privatsaker, och det bör man kunna komma fram till. Men i det här landet är vi ju noggranna. Det skall utredas och framläggas förslag. Jag hoppas att dessa saker kommer att klaras ut. Det är min privata uppfattning. Jag har inte rådfrågat vare sig statsministern eller någon annan.

Anf. 21 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag tar då detta som ett löfte att frågan om åtminstone en utredning kommer upp i konstitutionsutskottet. Det finns faktiskt motioner i detta betänkande, vilka handlar om dessa saker. Även om vårt vänsterpartistiska krav är mer långtgående – jag har inte så stort hopp om att få med mig Birger Hagård på det – räknar jag med att Birger Hagård är beredd att medverka till att konstitutionsutskottet tar initiativ till att denna fråga utreds. Egentligen behöver ju inte frågan utredas, utan det skulle räcka med att man ser till att bli av med dessa historiska rester från ett gammalt och djupt odemokratiskt system.

Anf. 22 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Låt oss utgå från att Kyrkoberedningen klarar ut frågan om den religiösa tillhörigheten. Vi brukar ju inte ha för vana att föregripa det som olika utredningar sysslar med. Men Johan Lönnroth har alldeles rätt i vad gäller den stora frågan om republik eller monarki att jag på intet sätt delar hans allmänt principiella republikanska inställning. Tvärtom ser jag mig som en varm anhängare av monarkins fortbestånd i landet.

Vad gäller andra detaljer kan det finnas all anledning att i olika sammanhang ta upp dem och åtstadkomma de – som jag kallar dem – nödvändiga moderniseringarna också på detta område. Det kommer säkert att komma fram.

Anf. 23 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Birger Hagård tog upp de två borgerliga övertrampen från den princip som vi båda hyllar och anser att man bör eftersträva, nämligen enighet i författningsfrågor om demokratins spelregler. Han tar upp frågan om folkomröstningsinstitutet som behandlas i detta betänkande. Catarina Rönning kommer senare att ta upp den socialdemokratiska reservationen.

Men min reaktion gäller följande: Här träffar vi en bred överenskommelse om ett antal författningsfrågor. Vid flera tillfällen diskuterar de politiska partierna om vilka frågor som bör bli föremål för riksdagens första grundlagsbeslut och om vilka som bör bli föremål för ett utredningsarbete. Ifrån dessa överläggningar kommer två utredningsförslag. Ett går ut på att man skall utreda frågan om delning av de största valkretsarna. Det andra går ut på att man skall utreda frågan om hur man skall komma åt missbruket av den fria

nomineringsrätten. Men ett par månader efter denna överenskommelse slår de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet till och "kastar in" folk-omröstningsinstitutet för utredning med sikte på beslutande folkomröstningar. Jag kan väl inte annat än agera mot denna något underliga form för enighet i författningsfrågor.

Vid frågan om utlandssvenskarnas rösträtt gick man inte ens via en utredning, utan man gick direkt till ett första grundlagsbeslut i riksdagen. På denna punkt har riksdagen ett vilande grundlagsbeslut. Och vi socialdemokrater finner det anmärkningsvärt att riksdagen med bräcklig majoritet skall grundlagsskydda vissa utlandssvenskars rösträtt.

Fru talman! Jag upprepar det som jag i denna kammare sagt tidigare: Den borgerliga hanteringen av denna fråga visar på brist på respekt för de partier som är emot ett grundlagsfästande.

Men det mest anmärkningsvärda, fru talman, är valet av den tidpunkt då de borgerliga vill grundlagsfästa utlandssvenskarnas rösträtt. I dag diskuterar flera länder frågor om medborgarskap och rösträtt. Starka krafter verkar också för att länder skall samordna sina regler på detta område – vilket skulle vara önskvärt.

Därför måste jag fråga Birger Hagård: Varför denna brådska? Varför detta ointresse att söka breda lösningar i dessa två frågor? Varför denna strävan att grundlagsfästa något som enbart kan bli en liten beståndsdel i en betydligt viktigare helhet?

Anf. 24 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande har vi från den borgerliga sidan sett frågan om utlandssvenskarnas rösträtt som en mänsklig rättighet. Vi har sett det som en skyldighet för landet att genomföra detta. Vi har i det här fallet helt enkelt inte velat finna oss i att Socialdemokraterna velat förhålla frågan. Vi har inte velat finna oss i att man från socialdemokratisk sida inte utan vidare velat ge just alla dessa människor som gör så stora insatser för vårt land utomlands deras självklara rösträtt. Det har vi i hög grad ansett obefogat.

Beträffande folkomröstningsinstitutet är en sammanställning och utvärdering av vunna erfarenheter det centrala. Det framgår också tydligt av utskottsbetänkandet. Det förvånar mig mycket att socialdemokraterna inte ens vill medverka till detta. Det verkar som att man anser om de erfarenheter vi hittills har skulle vara de bästa och att frågan över huvud taget inte behöver ventileras närmare.

Anf. 25 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Birger Hagård använder nu litet oförsiktigt uttrycket förhålla. Då har jag en fråga till Birger Hagård, och jag hoppas att han inte blir mig svaret skyldig: Om Socialdemokraterna inte vill vara med om en viss grundlagsändring, betyder detta att de borgerliga partierna kommer att köra över socialdemokratin? Kommer de då att säga att det var synd att det stora socialdemokratiska partiet inte ville vara med om denna grundlagsreform och konstatera att Socialdemokraterna bara var ute efter att förhålla, och att de därför beslutar i grundlagsfrågan?

Vi socialdemokrater har inte behandlat grundlagsfrågor på det sättet. Vi har behandlat dem med den största respekt för andra politiska uppfattningar. Men Birger Hagård uttryckte det så att det var synd att Socialdemokraterna inte ville vara med om denna grundlagsändring men att man kommer att besluta så som man vill. Är det så ni tänker göra i fortsättningen?

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

Anf. 26 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Om Socialdemokraterna hade framfört ett enda vettigt argument när det gäller att skjuta upp ett beslut, i det här fallet om utlandssvenskarnas rösträtt, hade jag kunnat förstå det hela. Men något sådant argument har inte framkommit. Om Socialdemokraterna rent sakligt hade sagt att de ville se på den och den frågan i sammanhanget, tror jag att Thage G Peterson skulle ha fått gehör för de synpunkterna i den borgerliga kretsen. Jag har alltså inte vid något tillfälle hört några argument framföras mot utlandssvenskarnas rösträtt som förtjänar att tas på allvar.

Anf. 27 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det är flera intressanta grundlagsfrågor som är upptagna i detta förhållandevis tunna betänkande. Jag skall hålla mig till några av dem som jag tycker är viktiga.

Utskottets ordförande betonade inledningsvis att det är viktigt att vi kan nå betydande enighet när det gäller grundlagsändringar. Det tycker jag också. Men debatten måste gå vidare, även om man har kommit överens om vissa reformer. Alla är ju inte tillfredsställda med allt i de förändringar som har gjorts. Samhället förändras. Det finns alltså anledning att se till att den författningspolitiska debatten förs vidare – det kan i sin tur leda till kommande förändringar.

Vad gäller upprördheten över grundlagsregleringen av utlandssvenskarnas rösträtt, måste jag säga att den kom post festum. När frågan behandlades i utskottet upptäckte jag inte någon särskild upprördhet från socialdemokraternas sida. Jag såg det närmast som ett rutinmässigt nej-sägande. Jag vill säga, liksom Birger Hagård, att det inte har framförts något bra argument mot förslaget.

Utlandssvenskarna har haft sin rösträtt genom vallagen. Vallagen kan ändras genom ett beslut. Nu grundlagsfästs utlandssvenskarnas rösträtt. Det blir alltså svårare att ta ifrån dem rösträtten igen.

Jag tycker för min del att rösträtten skall följa medborgarskapet. Denna del blir naturligtvis viktigare, genom att våra utlandsrelationer ökar och genom att så många svenskar gör goda insatser för Sverige utomlands – utan att de för den skull har lämnat landet för gott eller inte har något intresse av vad som händer i hemlandet.

Vad sedan gäller de konkreta förslagen i det aktuella betänkandet, är det två förslag som är särskilt viktiga, nämligen övergången till fyraårig mandatperiod och personval. I den första frågan delar jag Birger Hagårds tveksamhet när det gäller den formella proceduren. Det hade naturligtvis varit snyggare om riksdagen hade fattat två beslut innan den nya mandatperioden påbörjas. Rent grundlagsmässigt är det möjligt att göra på det här sättet, men riktigt tilltalande är det inte.

Övergången till en fyraårig mandatperiod är behäftad med två brister, och jag hoppas därför att den författningspolitiska debatten fortsätter. Vi har fortfarande gemensam valdag, vilket är konstigt. Vi är originella på en del sätt i Sverige, bl.a. på detta sätt. Jag kan inte tänka mig att man i något annat land skulle komma på tanken att koppla ihop de lokala och regionala valen och riksdagsvalen. Jag hoppas att den fortsatta debatten leder till att kommunalvalen skiljs från riksdagsvalen. Vad som sker i kommuner och lands-ting är ju utomordentligt betydelsefullt. Huvudparten av den samhälleliga verksamheten äger faktiskt rum där, om man ser till avgjorda ärenden och till hanteringen av samhällsekonomiska frågor.

Det har inte gått att komma därefter nu, och det beror på socialdemokratiskt motstånd; annars hade en återgång till skilda valdagar skett för länge sedan.

Den andra bristen är att man i samband med övergång till fyraårig mandatperiod inte har tagit upp frågan om upplösningsrätten. Det är mycket märkligt att höra utskottets ordförande först säga att vi måste ha en fyraårig mandatperiod för att möjliggöra ett längre planeringsperspektiv, bl.a. därför att det är viktigt att komma till rätta med samhällsekonomiska problem. I nästa andetag säger han att en fördel med den fyraåriga mandatperioden är att det kan bli enklare att använda sig av upplösningsrätten.

Vad är det för mening med en fyraårig mandatperiod, om man varje gång det krisar till sig i detta hus skall börja prata om att upplösa riksdagen och anordna nyval? Då har ju den stabiliserande faktor som en fyraårig mandatperiod kunde vara gått förlorad. Detta har visat sig utomlands. När det finns möjlighet att lägga valen när som helst kan det bli tal om val när det krisar till sig. Då låser sig partierna i sina positioner, och då blir det svårt att träffa kompromisser, som alla egentligen anser är nödvändiga för samhället. Alla politiska partier börjar tänka på att det kanske blir val och att de därför inte kan göra upp med andra partier utan måste renodla sin profil.

Helt allmänt kan jag säga att det är ganska märkligt att regeringen kan upplösa riksdagen. Regeringen är dock ett riksdagen underordnat organ, och ingen annanstans i samhället kan det underordnade organet avsätta det överordnade. Det är en mycket märklig ordning.

Frågan om personval har utretts länge. Vi kunde ha haft sådana för länge sedan. Redan 1976 kom en utredning med förslag. Thage G Peterson uttalar sig nu mycket entusiastiskt för ökat inslag av personval. Så lät det inte tidigare. Socialdemokraterna har svängt i den här frågan, och det är bra.

Jag tycker också att systemet med fakultativt personval är bra. Det kombinerar en viss styrning från de politiska partiernas sida med väljarnas fria rätt att satsa på de kandidater de helst vill ha. Jag tror inte att man skall underskatta effekterna av det här systemet när det träder i kraft. Det kan också medföra – vilket jag tror att utskottets ordförande var inne på – större uppmärksamhet lokalt och regionalt på de kandidater som väljarna utser till riksdagen. Vi har i vårt land fått en kolossal partiledardominans. De flesta vägleds av partiledarnas framträdanden och popularitet etc. och mindre av en värdering av de kandidater ute i valkretsarna som de faktiskt har möjlighet att välja in. Av detta kan också följa en större uppmärksamhet från mediernas sida.

I samband med frågan om personval vill jag upprepa med Catos envishet att majoritetsval icke är personval i den mening som vi har diskuterat. Vid majoritetsval är de väljare som sympatiserar med ett visst parti piskade att rösta på den kandidat som partiet har nominerat, annars spolierar de dennes möjligheter att vinna. Personval i egentlig mening är alltså möjliga endast i ett proportionellt valsystem.

I betänkandet har också behandlats frågan om ett mindre antal ledamöter. Flera har redan i sina inlägg ifrågasatt om det skulle vara så klokt att reducera antalet riksdagsledamöter. Jag har länge hävdad att det är bra med politiker och att det är bra att vi har ganska många politiker. Det ger flera kanaler till väljarna, och det ger en större möjlighet – det är ett argument som sällan framhålls, men som jag brukar framhålla – för politikerna att hävda sig. Ett litet antal politiker råkar lätt i händerna på alla möjliga intressegrupper, på lobbyorganisationer av olika slag, helt enkelt av det skälet att politikerna själva inte hinner penetrera frågorna i detalj, utan blir beroende av icke-politiska rådgivare. Jag tycker inte att det skulle vara en bra utveckling. Sedan har vi hela problemet med representativiteten i vårt land.

Frågan om bundna mandat, som Ny demokrati har tagit upp, är speciellt intressant om man ser på situationen i Ny demokrati just nu. Ny demokrati har inte någon företrädare i denna debatt, så jag skall inte gå djupare in i frågan. Ny demokrati vill ha ett ännu mera utpräglat personvalssystem än det som nu föreslås. Samtidigt hävdar man att de valda skall vara helt bundna till sitt parti i riksdagen. Det är svårt att se hur detta går ihop logiskt – det gör det naturligtvis inte. Samtidigt kan frågan ställas vilka personer inom Ny demokrati som just i dagsläget skulle ha varit skyldiga att lämna partiet och vilka som hade kunnat vara kvar.

Vi skall alltså inte ha partibundna mandat på detta sätt. Det kan ju vara så att det är de som lämnar ett parti som hävdar att de i själva verket företräder partiets grundläggande åsikter.

Jag hinner också med att något beröra folkomröstningsinstitutet. Jag tycker för min del att det är en ganska modest begäran som utskottet har, dvs. att detta institut skall ses över. Det har stora brister såsom det har tillämpats hos oss – ingen kan påstå någonting annat. Vi kommer att få de bristerna illustrerade i den kommande omröstningen i EU-frågan. Om det blir ett nej, kan det ifrågasättas om riksdagen kommer att respektera beslutet, eftersom omröstningen formellt sett endast är rådgivande. En invändning mot den nuvarande ordningen – som jag tycker är viktig och som jag gärna vill framhålla – är att det finns risk för att det görs omröstningar på ett otillfredsställande beredningsunderlag.

Om jag tar EU-frågan som exempel, är det så att det först blir en folkomröstning och därefter görs en noggrann behandling i riksdagen. Jag skulle helst vilja ha det så att riksdagen först bereder och behandlar en fråga ordentligt och att de politiska partierna tar ställning, och sedan finns det en viss mekanism – hur den skall vara utformad skall jag inte gå in på här – som innebär att frågan kan gå till folkomröstning. Då finns bara alternativet ja eller nej till det av riksdagen fattade beslutet. Då finns det ett beredningsunderlag, och då vet folk vad de röstar om. Den ordningen borde vi ha.

Man kan naturligtvis göra många olika reflexioner om folkomröstningars

förenlighet med det parlamentariska systemet och liknande. Men folkomröstningsinstitutet är inskrivet i vår författning, och om ingen föreslår att det skall avskaffas bör vi åtminstone se till att det är rationellt och någorlunda vettigt utformat. Det bör finnas en beredskap så att vi har ordningen klar för oss. Då slipper vi diskutera formerna när folkomröstningar blir aktuella.

Jag vill göra en liten reflexion när det gäller valsystemet. Utskottets ordförande talar sig varm för en förändring av valsystemet för att stärka regeringsmakten. Johan Lönnroths invändning är relevant. Det finns inga som helst bevis på att man i någon mening har fört en bättre politik i länder där överväldigande majoriteter har styrt. Det är en myt; det går inte på något sätt att vetenskapligt bevisa. Det är många faktorer som spelar in.

Frågan om starkare regeringar eller riksdagar kan vara ett slags demokratifråga. Bortsett från det skulle jag vilja ställa en fråga till utskottets ärade ordförande: Hur vill Socialdemokraterna förändra valsystemet för att säkerställa starkare regeringar? Jag utgår ifrån att det främst gäller starka socialdemokratiska regeringar.

Anf. 28 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Den punkten försökte jag diskutera under författningsöverläggningar med de borgerliga partierna, Vänsterpartiet och Ny demokrati. Inget parti visade det minsta intresse av att diskutera frågan, lyssna på argumenten eller syna dem. Det utbröt en oerhört stor irritation bland de andra partierna när jag undrade om vi inte ens skulle diskutera de 39 utjämningsmandaten när det gäller att något minska effekten av riksproportionaliteten och antalet ledamöter av kammaren.

Jag tycker nog att tredje vice talmannens fråga kom litet sent i debatten, eftersom jag har gjort så många ansträngningar under det gångna året för att få diskutera valsystemet med de borgerliga.

Fru talman! Jag vill gärna upprepa vad jag sade i mitt anförande. Det är självklart fritt för alla politiska partier att i likhet med medierna och enskilda medborgare bedriva opinionsbildning i författningsfrågor. Vi som har deltagit i överenskommelsen är inte oförhindrade att föra en sådan diskussion. Men det är ändå en bit att gå från opinionsbildning till beslut. Innan bläcket hade torkat på pappret för författningsöverenskommelsen slog de borgerliga till i KU med ett utredningsbeslut som inte hade diskuterats med Socialdemokraterna.

Fru talman! Detta är inte bara ett övertramp. Det är bristande respekt för olik tänkande när det gäller grundlagsfrågor.

Frågan om utlandssvenskarnas rösträtt och den diskussion som fördes i KU lämnar inte tredje vice talmannen någon ro. Vi trodde inte ens i våra vildaste fantasier att de borgerliga skulle vilja ha ett direkt grundlagsbeslut. Det argument som vi hade och har räcker faktiskt. Detta är en grundlagsfråga. Frågan borde ha varit föremål för överläggningar och diskussioner mellan de politiska partierna.

Jag förstår inte att de borgerliga i denna viktiga fråga har mage att gå förbi invandrarnas rösträtt i riksdagsvalen med tystnad, precis som om Sverige inte hade några invandrare. All uppmärksamhet ägnades åt grundlagsregleringen av utlandssvenskarnas rösträtt. Den stora gruppen invandrare i Sve-

rige förbigicks med tystnad. Man hade ingen som helst respekt för den gruppen.

Fru talman! Mina frågor kvarstår. Varför har man denna brådska? Varför är Bertil Fiskesjö så ointresserad av att söka breda lösningar?

Anf. 29 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Det har verkligen sökts breda lösningar. Det har förts oändliga överläggningar om de författningsförslag som nu läggs fram.

Frågan om utlandssvenskarnas rösträtt var ur författningsteknisk synpunkt väldigt enkel. Den var utredd tidigare. Det har flera gånger tidigare funnits förslag i riksdagen om detta. Frågan var genomdiskuterad. Det fanns så att säga inga tekniska komplikationer.

Frågan var om man ville ha utlandssvenskarnas rösträtt garanterad i grundlagen eller om man skulle nöja sig med att den fanns i vallagen och därmed riskera att en tillfällig majoritet skulle kunna ta ifrån dem rösträtten igen. Jag tycker för min del att svenska medborgare skall ha rösträtt. Så enkel är min inställning.

Jag uppfattar utskottets ordförande så, att Socialdemokraterna kommer att driva frågan om invandrarnas rösträtt i riksdagsvalen. Jag noterar dock att Socialdemokraterna backade från kravet på att icke svenska medborgare skulle få delta i folkomröstningen om EU. Jag förstår att ni backade i den frågan. Varför gör jag det? Jo, det är alldeles orimligt att en del människor har rösträtt i två länder. Så skulle det i stor utsträckning bli om invandrarnas rösträtt i riksdagsvalen knöts till bostadsorten och inte till medborgarskapet. Den frågan får vi tydligen fortsätta att diskutera.

Socialdemokraterna talar ständigt om starkare regeringar. Man betraktar väl över huvud taget inte några regeringar som starka om de inte är socialdemokratiska. Det är väl det första villkoret för att en regering skall anses vara stark.

Vi har dock ett proportionellt valsystem i vårt land. Om det skall förändras måste vi diskutera hur det skall ske. Det finns naturligtvis olika metoder. Man kan höja spärigränsen. Man kan höja den till 5 % eller 10 % om man vill, men det är orimligt. Redan 4-procentsspärren har ju ifrågasatts av många, eftersom en mycket stor del av den svenska befolkningen kan bli orepresenterad i riksdagen.

Om man på något sätt vill garantera att varje tillträdande regering skall ha majoritet här i riksdagen hjälper det inte att göra småjusteringar i valsystemet, vilket tydligen Thage G Peterson hade tänkt sig under de överläggningar som har förts som inte jag känner till. Det krävs mycket stora och genomgripande förändringar av valsystemet om det skall leda till majoritetsregeringar i alla lägen.

Anf. 30 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! De borgerliga genomförde det första beslutet om en grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt mot en mycket stark oppositions vilja här i Sveriges riksdag. De borgerliga partierna var inte beredda att ta någon hänsyn till den socialdemokratiska uppfattningen i denna grundlagsfråga.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

Nu påpekade jag att de borgerliga inte heller visade det minsta intresse för invandrarnas rösträtt i riksdagsvalen. Den frågan kan ju inte ses helt isolerad.

Jag sade i ett tidigare replikskifte här i kammaren i dag att det i många länder runt om i Europa nu pågår diskussioner om att få enhetliga röstregler och att frågan om grundlagsreglering, som nu ligger vilande här i Sverige, hänger samman med det. Men det borgerliga ointresset för invandrarna och deras rösträtt i rikssammanhang kvarstår. Det var ju de borgerliga, tredje vice talman, som från början var emot att invandrarna skulle ha rösträtt i den kommande folkomröstningen om EU. Det var de borgerliga som var emot detta. Vi hade ett sådant önskemål, men för att komma fram till en enighet om när folkomröstningen skulle äga rum blev det ett givande och ett tagande i de överläggningarna.

Tredje vice talmannen måste väl ändå medge att vi inte kan ha folkomröstningen på tre fyra olika dagar. Vi måste ju ena oss om en dag då hela svenska folket kan gå till folkomröstning.

Anf. 31 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Om det är en så stor hjärtefråga för Socialdemokraterna att undanröja det vilande beslut om en grundlagsändring som gör att utlands-svenskarnas rösträtt blir reglerad i grundlagen, går det ju bra att göra detta till en valfråga. Det finns i så fall anledning att se fram emot en sådan diskussion. Skall inte alla svenska medborgares rösträtt vara fastlagd i grundlagen? Jag tror inte att det här blir en bra valfråga för Socialdemokraterna.

Det sägs att vi är ointresserade av invandrare. Nej, så är det inte alls. Varför skulle vi vara ointresserade av dem? Vi måste ju ha någon ordning och reda när det gäller de system som tillämpas i vårt land. Tycker verkligen Thage G Peterson och Socialdemokraterna att det är rimligt att människor bosatta i Sverige samtidigt deltar i folkomröstning i t.ex. Finland och Sverige eller i Sverige och Norge? Är detta rimligt?

Så några ord om diskussionerna ute i Europa om hur rösträtsreglerna skall vara utformade. Den stora frågan där har varit den kommunala rösträtten. Jag vill påstå att initiativet till att ge icke-svenska medborgare rösträtt i kommunala val faktiskt togs i en centermotion. Jag satt själv med i KU redan på den tiden. Men det här blev ingen större stridsfråga, utan frågan avgjordes i stor enighet. Jag tycker att det är en rimlig ordning.

Jag anser att vi hamnar i en situation med en lång rad tvetydigheter och svårigheter, inte bara i samband med folkomröstningar utan också i samband med vanliga riksdagsval, om vi inför dubbel rösträtt för utländska medborgare.

Anf. 32 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Även jag yrkar på återremiss av betänkandet. Men jag vill kommentera mom. 13 där Socialdemokraterna har en reservation.

För kort tid sedan avslutades de partiöverläggningar som har lett fram till det betänkande i konstitutionella frågor som vi i dag debatterar här i kammaren. Enligt god tradition har en bindande överenskommelse uppnåtts mellan partierna i avgörande frågor.

Men frågan om en ytterligare vidgning av folkomröstningsinstitutet lades åt sidan. Inte desto mindre aktualiserar utskottsmajoriteten på nytt ämnet. En brist är att möjligheten att göra folkomröstningar formellt beslutande är begränsad, heter det. Behovet av nya regler skall övervägas efter en översyn.

Utskottsmajoriteten driver alltså i detta läge fram en utredning. Det görs i samma betänkande som det där den breda överenskommelsen i konstitutionella frågor presenteras för riksdagen. Det anser jag vara dålig politisk kultur – och politisk kultur borde i synnerhet KU värna om. Dessutom kan jag föreställa mig den indignation och den debatt som skulle ha utbrutit om Socialdemokraterna hade gjort något motsvarande.

Den breda författningspolitiska debatten skall självklart föras vidare, Bertil Fiskesjö! Vi har många forum för denna debatt i vår demokrati.

I 8 kap. 4 och 15 §§ regeringsformen samt i riksdagsordningen finns det bestämmelser om folkomröstning. Dessa anser vi väl täcker dagens behov. KU har vid många tillfällen – åtta gånger sedan 1980 – behandlat och avstyrkt motioner som gällt folkomröstningar från olika aspekter. Utskottets ställningstagande i betänkande 1990/91:KU38 var att beslutande folkomröstningar skulle innebära en stor risk för urholkning av den representativa demokratin. De politiska partiernas roll i och värde för det svenska politiska systemet kan inte nog understrykas, hette det. Genom partiväsendet förverkligas folkstyrelsen bäst.

En avgörande fråga för vårt folk, för vårt statsskick och för Sverige som industrination är om vi skall bli medlemmar i EU. Därför skall en folkomröstning anordnas den 13 november. Låt oss se vilka lärdomar vi kan dra av den och vad vi kan lära för framtiden!

Anf. 33 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag vill i och för sig inte på nytt ta upp hela den debatt som både Bertil Fiskesjö och jag har haft med Thage G Peterson, utan jag vill bara erinra om några fakta när det gäller folkomröstningsinstitutet i Sverige – ett område där Socialdemokraterna förvisso inte har ett ärofullt förflutet.

År 1950 tillsattes den s.k. folkomröstnings- och valsätsutredningen. Den resulterade så småningom i ett förslag till ändring av vårt folkomröstningsinstitut, en ändring som drevs igenom 1954 i enighet mellan partierna. Det var alltså ett vilande grundlagsförslag. Men efter valet till riksdagen, då det alltså skulle bekräftas på nytt, kom det inte något nytt förslag från Socialdemokraterna. Man var inte längre intresserad av att fullfölja den aktion som man tidigare hade inlett för att utvidga reglerna för folkomröstningsinstitutet. Man teg ihjäl det hela – av taktiska skäl, eftersom man inte ville ge någon annan möjlighet att formulera frågor i den ATP-omröstning som var förestående 1957.

Inte är det ett särskilt ärofullt förflutet som man har i de här frågorna. I själva verket är socialdemokraterna ganska så ointresserade av folkomröstningar och av de möjligheter som människorna därigenom får när det gäller att ge uttryck för sin politiska uppfattning.

Anf. 34 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag har ett par undringar med anledning av Catarina Rönnungs anförande.

Catarina Rönnung säger att hon tar avstånd från beslutande folkomröstningar. Ja, men hur betraktar Catarina Rönnung då den förestående omröstningen om EU? Här har de politiska partierna sagt att vi skall följa omröstningsresultatet. I realiteten skall folkomröstningen alltså vara beslutande. Gäller inte detta längre för socialdemokratin?

Vidare säger Catarina Rönnung att vi kan avvakta och lära av EU-omröstningen. Ja, det är precis vad vi föreslår i utskottsskrivningen. Vi skall ta till vara de erfarenheter som vi har av alla mer eller mindre konstiga folkomröstningar som vi hittills har haft, naturligtvis inklusive den omröstning om EU som vi kommer att ha. På den punkten finns det således ingen åsiktsskillnad när det gäller Catarina Rönnung och mig. Självklart skall vi alltså ta vara också på den lärdom vi kan dra av EU-omröstningen.

Anf. 35 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag vill erinra om att vi nu har grundlagsfästa möjligheter till rådgivande folkomröstningar. Ingenting hindrar med nuvarande lagstiftning att de politiska partierna är så lyhörda för utslaget i en rådgivande folkomröstning att denna i praktiken blir bindande. Ingenting i nuvarande lagstiftning lägger alltså hinder i vägen i det avseendet.

Vi vill slå vakt om den representativa demokratin, om de politiska partiernas möjligheter. Vi vill stärka dessa. Vi vill alltså inte urholka och försvaga de politiska partiernas möjligheter att verka.

Inte heller kan jag se att lagstiftning hindrar att de frågeställningar som kan läggas fram i en folkomröstning blir dunkla och svåra att ta ställning till. Det är inte lagstiftningen som det i så fall är fel på, utan då handlar det om hur man formulerar de här frågorna.

Lagstiftningen hindrar väl heller inte att man kan ha folkomröstning efter att ett beslut i riksdagen har verkställts. Men det tänker man sig inte i den folkomröstning som förestår nu.

Vitsen med att de politiska partierna har ansvar i viktiga politiska frågor är att det är av dem man kan avkräva ansvar för besluten. Vi tycker att nuvarande ordning är tillfyllest. Vi tycker också att sättet man har agerat på när man har lagt fram det här utredningsförslaget i betänkandet är otillfredsställande.

Anf. 36 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Vi är eniga om att de politiska partierna har ett stort ansvar. Men jag kan väl få spinna litet vidare på hur jag har tänkt mig det. Utskottets tillstyrkan av motionen innebär endast att frågan skall utredas.

Mina tankegångar är självfallet att man ytterligare skall betona de politiska partiernas ansvar, även i sådana frågor som skall gå till folkomröstning. Det följer av min tanke att man först skall fatta beslut i riksdagen. Då är frågan genomdebatterad, den har manglats i utskotten och man har ett klart beslut. Sedan har man möjlighet att gå till folket och fråga: Vill ni ha det här

eller vill ni inte ha det? Ja eller nej? Då har partierna markerat vad de tycker. Frågan är utredd. Det är klart vad folket skall ta ställning till.

Catarina Rönning är mycket belåten med nuvarande system. Hon säger att det inte är någonting som hindrar att de politiska partierna säger att de skall respektera omröstningsresultatet. Jag bortser från att jag själv röstade för högertrafik. Oavsett hur man röstade den gången var en överväldigande majoritet för nej-alternativet. Det kan vi inte bortse från. Sedan fattade riksdagen ett beslut om att vi skulle övergå till högertrafik. Det tycker jag i och för sig var bra. Men det var inte i någon god harmoni med det utslag som folkomröstningen hade gett. Det kan man inte påstå.

Vi hade en omröstning om ATP med tre linjer. Vi hade en omröstning i kärnkraftsfrågan med tre olika linjer: Nej till kärnkraft, ja till kärnkraft och ja eller nej till kärnkraft med förnuft, eller hur det hette. När omröstningen var klar visste man inte vad folket hade beslutat. Fortfarande strider de som sysslar med sådana här frågor här i riksdagen om vad folket egentligen beslutade

Nu får vi dess bättre bara ett ja- och ett nej-alternativ i den kommande folkomröstningen om EU. Men det är ingen garanti för framtiden, Catarina Rönning. Det jag menar är, att om vi skall ha folkomröstningsinstitutet inskrivet i grundlagen, skall det vara utformat på ett sådant sätt att det kan praktiseras effektivt, men också anständigt.

Anf. 37 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö har pläderat för beslutande folkomröstningar. Jag skulle vilja fråga hur han har tänkt sig att procedurerna i riksdagen skall ske om man inför beslutande folkomröstningar. Om riksdagen kommer fram till ett beslut i solklar majoritet i en viss fråga skall den därefter gå ut till folket och fråga om detta. Om folket har motsatt åsikt måste frågan rivas upp i riksdagen och beslutsprocessen börja ånyo. Är det så Bertil Fiskesjö har tänkt sig det? Det verkar onödigt krångligt, tycker jag.

Beträffande de folkomröstningar som nämndes var det väl en evig tur att den omröstning som föregick t.ex. införandet av högertrafik bara var rådgivande. Hade den varit beslutande kanske vi hade haft kvar vänstertrafiken än i dag. Det hade inte varit till gagn.

Anf. 38 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag har väckt en motion med anledning av detta betänkande. Men jag kommer inte att yrka bifall till densamma. Detta beror inte på att jag inte står bakom min motion, utan det baseras på det faktum att jag som enskild ledamot av riksdagen skall ha rätt och skyldighet att motionera även om det strider mot den uppfattning som majoriteten i mitt parti har. Sedan är det min skyldighet att inom partiet aktivt driva frågan i den riktning som jag vill. Men att påstå att jag har rätt och övriga i mitt parti har fel tycker jag är litet väl övermaga.

En del saker är bra i det här betänkandet, och det tyckte jag att utskottets ordförande mycket tydligt klargjorde. Det gällde de förlängda valperioderna. Man behöver inte understryka de argumenten mer, utan det han sade räcker och är bra.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

Herr talman! När propositionen kom och jag skrev min motion efterlyste jag en analys och en förklaring av fördelarna med personval. Jag begärde att de skulle redovisas i betänkandet. Men jag måste tyvärr konstatera att där inte står så mycket om fördelarna med ett personval. Man har ibland sagt att det finns stöd i Personvalskommittén för ett ökat personval, men hur många har egentligen tillgång till dess betänkande? Man brukar faktiskt i en proposition eller i ett betänkande tala om varför man gör så eller så när det handlar om en så pass stor förändring som denna.

Jag har självfallet inget emot att medborgarnas engagemang stärks eller att deras intresse för politiken förbättras. Frågan är: Hur skall man kunna mäta detta? Jag tycker att en faktor kan vara valdeltagandet. Om vi jämför valdeltagandet i andra länder, som har mer eller mindre av personval, med valdeltagandet i Sverige, visar det helt klart att vi i Sverige, trots knappast någon form av personval, har haft ett mycket högt valdeltagande, även om det har minskat något under senare år. Man skall inte räkna bort det när det gäller måttet på medborgarnas intresse för och engagemang i politiken.

En annan sak som man däremot kanske borde göra för att öka medborgarnas intresse och minska det s.k. politikerföraktet är att lova litet mindre. Man borde bara lova sådant som man har en rimlig chans att stå för. Man kan också sluta med sådan verksamhet som avslöjades för någon månad sedan, där i stort sett samtliga ungdomsförbund var inblandade. Personer som i dag har säte i kammaren måste ha varit medvetna om detta. Det är hårda ord, men det var kvalificerat bedrägeri som man sysslade med för att få in mer pengar till ungdomsförbunden.

Det är min bestämda uppfattning att man skall vara positiv till förändringar. Men förändringar skall baseras på goda erfarenheter. Finns det sådana vad gäller personval?

Jag är medveten om att det är viktigt med goda företrädare för ett politiskt parti. Men jag tror ändå att det är det partiet står för, de frågor man driver, som kommer på första plats, i stället för den person som företräder partiet. Jag skall erkänna att Carl Bildt är en mycket bra partiledare för mitt parti. Men jag tror inte att någon socialdemokrat röstar på Moderaterna av det skälet att Carl Bildt är en skicklig politiker.

Detsamma gäller för Ingvar Carlsson. Inte röstar någon med moderata värderingar på Socialdemokraterna därför att Ingvar Carlsson är en god socialdemokratisk företrädare.

Låt oss titta på hur det är i länder som har ett jämfört med Sverige större inslag av personval i sina valsystem. Jag måste säga att man kan bli litet skrämd. Där är korruptionen, herr talman, mycket utbredd. Det kostar pengar för den enskilde att ställa upp i en valkampanj.

Det är inte ofta jag är överens med Johan Lönnroth. Men jag såg också programmet 8 dagar i går. Det scenario som utspelades från Italien är något som vi alla absolut måste kämpa för att icke bli verklighet i Sverige.

Vid personval är – vi har ju sett vad som har hänt utomlands – risken uppenbar för ett ekonomiskt beroende för att kunna kandidera till någon politisk post. Det här tas förvisso upp i någon mening i betänkandet, där det talas om att denna risk kan finnas, att man skall försöka beakta detta och

att man senare skall komma med eventuella korrigeringar om det visar sig nödvändigt.

En sak kan vi vara överens om: Om vi får ett personval innebär det att den person som har egna ekonomiska resurser eller starkt stöd har betydligt större möjligheter att bli vald än den som saknar materiella tillgångar. Låt mig ta ett exempel. En person blir sponsrad av SAF i en valrörelse. Sedan kommer i riksdagen upp en fråga där SAF och det parti som personen i fråga är invald för har skilda uppfattningar. Hur skall man då som riksdagsledamot agera? Skall man följa den uppfattning som ens parti har, eller skall man följa den uppfattning som sponsorn har? Om man inte följer den uppfattning som sponsorn har kan man känna sig mer eller mindre blåst på kampanjpengarna inför nästa valrörelse. Den risken kan man inte nonchalera.

Det har sagts, att om 8 % av väljarna röstar för en viss kandidat skall kandidaten flyttas upp på listan. Jag måste ställa en fråga framför allt ur demokratisk synpunkt: Men skall de 92 % av väljarna, som tycker att den lista som partiet internt har fastställt är i ordning, helt nonchaleras? Jag tycker att det är en egendomlig form av demokrati att 8 % slår ut 92 %.

Herr talman! Vi har i Sverige allmän och lika rösträtt. Vi har också tidigare haft en allmän och lika rätt att bli vald. Men jag är inte helt säker på att detta håller om vi får personval i Sverige.

Till slut ett par frågor. På vad baseras påståendet att ett ökat personvalsinslag skulle öka medborgarnas engagemang och intresse för politiken? Hade det varit helt fel att säga så här: 92 % av väljarna kanske föredrar, som jag framhöll i mitt exempel, att inte markera person på listan. Skulle inte den lista tas upp till behandling som 92 % av väljarna tycker är den korrekta, med de kandidater som står upptagna på den?

Allra sist, herr talman, en fråga till tredje vice talmannen: Vad är det som säger att massmedierna skulle ha större intresse för valsedlarna om vi hade personval i stället för det system som vi har i dag?

Anf. 39 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Bara några kommentarer med anledning av Sten Anderssons anförande. Det gäller först att understryka att personröstningen är, som det heter, fakultativ. Det är inte ett tvång att rösta på person, som det är i Finland. Man kan välja listan, och man kan välja att markera person.

Vidare bör man notera att det finns flera länder som har haft liknande system. Danmark har haft sådant system i många år, Belgien, och det finns andra. De bekymmer som Sten Andersson radar upp har man inte upptäckt där. Resultatet av undersökningar som gjorts och den offentliga statistiken visar att ungefär hälften utnyttjar möjligheten till personmarkering.

Vad som är intressant är när Sten Andersson jämför sig med partiledaren Carl Bildt. Som det är nu – det framhöll jag i mitt anförande – är det ju partiledarna som dominerar totalt. Folk tror t.o.m. att de väljer in partiledaren när de röstar på ett visst parti. Jag glömmer aldrig den gång jag delade ut valsedlar utanför gymnastiksalen i Lund. Det kom en person som till min glädje ville rösta på Centerpartiet. Han fick listan i sin hand. Han tittade på den och sade: Nej, jag vill rösta på Gunnar Hedlund.

Redan på den tiden var det alltså så att man inte hade klart för sig vilka

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

man egentligen väljer in. De flesta väljer faktiskt inte in partiledaren. De väljer in Sten Andersson och andra. Då är det väl bra om de får chansen att särskilt markera sitt val. Jag tycker också det är bra att de kandidater som agerar på det regionala och lokala planet blir föremål för uppmärksamhet från massmediernas sida. Nu är det ganska otacksamt att vara lokal representant för ett politiskt parti. Jag brukar säga så här: När min partiledare hostar blir det en rubrik i en tidning. Om jag går på händerna mellan Trelleborg och Malmö är det ingen som noterar det i en valrörelse.

Jag ser denna reform som ett litet steg, dock ett steg, för att öka intresset för de personer som partierna faktiskt väljer in.

Det höga valdeltagandet och personval tycker jag inte har någon direkt anknytning. Det har varit högt valdeltagande i samtliga nordiska länder. Det beror på en lång rad olika faktorer. Det proportionella valsystemet är säkert en väldigt viktig faktor. Flera partier kan konkurrera, och det stimulerar valdeltagandet. Vidare har vi en gammal tradition av föreningsliv och liknande som saknas på en del andra håll. Någon större påverkan på valdeltagandet totalt sett tror jag inte att personvalsinslaget kommer att ha, eftersom valdeltagandet redan är väldigt högt i vårt land.

Anf. 40 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Först som sist: Jag följer debatterna framför allt i södra Sverige. Jag har noterat att Bertil Fiskesjö inte har behövt gå på händerna för att få uppmärksamhet i olika medier. Det klarar han mycket bra tack vare den kompetens som han besitter.

Jag jämförde mig inte med Carl Bildt, det vill jag starkt betona. Apropos exemplet med Gunnar Hedlund tror jag ändå att väljaren i fråga tyckte att Gunnar Hedlund stödde en god idé och inte tänkte på att personen Gunnar Hedlund i sig kanske var allmänt gemyttlig.

Fortfarande har jag inte fått några svar på de frågor jag ställde. Vad är det som säger att engagemanget och intresset från medborgarnas sida blir större om vi får personval? Nu nämnde Bertil Fiskesjö två länder som har personval, Belgien och Danmark. Jag känner till många andra länder med större personvalsinslag, precis som här föreslås. Där är engagemanget inte precis så utbrett, för att vara litet snäll, utan tvärtom. Där är valdeltagandet mycket lågt.

I min motion har jag tagit upp frågan om korruption. Det krävs egna ekonomiska resurser och kontakter. Man blir beroende av en sponsor. Den som saknar ekonomiska resurser har, om vi inför personval, mindre möjligheter att komma fram inom ett politiskt parti än den som har resurserna.

Anf. 41 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång betona att det här är ett försiktigt förslag. Det ger medborgarna möjlighet att påverka personvalet, men det innebär ingen skyldighet. Så är det däremot i Finland. Där måste man rösta på person. Där har naturligtvis de ekonomiska förutsättningarna för olika kandidater diskuterats mycket flitigare än på annat håll. Jag erkänner gärna att detta kan bli ett problem, och det säger vi också i utskottets betänkande. Hur det

blir beror på hur vi går vidare med personvalsinslaget i vår författning. Men det är givet att vi får hålla ögonen på detta.

Samtidigt kan vi säga att det i väldigt stor utsträckning blir medieval i vårt land, oavsett om man har pengar eller ej. Om regional-TV i Malmö hellre frågar Carl Bildt vad han tycker i olika politiska frågor än Sten Andersson, är detta betänkligt inför valet. Väljarna väljer inte in Carl Bildt utan Sten Andersson. Då borde åtminstone regional-TV i Malmö ha Sten Andersson i stolen som svarade för sina åsikter.

Jag vill gärna tillägga att det inte är oviktigt vilka som sitter i en riksdagsgrupp. Jag vänder mig bestämt emot det allmänna synsätt som är väl spritt, och som en del politiker stryker medhårs, och som säger: Det är ledningen i riksdagsgruppen som beslutar. Övriga riksdagsledamöter har ingenting att säga till om inom en riksdagsgrupp. Jag vill bestämt understryka att det i varje fall inte är så inom Centerns riksdagsgrupp.

Det är alltså inte bara av vikt att man tillhör ett visst parti och att det går bra för partiet. Det är också av stor vikt vilka personer som sätts in för att representera partiet i denna enligt min mening ärade församling.

Anf. 42 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Precis som Bertil Fiskesjö kan jag vidimera att det faktiskt är mycket högt i tak i Moderata samlingspartiets riksdagsgrupp. Aldrig kommer ledningen och säger att nu skall vi göra så här, punkt slut. Det kan hända någon gång i något akut avgörande, men i stort har vi omfattande diskussioner innan vi kommer fram till ett avgörande.

Det finns en sak som jag inte får att gå ihop. Bertil Fiskesjö säger att regional-TV i t.ex. Skåne vid personval kanske skulle finna det mer intressant att tala med mig i en fråga som avser Moderaterna än att tala med en ledande partiföreträdare, som det är i dag. Men hur vet massmedierna, Bertil Fiskesjö, vem som har vunnit valet innan det kommit ut några valsedlar? Det kan man inte veta.

Jag kan bedriva en kampanj, kan vara sponsrad eller ha egna pengar, men varför skulle de ta just mig innan valet? De lika väl som någon annan har ju en uppfattning om vem som blir mitt partis företrädare i min valkrets.

Herr talman! Allra sist: Jag tycker fortfarande att det strider mot demokratin, att om 92 % anser att en valsedel som ett parti har komponerat är korrekt, skall dessa slås ut av 8 %. Det rimmar i alla fall inte med min uppfattning om demokrati och rättvisa.

Anf. 43 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Om någon här tror att jag skall ge mig in i personvalsdebatten mellan Sten Andersson i Malmö och Bertil Fiskesjö, tror ni fel. Eftersom jag har yrkat bifall till utskottets hemställan vill jag inledningsvis säga att det i betänkandet, i Personvalskommitténs arbete och i den författningsdebatt som har förts mellan partierna finns ett brett och mycket väl analyserat material om fördelarna med att övergå till personval.

Herr talman! Jag begärde ordet för att få göra tre korta kommentarer. Den första kommentaren är att det är mycket glädjande att vi, när vi har diskuterat dessa frågor i KU, har kunnat enas om att förlänga mandatperio-

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Valperiodens längd
och vissa andra
grundlagsfrågor*

den. Detta är önskvärt. Alldeles oberoende av vilken konstellation som vinner i höst måste en regering få längre tid att arbeta innan regeringen nästa gång möter väljarna i ett val. Det är utmärkt att valperioden har förlängts. Inslaget av personval är också utmärkt. Sedan tillåter jag mig den personliga kommentaren att detta paket hade blivit bättre och mer fullständigt om vi också hade kunnat gå ifrån detta med gemensam valdag. Men jag ger utskottets ordförande Thage G Peterson alldeles rätt i att beslut om författningsfrågor bara skall fattas om man har mycket breda majoriteter, och någon sådan föreligger inte i det här sammanhanget. Alltså kan vi tyvärr inte fatta ett beslut i den frågan.

Herr talman! I anslutning till det långa resonemang som utskottet för om vallagen och vallagens bestämmelser tillåter jag mig att göra en kommentar om en fråga som Vallagskommittén har arbetat med och som jag personligen har ägnat stort intresse åt. I förlängningen av det utmärkta betänkande som utskottet nu lägger fram måste vi också fundera på hur vi skall ha det med valsystemet. Efter en liten analys som jag själv har gjort har jag kommit fram till att med ett fullt rimligt resultat i valet i höst kommer de stora partierna att få för många mandat, och de små partierna kommer att få för få mandat. Visserligen har jag räknat på ett "fejkat" valresultat, men det bygger på verkligheten. Skulle så bli fallet hamnar vi i en akut författningsdebatt. Låt oss ta tag i den redan innan. Jag har skrivit till statsrådet Laurén som är ansvarig för dessa frågor och till mina kolleger i konstitutionsutskottet för att uppmärksamma dem på problemet.

Det är nu inte så alldeles lätt att lösa detta problem. Jag har hållit på mycket länge med politik. Jag var också inblandad redan när man i Tylösand 1967 diskuterade frågor av den här typen. Det parti som jag representerar, dåtidens högerparti, ansåg då att det var rimligt att göra en grundlagsöversenskommelse som bl.a. byggde på valsystemet. Inget parti kan skylla ifrån sig. Vi gjorde bedömningen att detta tillgodosåg de riksproportionella önskemål som vi alla hade. Valsystemet skulle vara rättvist. Sedan kunde man alltid diskutera spärrens nivå, men vi bestämde oss för 4 %. När man fattar sådana beslut, gör man det med utgångspunkt i verkligheten.

Herr talman! Nu är det så, att verkligheten har ändrats. Då var det fråga om fyra etablerade partier som inte ens teoretiskt kunde tänkas komma i närheten av denna spärr och ett parti, vpk, som kunde tänkas ligga över eller under. Men detta skulle inte på något sätt drabba riksproportionaliteten. I dagens läge är det tre, fyra eller kanske t.o.m. fem partier som kan ligga strax över eller strax under 4-procentsgränsen. Om ett parti ligger strax under den gränsen är det ca 15–20 % av rösterna som inte har fått mandateffekt, men det är ju en del av systemet. Om ett parti ligger strax över 4-procentsgränsen är det ett faktum att partiet inte får så många mandat som det egentligen skulle ha. Med det valsystem som vi har tar de stora partierna genom fördelningen av fasta mandat hand om dessa mandat.

Herr talman! Jag anser att detta problem är mycket viktigt. Därför ville jag i direkt anslutning till det som står om vallagen i betänkandet göra dessa kommentarer till protokollet. Alla som på något sätt är aktiva i författningsdebatten lär få tillfälle att återkomma till denna fråga.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf.44 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Det som Göran Åstrand hade att säga om valsystemet styrker min uppfattning att denna fråga borde ha funnits med i förra årets överläggningar om författningen. Det var väldigt synd att ingen mer än socialdemokraterna då ville diskutera valsystemet.

Sedan vill jag gärna tillägga att det är ett bra initiativ som Göran Åstrand har tagit med sin lilla utredning.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningssystem
för vuxentandvård*

Anf. 45 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Med anledning av Sten Anderssons i Malmö anförande vill jag påpeka en mycket viktig sak som också utskottet har tagit upp. Det kan finnas icke önskvärda bindningar mellan bidragsgivare och enskilda kandidater. Vi skall följa utvecklingen mycket noga i fråga om detta. Att följa utvecklingen kan i framtiden resultera i att man blir tvungen att offentliggöra varifrån man har fått medel till sin kampanj. Jag för min del har ingenting emot att så skulle ske.

Vi har ju kunnat se hur herr Berlusconi far fram och vilka kampanjmetoder som han som ägare till tre rikstäckande TV-kanaler i Italien använder sig av. I dessa TV-kanaler har han trumpetat ut sitt missnöjesbudskap och propagerat för sin egen förträfflighet. Här kan vi ju se avigsidan och vad ett personval kan leda till. En avigsida kan ju också vara att man inte klart för väljarna talar om varifrån man har fått medel till att driva sin kampanj.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

9 § Förändrat ersättningssystem för vuxentandvård

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1993/94:SfU10 Förändrat ersättningssystem för vuxentandvård (prop.
1993/94:93).

Anf. 46 MARGARETA ISRAELSSON (s):

Herr talman! "Målet för tandvården är en god tandhälsa och en tandvård på lika villkor för hela befolkningen." Så står det i tandvårdslagens andra paragraf. Det är en passande inledning på dagens debatt om ett förändrat ersättningssystem för vuxentandvården. Det var nämligen en utveckling i rakt motsatt riktning som fick dåvarande socialministern Ingela Thalén att i 1991 års budgetproposition föreslå riksdagen att vi genom försöksverksamhet skulle skaffa oss kunskaper och underlag för en förändring av ersättningssystemet.

"De stora geografiska skillnaderna i vårdresurser och därmed även i utbetald försäkringsersättning per behandlad patient mellan olika delar av landet" var en viktig utgångspunkt för förslaget till förändringsarbete. Dessutom underströks i förslaget att det nuvarande ersättningssystemet styr mot ökade utgifter inte bara för landsting utan även för patienter och försäkring.

"De olika försöksverksamheterna skall syfta till en jämnare resursfördelning inom riket och en bättre hushållning med resurserna", sade sedan socialförsäkringsutskottet i sitt betänkande. Riksdagen ställde sig bakom dessa tankegångar och beslutade om en försöksverksamhet, men detta skedde under mycket starka protester, speciellt från Moderata samlingspartiet.

"Underlaget i propositionen är bristfälligt och skälen utgör inte tillräcklig grund för någon försöksverksamhet", sade man i sin reservation. Utskottets nuvarande ordförande Gullan Lindblad sade i debatten att "det är hur klart som helst att bockfoten sticker fram i det här förslaget, för man vill nu öka folktandvårdens möjligheter". Detta kan ju i och för sig förklara det måttliga intresse som de borgerliga, och främst de moderata, ledamöterna visat för att verkligen bifalla sin egen proposition. Det kändes dock något märkligt att som oppositionsparti upptäcka att den kraftigaste oppositionen satt på andra sidan bordet.

Jag kan också, så här inledningsvis, med stor tillfredsställelse konstatera att utskottet instämt i ett flertal av invändningarna mot den i vår mening alltför hastigt framlagda propositionen.

I likhet med socialdemokraterna anser regeringspartierna att det hade varit bättre om vi hade avvaktat resultaten av försöksverksamheten.

I likhet med socialdemokraterna ifrågasätter regeringspartierna om besparingarna verkligen kommer att uppgå till 600 miljoner kronor.

I likhet med socialdemokraterna vill regeringspartierna kraftigt understryka nödvändigheten av en noggrann och kontinuerlig uppföljning och utvärdering av det nya systemets påverkan på tandhälsan.

Det hade varit trevligt att se sjukvårdsministern här i dag. Då hade vi kanske kunnat få en förklaring till vilka avvägningar mellan de båda målen en förbättrad tandhälsa och besparingar genom högre effektivitet i tandvården som regeringen har gjort.

I propositionen anges nämligen något motsägelsefullt att premietandvården genom sin konstruktion syftar till att effektivisera tandvården och vara sjukdomsförebyggande och att kostnaderna för försäkringen därmed kan minska. Samtidigt framhålls att ett ersättningssystem som inte är direkt prestationsrelaterat kan medföra risk för underbehandling och då sannolikt innebära en försämrad tandhälsa.

Tanken ligger snubblande nära att det var svårt att bestämma om det var omsorgen om tandvårdslagens andra paragraf eller om det var önskan att tillgodose vårdgivarens intresse som styrde propositionens utseende.

Herr talman! "När arbetarrörelsen började bygga upp det sociala trygghetssystemet ville man inte bara ge de många människorna den grundläggande sociala trygghet som man själv av ofta bister erfarenhet visste var nödvändig för ett gott liv. Man ville också skapa möjligheter för människorna att själva påverka och kontrollera omfattningen och inriktningen av dessa tjänster. I stället för att vara beroende av andras önskan att tjäna pengar eller andras vilja att idka välgörenhet skulle människorna själva kunna styra de verksamheter som hade så stor betydelse för deras eget liv."

Så sade Olof Palme i ett tal 1985. De orden fungerar än i dag bra som beskrivning till varför vi socialdemokrater skapade folktandvården och tandvårdsförsäkringen. 1962 behandlade folktandvården drygt en halv miljon

vuxna patienter. Tandvårdsförsäkringen fanns då ännu inte. 1982 behandlade folktandvården 1,1 miljoner vuxenpatienter. Tandvårdsförsäkringen hade hjälpt svenska folket till så bra tänder att tandläkarna började få ont om jobb.

I regeringspropositionen beskrivs den fortsatta tandhälsans utveckling, och en fortsatt förbättring konstateras. Kostnaderna har emellertid inte sjunkit i någon motsvarighet till detta. Med genomsnittliga tandvårdskostnader om närmare 1 300 kr per individ och år ligger Sverige på en hög internationell nivå. Invånarna i de tre storstadsområdena kostar nästan dubbelt så mycket som exempelvis en norrbotning.

Det kan knappast vara så att tandborstningen och munhygien är så mycket bättre i våra Norrlandslän än i storstäderna. Om så vore fallet vore ju den enklaste åtgärden att stänga ett flertal av Stockholms tandläkarmottagningar och på så sätt uppnå förbättrad tandhälsa också här.

I regeringens tal om valfrihet ligger en övertro på att marknadskrafterna kan lösa alla problem och att konkurrens är det bästa sättet att minska kostnaderna. Utfallet inom tandvårdsförsäkringen visar i stället med all önskvärd tydlighet att så inte är fallet. Konkurrensen i Stockholm har i stället trissat upp kostnaderna.

Den borgerliga regeringens privatiseringar är nämligen inte alltid vad de sägs vara. "Privat" är inte heller alltid riktigt privat. Skillnaden mellan en tandläkare anställd vid folktandvården och en privatpraktiserande dylik är närmast att tjänstetandläkaren är offentligt anställd. I övrigt har de båda sin huvudsakliga försörjning från offentliga medel. Det är viktigt att komma ihåg.

Landstingen har ett ansvar för att en god tandvård erbjuds dem som är bosatta inom landstinget. Detta ansvar bör även fortsättningsvis innebära att det finns tillräckliga personalresurser för att en adekvat tandvård skall kunna bedrivas och att en överetablering av framför allt tandläkare med de risker som detta kan innebära undviks. Det finns stor anledning för riksdagen att understryka detta i samband med en fri etablering.

Herr talman! Jag har i min inledning understrukit behovet av en god tandvård på lika villkor i enlighet med tandvårdslagen, samt kritiserat regeringen för att propositionen i stället har utformats för att tillgodose vårdgivarnas intressen. Denna skillnad i synen på tandvården mellan Socialdemokraterna och regeringspartierna leder till att vi har ett flertal reservationer fogade till betänkandet. I samtliga fall handlar det om att vi tar ställning för patienten.

Vi socialdemokrater har ställt oss bakom de tankar som ligger till grund för premietandvårdssystemet. Regelbundna tandvårdsbesök för att genom framför allt regelbundna förebyggande insatser uppehålla tandhälsan är mycket viktigt. Dessutom är det en god idé att vi själva som försäkringstagare tar ansvar för våra tänder och lär oss att sköta dem på bästa sätt. Jag vill gärna understryka den viktiga uppgift och den goda insats som tandhygienisterna har gjort i detta folkbildningsarbete.

Men när det kommer till frågan om avgifter eller premier, som det här är frågan om, talar regeringspartierna hellre om vårdgivarnas rörelsekostnader och konkurrens i tandläkartäta områden. Dessutom anser man att tandläka-

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningsystem
för vuxentandvård*

ren skall ha ensidig rätt att säga upp avtalet. Detta skulle annars kunna bli till ett men för den enskilde vårdgivaren.

I reservation nr 2 tar vi ställning för att patienten inte skall komma i underläge gentemot tandläkaren. En alltför hög premie kan leda till att man avstår från att ansluta sig till systemet, och då äventyras tandhälsan. Vi anser att patientens premie bör kunna indelas i samma ålderskategorier som den ersättning som tandläkaren erhåller. Dessutom bör ett avtal som sluts mellan två parter löpa långsiktigt och inte kunna sägas upp ensidigt.

En patient som vill gå in i premiesystemet skall först bedömas ha en god tandstatus enligt propositionen. För att få detta skall tandläkaren kunna behandla patienten enligt reviderad åtgärdstaxa, innan avtal sluts. Jag och den socialdemokratiska gruppen tycker att det finns några frågetecken kring detta.

De ingrepp som tandläkaren skulle göra före ett avtal sluts skulle troligen vara av typen konserverande behandlingar och tanduttagningar. Just dessa vill de borgerliga partierna placera i en kategori B, som skulle få fri prissättning, trots att den borgerliga majoriteten i betänkandet konstaterar att detta kan innebära "förhållandevis högre kostnader för den vårdsökande". Där konkurrensen inte är så stor vill man inte fastställa en högsta tillåten patientavgift även i kategori B. I stället hänvisar man till den samordningsdelegation som skall bli regeringens något slags "eftertankens kränka blekhet".

Vi socialdemokrater föredrar att tänka efter före, och det gör vi i reservation 3. Vi anser det väsentligt att samtliga vårdtagare kan garanteras vård till rimliga kostnader.

När det gäller högkostnadsskyddet sade Moderaterna 1991 i sin reservation nr 13 till socialförsäkringsutskottets betänkande 11: "En grundläggande princip för ett bra utformat försäkringsskydd är ——— att det i första hand ger stöd vid stora och oförutsedda kostnader." Det är synd att Moderata samlingspartiet inte var konservativt också när det gäller denna princip. Då hade vi kunnat enas om att utskottet i år borde ha tillstyrkt vår motion på denna punkt.

I stället har vi fått tillföra en reservation 5. Vi kräver där att högkostnadsskyddet träder i kraft vid höga tandvårdskostnader oavsett hur tandvårdsbehovet uppstått. Det är återigen patientens behov och situation som står i centrum.

Till slut några ord barntandvården. Regeringen säger i propositionen att man ser positivt på ökad frihet att välja vårdgivare inom barn- och ungdomstandvården. Med anledning av en motion från Isa Halvarsson uttalar sig utskottet lika positivt i frågan.

Vi socialdemokrater har reserverat oss mot detta och vill därmed markera att marknadskrafterna inte kan lösa allt. Vi har byggt upp ett system inom folktandvården som lett till att flertalet ungdomar går över i vuxentandvården helt kariesfria och i övriga fall med lindriga skador. Detta system får inte brytas sönder. Den fria konkurrensen är inte till gagn för vårt ansvar för en bra hälsa för våra barn och ungdomar.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 2, 3, 5, 8 och 11.

Herr talman! Innan jag inleder mitt anförande vill jag yrka bifall till min reservation 1 avseende moment 1. Om denna reservation, mot all förmodan och mot allt sunt förnuft, inte erhåller riksdagens bifall, vill jag framhålla att jag givetvis står bakom alla reservationer som avgetts av Ny demokrati, men för att spara tid åt kammaren yrkar jag emellertid nu endast bifall till reservationerna 4, 9, 10 och 12.

När jag hörde Margareta Israelssons anförande förstod jag att jag kommer att få stöd för reservation 1 om avslag på betänkandet. Hon framförde i stort sett vad jag ämnar säga.

Förslaget om premietandvården är ett system som är skraddarsytt för folk-tandvården. Försäkringspengar slussas igenom systemet mellan äldre och sjuka patienter och unga friska. Härigenom subventioneras den offentligt producerade tandvården ytterligare – den som redan tidigare hade monopol-ställning och ytterst garanterades av landstingens beskattningsrätt.

Den kontraktstandvård som föreslås minskar i själva verket valfriheten, eftersom grundtanken är att patienten skall avtala bort valfriheten. Den enskilde privattdläkaren tvingas bli försäkringsgivare, vilket kan väntas bädda för krångel och konflikter.

Den nya tandvårdsförsäkringen innehåller två parallella system; dels en konventionell åtgärdstaxa, dels en ny premietandvård. Detta sistnämnda system har inte tillkommit av omtanke om patienter, tandläkare, tandtekniker m.m., utan för att staten skall försöka spara 600 miljoner.

Tandläkarna tvingas nu att dela upp patienterna i tre klasser efter tandvårdsstatus och riskbedömning. Tandläkaren och patienten kommer sedan efter en förhandlingsomgång – där patienten bör rekommenderas att medföra advokat – förhoppningsvis att komma överens om en fast summa för tandläkarvård under hela året, till vilken staten tillskjuter ett mindre fast belopp. Summan kan vara stor och tandvårdsbehovet litet, eller tvärtom.

Då det i förväg är nästan omöjligt att fastslå en exakt summa för kostnaderna, blir antingen tandläkaren eller patienten lurad, medan staten som vanligt kammar hem vinsten. Effekten blir att klass 1 – patienterna med bra tandstatus – blir mycket eftertraktade, eftersom tandläkaren kan få lättför-tjänta pengar.

Patienter i klass 3 – där bl.a. många pensionärer med stort behandlingsbe-hov ingår – blir rena förlustaffärer, och risken är uppenbar att de inte kom-mer att få den adekvata tandvård som de har rätt till. Nu försämrar rege-ringen åter för de sämst ställda i samhället.

Dessutom påtvingas nu tandläkarna ett försäkringskasseansvar som är helt oacceptabelt. Om patienten frakturerar en tand eller en krona, debite-ras den nya kronan den tandläkare som patienten är knuten till under det år avtalet gäller. Detta gäller oavsett tandläkaren har varit den behandlande parten eller inte. Han måste nu ta ansvar för kollegers misstag.

Herr talman! Jag vill understryka att det nu pågår en försöksverksamhet i Göteborgs och Bohus län och även Kristianstad län. Utvärderingen av denna försöksverksamhet vill regeringen inte vänta på. Varför? Utskottet vill inte heller vänta på denna utvärdering. Varför? Varför i all världen påbörjar man

en försöksverksamhet om man inte utnyttjar den? Är det kanske detta förfarande som kallas ansvarsfull politik?

Under remissbehandlingen har bl.a Finansinspektionen utdömt förslaget, vilket regeringen med en anmärkningsvärd nonchalans negligerat i sin proposition, vilket automatiskt innebär att socialförsäkringsutskottet gör likadant.

Några urklipp ur inspektionens remissvar:

- Det remitterade utredningsmaterialet rörande premietandvården, förutom att vara ofullständigt, är för vagt formulerat för att kunna ligga till grund för något ställningstagande vad avser tandvårdsförsäkringens framtida utformning.
- Den föreslagna premietandvården är att betrakta som en försäkring. Emellertid, som framgår av 1 kap. 1 § lagen om försäkringsrörelse, får försäkringsrörelse endast drivas av försäkringsaktiebolag och likställda. Enligt förslaget skall den premiebaserade tandvården vara en del av den allmänna försäkringen, varför verksamheten i förekommande fall inte kommer att falla under FRL.
- Oklarhet råder för övrigt om ansvarsfördelningen på flera områden.
- Några skyddsregler när det gäller tandläkarföretagets soliditet har inte uppställts, trots att syftet är att ersätta det nuvarande "subventionssystemet".
- Det finns en svårighet i det motsatsförhållande som uppstår mellan patient och tandläkare.
- Det skall bli en effektivare tandvårdsförsäkring, sägs det. Finansinspektionen ställer sig frågan: För vem?

Även Konkurrensverket avrättar regeringens proposition.

Några synpunkter:

- Konkurrensverket vill betona, att *innan* ersättningssystem med premie- och avgiftskonkurrens införs, *bör åtgärder vidtagas* för att åstadkomma konkurrens på lika villkor. Det saknas helt.
- Folktandvårdens olika verksamheter måste avskiljas redovisningsmässigt och organisatoriskt. Givetvis saknas också detta.
- Frågan om lika konkurrensvillkor i fråga om mervärdesskatt måste lösas. Det är naturligtvis inte löst.
- Marknaderna för barn- och ungdomstandvård samt sjukhus- och specialistvård bör öppnas för konkurrens. Givetvis är inte heller detta åtgärdat.

I övrigt kan man i propositionen märka hur glada landstingen, Tjänsteläkarföreningen samt flera likartade instanser är i sina remissyttranden. Finansinspektionen och Konkurrensverket är liksom bortglömda. Kan det vara av en ren händelse?

Den 20 november 1991 klubbades i kammaren betänkandet SfU2, varvid regeringen tillskrevs:

Utskottet anser det viktigt att konkurrensen inom tandvården ökar. Detta bör ske bl.a. genom att de nuvarande etableringsgränserna för de privatpraktiserande tandläkarna slopas. Folktandvårdens monopol vad gäller

barn- och ungdomstandvård måste även upphöra. Utskottet förutsätter att man med anledning härav inom regeringskansliet överväger förändringar inom tandvården och tandvårdsförsäkringen som omfattar etableringsgränserna och villkoren för barn- och ungdomstandvården samt att regeringen så snart som möjligt lägger fram förslag om ändringar i detta system.

Detta var för två och ett halvt år sedan. Ingenting har hänt!

Den 24 april 1992 klubbades i kammaren betänkandet SoU15, där man tog upp ungefär samma punkter. Detta var för snart två år sedan. Ingenting har hänt!

Den 15 december 1992 klubbades i kammaren betänkandet SoU9. Detta var för 15 månader sedan. Det innebar ungefär samma sak. Givetvis har ingenting hänt!

Herr talman! I dag har endast fem landsting hörsammat uppmaningen, dvs. att låta landstingen utnyttja tandläkarna. Den nonchalans och brist på hörsamhet som regeringen upprepade gånger uppvisar i detta ärende avspeglas i den nya propositionen, som behandlas i detta betänkande.

Landstingens verksamhet "betongiseras". Konkurrensen avskaffas. Konkurrensen – den lilla som finns kvar – får nu inte ens ske på lika villkor. Planekonomitänkandet slår märkligt nog igenom, på grund av en slapp regering.

Det är synnerligen anmärkningsvärt och beklämmande att notera hur bl.a. Moderaterna å ena sidan officiellt går ut i val efter val och propagerar för avskaffandet av landstingen. I riksdag och regering gör de bevisligen tvärs emot! Inte undra på att politiska partier grundlägger ett politikerförakt. Denna dubbelmoral från Moderaternas sida är inget nytt.

I fredags beskylldes Sveriges statsminister Ny demokrati för att främja landstingsmonopolism. När nu regeringen vill driva igenom denna tandläkarreform – som inte bara stärker landstingets makt, utan dessutom cementerar dess funktion, förbjuder etableringsfriheten för specialisttandläkare och förbjuder konkurrens på lika villkor – ter sig statsministerns uttalande minst sagt som ett makabert skämt.

Detta leder mig ösökt in på konkurrensfrågan mer i detalj. Konkurrensverket har uttalat, att innan man inför ett ersättningssystem med premie- och avgiftskonkurrens bör åtgärder vidtas för att åstadkomma konkurrens på lika villkor. Regeringen gör tvärt emot!

Enligt verkets uppfattning saknas det för närvarande en godtagbar garanti för att folktandvårdens vuxentandvård bedrivs utan inslag av skattemedel. Möjligheterna till korssubventionering mellan olika verksamhetsgrenar måste, enligt verkets uppfattning, vara eliminerade innan pris- och avgiftskonkurrens införs mellan folktandvården och privattandläkarna. Åt detta har det inte gjorts någonting!

Vidare framhåller verket att folktandvårdens olika verksamheter bör avskiljas redovisningsmässigt och även organisatoriskt för att garantera konkurrensneutrala villkor. En sådan redovisning kan uppnås genom inrättande av resultatenheter med egen kostnadsredovisning. Därvid bör s.k. särredovisning tillämpas för de olika grenarna, vilket ökar garantin för att folktandvården icke underprissätter sina tjänster med stöd av skattemedel. För detta blundar regeringen och utskottet.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningssystem
för vuxentandvård*

Vidare bör frågan om lika villkor i fråga om mervärdesskatt lösas. Enligt gällande regler får folktandvården göra avdrag för ingående mervärdesskatt, vilket inte privattandläkarna kan göra. Genom att en enhetlig tandvårdstaxa tillämpas får privattandvården en konkurrensnackdel i förhållande till folktandvården. Regering och utskott blundar fortfarande.

Vidare har Finansinspektionen med avseende på att premietandvården är utformad som en försäkringsprodukt gjort vissa uttalanden som kan ha intresse ur konkurrenssynpunkt när det gäller den offentliga och den privata tandvården. Inspektionen framhåller att det är tandläkaren som skall bestämma premiens storlek, utifrån den riskindelning som tandläkaren gjort och i enlighet med de grunder för riskindelning som tandläkaren bestämt.

I förslaget anges att patienten ges rätten att välja mellan premiesystem och åtgärdstaxa. Enligt förslaget skall det inte finnas något hinder av ekonomisk eller social natur för den som vill välja premiesystemet, samtidigt som tandläkaren enligt förslaget måste kunna kräva att patientens tänder är i gott skick innan denne ansluts till systemet.

Enligt inspektionen måste detta påtagliga motsatsförhållande mellan patient och tandläkare i detta hänseende samt de uppenbara svårigheter som föreligger för en patient att bedöma tandläkarens diagnos och skäligheten av den därav följande riskspridningen och premiesättningen ytterligare utredas.

Patienterna måste uppenbarligen fortsättningsvis vara juristutbildade för att kunna skriva avtal med sin tandläkare. Detta avtal kan dessutom ensidigt sägas upp! Regering och utskott är handlingsförlamade.

Vidare förtjänas det att upprepas, att monopoliet för folktandvården inom barn- och ungdomstandvården måste upphöra och att landstingets dubbla roller – dels som myndighetsutövare, och dels som rörelsedrivande – måste särskiljas.

Med detta som bakgrund anser jag att regeringen skulle ha föreslagit en lagstiftning inom den kommunala sektorn med tvingande regler om redovisning. Vidare skulle ha åstadkommit garantier för att vuxentandvården inom den offentliga vården enbart ersätts med patientavgifter och med tandvårdsförsäkringen. Endast på så sätt kan man åstadkomma konkurrensneutralitet mellan privat och offentlig tandvård. Allt detta försöker man nu köra över.

Herr talman! Det särskilda yttrande som Moderaterna, Folkpartiet, Centern och kds har gjort bär löjets skimmer och den politiska dubbelmoralens anda. De har dessutom det dåliga omdömet att huvudsakligen använda sig av Ny demokratis reservationstext! Det är litet patetiskt att läsa.

Dessa partier stöder Ny demokrati på punkt efter punkt i de mest väsentliga reservationerna, men har en så utpräglad politisk dubbelmoral att de inte törs eller får ge oss rätt i utskottet. Varför?

Jo, därför att det kompromissavtal som de slutit med Socialdemokraterna då skulle falla – och därmed hela propositionen. I politik är det nämligen så att propositionsförfattarna är ofelbara, och regeringens spegelbild – utskottet – måste i stort sett göra det som anges i propositionen. Propositionen skall igenom till varje pris. Hur det drabbar väljarna samt direkt berörda parter är sekundärt. Det är inte att undra på att ett stort politikerförakt spirar och gror.

Herr talman! Mot bakgrund av denna mördande sakliga kritik begärde Ny demokrati att utskottet före behandling skulle låta Lagrådet granska propositionen avseende försäkringsfrågan. Vid voteringen visade det sig att det endast var Ny demokrati som stödde förslaget.

Detta innebär att utskottet nu begär att riksdagen skall godkänna något som den inte känner till. I propositionen sägs det nämligen att regeringen återkommer med förslag om lagändringar och förslag till ny tandvårdstaxa under förutsättning att riksdagen godkänner riktlinjerna. Vad denna proposition kommer att innehålla har vi inte den ringaste aning om. Regeringen och utskottet begär att vi skall köpa grisen i säcken!

Följande realistiska situation kommer att kunna uppstå mellan en tandläkare, låt oss kalla honom Börje, och en patient – Gullan: Gullan har med hjälp av en vävlönad jurist tecknat avtal med Börje. Förutsättningen för premietandvårdsavtalets giltighet är att Gullan skall följa Börjes tandvårdsinstruktioner. Det innebär tandborstning tre gånger per dag med "Enångers-tandborsten". Givetvis skall "Hölicktandkrämen" användas. Efter varje måltid skall den speciella tandtråden "Trogstavallen" rensa mellan tänderna. Innan sänggåendet skall munnen sprejas med munvattnet "Kluven tunga".

Börje har just öppnat en shop i anslutning till sin praktik och råkar händelsevis lagerhålla just dessa märken till verkligt fina priser. För enkelhetens skull inhandlar Gullan rubbet på plats. Det gör hon även därför att hon vill visa Börje att hon kommer att följa hans råd.

När Gullan kommer tillbaka till Börje efter den i kontraktet avtalade tiden finner Börje tyvärr en bedrövlig tandstatus. Att ta hand om den inom premietandvårdens ramar är otänkbart, varför Börje ensidigt säger upp avtalet – givetvis mot Gullans protester. Börje förordar i stället åtgärdstaxa. Om Gullan inte går med på det får det vara, och hon får söka sig en annan tandläkare.

Börje har rätt att göra så här. I propositionen sägs ingenting om vilka regler som skall gälla för hur man säger upp ett avtal. Man kan säga upp ett avtal på vilka grunder som helst och hur godtyckligt som helst. Det finns ingenting som reglerar detta. Dessutom vet regeringen inte ens när man kan utfärda ett regelverk för dessa grunder.

I sin desperation söker sig Gullan till tandläkaren Gustav. Därvid uppstår problemet hur de inbetalade premierna skall delas mellan Börje och Gustav. I propositionen anges ingenting om detta. Även om det skulle råka komma till ett sådant reglemente – vilket det givetvis borde göra – så vet man i dag inte alls när det kan ske.

Gustav säger nu åt Gullan att han kan åta sig att laga tänderna mot åtgärdstaxa och att de därefter kan försöka komma överens om ett nytt avtal som endera parten godtyckligt kan säga upp när det passar.

Tandteknikernas roll är numera att glädja sig åt smulorna som finns kvar efter det att tandläkaren tagit sitt. Detta i sin tur gör naturligtvis att de sparar på sina arbetsinsatser och söker alternativa material, vilka kanske inte är utprovade. Vad detta kan resultera i kan man bara spekulera om. Regering och utskott borde ha tänkt efter före!

Dessutom aviseras särskilda stimulansbidrag för att främja utvecklingen inom tandvården, sett från försäkringssynpunkt. Vad innebär det? Måste

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningssystem
för vuxentandvård*

man nu ge bidrag för att inbespara 600 miljoner? Blir bidraget kanske 700 miljoner?

Herr talman! Jag protesterar mot att utskottet har mage att begära att riksdagen skall godkänna en så undermålig och kritiserad proposition samt att riksdagen accepterar att besluta om något man egentligen inte har kunskap om. Vi har ju inte den ringaste aning om vad den kompletterande propositionen behandlar!

I detta sammanhang vill jag kommentera Margareta Israelssons inlägg och fråga hur hon ställer sig till utskottets skrivning. Det står i betänkandet att utskottet förutsätter att regeringen föranstaltar en lagrådsremiss inför kommande proposition. Det vore hemskt intressant att höra hur Margareta Israelsson ser på det. Vad gör Margareta Israelsson om propositionen icke blir föremål för en lagrådsremiss innan den kommer till utskottet?

Anf. 48 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Att göra invändningar mot utskottsmajoritetens förslag i detta betänkande är i långa stycken som att försöka sparka in öppna dörrar. Det görs i detta betänkande många påpekanden om brister som måste beaktas och åtgärdas. Eftersom föregående talare har givit rika och värtaliga exempel tänker jag inte upprepa det.

Jag vill fråga socialdemokraterna vad det är som gör att ni godtar premietandvården som en ny permanent organisationsform inom tandvården. Jag tror inte att någon hade gråtit om det hade funnits en majoritet för avslag. Det hade exempelvis kunnat bli majoritet runt ett förslag om att försöksverksamheten skall utvärderas och, om det hade behövts, kanske utvidgas.

Det mest elementära – att klart ange vad syftet med reformen är – framgår inte i betänkandet.

Det faktum att det finns en överetablering i storstäderna – något som inte gäller vissa glesbygder – och att utformningen av nuvarande tandvårdstaxa är kostnadsdrivande, borde ha kunnat åtgärdas på annat sätt än med en modell som direkt slår mot de små en-tandläkar-företagen.

Den modell som funnits för barn- och ungdomstandvården har inneburit att Sveriges barn och ungdomar nu har en mycket bra tandstatus. Att den modellen också är den bästa för framtiden är däremot inte helt självklart.

Jag vill inte gå så långt som att föreslå lagstiftning och tvång för landstingen att konkurrensutsätta barn- och ungdomstandvården. Jag tycker att det räcker med att det finns möjlighet för landstingen att själva besluta om hur de vill utforma sin tandvård.

När nu även tandhygienisterna självständigt kan ansluta sig till försäkringen kan man hoppas att landstingen uppmärksammar att barn och ungdom i första hand behöver förebyggande tandvård. Det är naturligtvis även samhällsekonomiskt intressant att man hamnar på rätt nivå, både när det gäller behandling och kostnader, i denna typ av tandvård.

Jag tror att man skulle behöva fundera vidare över hur man kan skapa möjlighet till anbudskonkurrens från landstingens sida och nya ekonomiska omräkningstal från staten till landstingen.

Jag går inte in på de stycken i betänkandet där vi är överens. Jag vill kort kommentera min tillfredsställelse över att frågan om amalgamsanering nu

har fått en lösning. Den har debatterats i flera år. Också övriga utsatta grupper med behov av särskilda tandvårdsinsatser skall omfattas av ungefär samma bestämmelser och alltså gå över hälso- och sjukvården.

Detta har fått utskottet att uttala att man är orolig över att kostnader vältas över till hälso- och sjukvården. Jag känner inte den oron, utan tycker att det är rätt väg att gå. Man bör naturligtvis se patienterna i ett helhetsperspektiv – både när det gäller åtgärder i munnen och på andra delar av kroppen. Det måste man tänka på när man i framtiden förhandlar med sjukvårdshuvudmännen.

Högekostnadsskyddet är en annan nöt att knäcka. Det bör enligt vårt sätt att se det utformas utifrån personens sociala situation och betalningsförmåga. Detta förordas varken av utskottsmajoriteten eller av socialdemokraterna i sin reservation.

Utskottet påpekar också oroligt att vi i framtiden måste kunna behålla en god kvalitet. Vi står inför en avveckling av användningen av amalgam och inför införandet av andra material. Det som hittills har uttalats är att man inte vet tillräckligt mycket om de nya materialen, att det tar längre tid att behandla med de nya materialen och att risken för att man importerar oönskat tandvårdsmaterial är mycket överhängande.

Herr talman! Det behövs mer forskning om de nya materialen, det behövs ett produktregister, där det klart framgår vad materialen innehåller, och det behövs ett biverkningsregister.

För att man skall kunna värna om en god tandvård bör priset sättas efter prestation och kvalitet, och patienten skall klart se vad det är han betalar för. Det kommer inte att bli möjligt, om arbets- och materialkostnader bakas ihop.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att med de förändringar som föreslås i det här betänkandet riskerar patienterna att betala för mer vård än de får. Så rationaliseringarna kommer inte patienterna till godo. Den tillsynsgrupp som skall tillsättas kommer inte att kunna ersätta försäkringskassor och andra vad gäller tillsyn över kvalitet och kostnader i framtiden.

Vänsterpartiet har en meningsyttring i betänkandet, men vi yrkar bifall till reservation 1, innebärande avslag på propositionen.

Anf. 49 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik:

Herr talman! Frågan ställdes också av Ny demokrati varför vi inte hade kunnat instämma i reservation 1. Med anledning av det Berith Eriksson frågade om skulle jag vilja säga att det finns skäl till att vi förespråkar de tankar som ligger till grund för det premietandvårdssystem som nu föreslås.

Vi har sett det som mycket positivt med de möjligheter för en god barn- och ungdomstandvård som vi har kunnat bygga upp inom folktandvården, och genom ett premietandvårdssystem får nu barn och ungdomar med mycket god tandstatus en möjlighet att komma in i vuxentandvården, där de får fortsätta ett regelbundet tandvårdsarbete, kan man säga.

Skälet till att regeringspartierna inte har varit så särskilt överens om att ens lägga fram propositionen är mycket tydligt. Jag tror att Gullan Lindblad hade väldigt rätt, när hon 1991 talade om en bockfot, kallad folktandvården.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningssystem
för vuxentandvård*

Jag är alldeles övertygad om att det är samma bockfot som sparkar i ögat på nydemokraterna och som får dem att yrka avslag på propositionen.

Som svar till Vänsterpartiet vill jag säga att med de mycket tydliga och skarpa reservationer som vi har fogat till betänkandet vill vi ändå förorda att man tar vara på de goda erfarenheter som faktiskt har gjorts vid bl.a. Göteborgsförsöket och som förändrar tandvården, utvecklar den i riktning mot ökat ansvar för vår tandhälsa hos oss själva som patienter.

Dessutom utgår jag ifrån att möjligheterna finns att förändra i systemet vid situationen av en annan majoritet i den här kammaren.

Anf. 50 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Det var ett mycket märkligt svar. Premietandvården är enligt ert sätt att se någonting som ungdomar över 19 år skall gå över i. Det framgår varken av propositionen eller av betänkandet.

Det sista Margareta Israelsson sade var att när Socialdemokraterna kommer till makten kan man förändra i systemet! Ni påpekar att det finns stora brister i det förslag som föreligger. Varför stöder Socialdemokraterna att man skall gå fram så snabbt med ett så ofullständigt system utan att ens invänta och utvärdera den försöksverksamhet som är på gång? Det här handlar inte om en försöksverksamhet, utan det handlar om ett permanent system.

Tala om att sända felaktiga signaler, om man sänder ut signalen till hela tandvårdssektorn att nu är det detta som gäller och man samtidigt säger att när vi kommer till makten skall vi gå in och ändra i systemet – mycket märkligt!

Anf. 51 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik:

Herr talman! Nej, Berith Eriksson, jag tror inte att det är så märkligt. Så är det väl alltid i den politiska verkligheten att vi deklarerar var vi står och att vi naturligtvis har möjlighet att driva de linjer som vi har en majoritet för.

När jag gav uttryck för att premietandvårdssystemet är något positivt, med utgångspunkt i de lärdomar vi har fått av barn- och ungdomstandvården och de goda resultaten där, ville jag med det ha sagt att påbyggnaden av ett premietandvårdssystem på den goda barn- och ungdomstandvård som vi har är något mycket positivt. Jag ser de facto möjligheterna för landsting och för oss här i riksdagen att fatta beslut kring tandvården som ger möjligheter att förbättra tandstatusen ytterligare.

En springande punkt, som vi kanske inte har tagit upp i det här sammanhanget, när det gäller varför besluten skall fattas nu är ju de rent ekonomiska skälen. Vi kan inte fortsätta på det sätt som vi gör i dag och låta kostnaderna rusa i väg – speciellt, vill jag säga, i storstadsområdena – för en tandvård som under inga omständigheter kan vara av behov inriktad.

Det är ju i stället så att vi måste se till – genom i det här fallet ett premietandvårdssystem – att bringa ner kostnaderna för tandvården, att vi tar ett ansvar för vår egen tandstatus och att vi utformar försäkringen och reglerna kring den så att vi ändå kan garantera en god tandhälsa.

Anf. 52 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna uttalar redan i sin motion missnöje med att man inte nu tagit något som helst grepp över det som har verklig betydelse för patienterna, det som skall komma senare i en proposition, och att man inte kunde se de sakerna tillsammans. De som verkligen behöver få sin tandstatus förbättrad kan inte tänkas bli hjälpta inom premiesystemet.

Att det skulle finnas ekonomiska skäl för att genomföra förändringarna hör till det mest osäkra i betänkandet. Frågan är hur beräkningarna är gjorda och om det blir några ekonomiska vinster.

Sedan har vi också frågan om vad som händer med den kommande propositionen, om den går på lagrådsremiss. Hur kommer Socialdemokraterna att ställa sig, om den inte gör det?

Anf. 53 PONTUS WIKLUND (kds):

Herr talman! Det här betänkandet, Förändrat ersättningssystem för vuxentandvården, innebär en mycket omfattande omdaning av ersättningsprinciperna som kommer att ge sekundära effekter, bl.a. på tandvårdens arbetssätt och inriktning.

Låt mig redan här slå fast att det beslut vi nu skall fatta innebär i många frågor huvudsakligen principer. En kommande proposition skall mera i detalj lösa bl.a. många mera tekniska frågor och förhoppningsvis även rätta ut en del andra frågetecken. Utskottet har pekat på sådana.

Viktigt är också att påminna om den samordningsdelegation som tillsätts och som har mycket viktiga och omfattande arbetsuppgifter inom det systemskifte som förestår. Det kommer till stor del att bero på delegationens kompetens och engagemang att reformen får ett lyckligt genomförande och kanske först på litet sikt landar rätt. Allt kan ju inte förutses. Det blir säkert övergångsproblem.

En av samordningsdelegationens viktigaste uppgifter är att följa vad som sker och föreslå kompletterande förändringar – oberoende av vilken regering vi har, vill jag påpeka för Margareta Israelsson och Berith Eriksson.

Nära nog en förutsättning för att våga införa premietandvård – som i realiteten är litet av "trial and error" – är detta som propositionen tydligt fastslår, att såväl vårdgivare som vårdtagare kan välja mellan premietandvård och konventionell, reformerad åtgärdstaxa.

Ävenså borde övergångsregler ha skapats för äldre tandläkare, gärna enligt utredningens förslag. Den frågan har dock hänskjutits till utredningen om tandläkarutbildningens dimensionering. Jag hoppas att vi snart får besked därifrån.

Förslaget innebär således två parallella ersättningssystem, premietandvård och åtgärdbaserad taxa.

Premietandvården innebär ett avtal om vård enligt fastställda villkor, ett ömsesidigt åtagande mellan vårdgivare och patient. En av fördelarna med premietandvården är att tandläkaren tvingas till dialog med patienten om vårdbehov och att patienten rimligen mera aktivt kommer att sköta sina tänder.

Systemet ger också ökad trygghet för patienten. Inriktningen är bättre hälsoekonomi, och risken för övervård minskar. Innan inträdet i premietand-

vården kan vid behov nollställning av sjuka tänder göras, dvs. de kan repareras enligt åtgärdstaxan.

Ett problem i dagens tandvårdsorganisation är att vi har för många tandläkare. Vidare varierar tandvårdskostnaderna kraftigt, kanske i relationen 3:1 mellan vissa kommuner och storstäderna. Totalt minskar icke tandvårdskostnaderna, trots starkt förbättrad tandhälsa.

En personlig reflexion är att det är litet märkligt att tänderna, som endast är en del av ett organ i människokroppen – och det finns många organ – har en egen vårdorganisation med tre yrkesgrupper, som i stort sett arbetar endast med tandvård. Det finns många förklaringar till detta – den historiska bakgrunden, den speciella arbetstekniken m.m.

I Dagens Nyheter i fredags kunde vi läsa om hur stora problem det innebär att munnen sannolikt är kroppens mest känsloladdade område. Sådant och mycket annat motiverar hög specialiseringsgrad.

Samarbete mellan tandvården och den gemensamma vårdorganisationen för alla övriga organ, sjukvården, finns exempelvis inom forskningen och utbildningen. Men frågan är om det inte är dags att ytterligare närma tandvårdens och sjukvårdens organisationer till varandra. Nu när det är ekonomiskt kärva tider, och så lär det förbli också framöver, skulle det kanske bli lättare att få indicier på optimal organisationsvolym för tandvården. Det är ganska anmärkningsvärt att utbildningen av tandläkare inte skurits ned för flera år sedan, i synnerhet som det utbildats en stor kår av tandhygienister, som även tar över en del av tandläkarens och tandsköterskans tidigare uppgifter. Vi kan nu snart ha 3 000 övertaliga tandläkare inom en kår på 9 000.

Ett organisatoriskt närmande skulle säkert vara av värde även för sjukvården. Tandvården kan exempelvis lära ut hur man framgångsrikt bedriver profylax, alltså arbetar sjukdomsförebyggande.

För att återvända till betänkandet vill jag framhålla att utskottet i princip har accepterat riktlinjerna för reformen men att det har pekat på flera problem som måste lösas, exempelvis risken för underbehandling i premietandvården. Detta upptäcks dock, till skillnad mot vad som vanligen är fallet vid överbehandling. Bl.a. därför är det mycket viktigt med kontinuerlig uppföljning och utvärdering.

Ett annat problem är svårigheten att åstadkomma konkurrensneutralitet mellan landstingets tandvård och privat tandvård. Utskottet anser att det är möjligt att komma till rätta med olikheter i försäkringsreglerna beträffande betalningssystem samt beträffande förhandsprövning, vilket ju regeringen också avser att göra.

Ett större problem ur konkurrenssynpunkt är skillnader vad beträffar finansiering och redovisning. Det gäller mervärdesskattefrågor, men framför allt landstingets redovisning av vuxentandvårdens kostnader, vilken i dag är otillfredsställande. Det finns tecken som tyder på att vuxentandvården i varje fall i vissa landsting till en del är subventionerad med skattemedel. Särredovisning bör ske, och när landstinget gör särskilda insatser utifrån sitt vårdansvar skall detta redovisas på ett tydligt sätt.

Att frågan bör få en lösning framgår även av propositionen, och utskottet förutsätter att regeringen snarast överväger vilka insatser som erfordras.

I ett särskilt yttrande betonar de fyra regeringspartierna hur viktigt det är

med konkurrensneutralitet, en grundläggande förutsättning för att det nya systemet skall få genomslag. Vi varnar för följderna om det icke blir konkurrens på lika villkor. Bl.a. kan effekten bli att den offentliga tandvården i ökad utsträckning finansieras med skattemedel genom att allt fler patienter söker sig dit på grund av lägre premier.

Mot bakgrund av den kritik som riktats mot förslaget, framför allt från Finansinspektionen och, ännu mer, från Konkurrensverket, förutsätter utskottet att Lagrådet skall granska det kommande förslaget till bl.a. lagändringar.

En annan fråga är kostnader i tandvårdsförsäkringen. I propositionen kalkyleras med att besparingen kan bli 600 miljoner kronor. Utskottet betonar att det råder stor osäkerhet beträffande det ekonomiska utfallet men att utgifterna rimligen bör minska avsevärt. Utskottet förutsätter att regeringen i kommande proposition, där bl.a. åtgärdstaxans slutliga utformning finns med, närmare skall redogöra för de ekonomiska beräkningarna. Utskottet gör markeringar också i flera andra viktiga frågor.

Socialdemokraterna accepterar i princip de riktlinjer som föreslås i propositionen men har fem reservationer. Flera av de förslag som socialdemokraterna för fram innebär ytterligare reglering, och det är inte överraskande. I den fördjupade beredningen och i samordningsdelegationen kommer man säkerligen att fundera över en del av dem.

Jag vill speciellt kommentera socialdemokraternas begäran att tandläkaren inte skall kunna säga upp ett premievårdsavtal, utan att detta skall kunna göras endast av patienten. Jag anser att det vore olyckligt om man tog bort denna möjlighet för vårdgivaren. Hur vården fungerar avgörs i mötet mellan vårdgivare och patient. Det måste finnas ett samarbete. Även vårdgivare måste ibland få komma till korta. Kanske stämmer inte personkemin eller måhända har patienten för stora krav. Då blir vården inte den bästa. Även för patientens skull måste vårdgivaren således ha rätt att dra sig tillbaka och säga upp avtalet.

Socialdemokraterna anser också att högkostnadsskyddet inte bör vara relaterat till diagnos och behandlingsbehov utan, som är fallet enligt de nuvarande reglerna, bör vara relaterat till kostnaden. Det sistnämnda kan ju vara i hög grad kostnadsdrivande.

Utskottet har svårt att förstå socialdemokraternas tankegång att det nya förslaget skulle gynna de bättre ställda. Dessutom finns det särskilda vägar att gå vid extraordinära tandvårdsinsatser, som en garanti i bakgrunden. Det finns t.ex. möjlighet till förhöjd årlig ersättning inom premietandvården för patient med långvarigt och omfattande tandvårdsbehov, exempelvis på grund av läkemedelsintag. Jag vill också betona att det faktiskt finns samband mellan behandlingsbehov, diagnos och kostnad.

Margareta Israelsson uttrycker stor skepticism mot vissa delar av propositionen, och en sådan framkommer också i reservationerna. Socialdemokraterna tillstyrker dock det förslag som har lagts fram. Margareta Israelsson tog bl.a. upp det förhållandet att konkurrensen mellan tandläkarna i Stockholm trissar upp kostnaden i nuvarande system. Det är just därför som regering och utskott antagit och som riksdagen förhoppningsvis kommer att anta ett nytt system, inom vilket konkurrens inom vissa ramar är en fördel. Även

vi vill ha god tandvård på lika villkor, och det är just det som det nya ersättningssystemet bättre än i dag skall medverka till. Förslaget tillgodoser icke i första hand vårdgivarnas intressen, utan det är patienternas system. Jag tycker också att den debatt som har förts talar bestämt för detta.

Berith Eriksson yrkade, av många skäl, att propositionen skall avslås. Vänsterpartiet anser bl.a. att kostnaden för tandvården i dag är rimlig men att den kanske inte kommer att minska i det nya systemet. Man finner om man tar hänsyn till vårdvolymen att kostnaden i nuvarande system har minskat.

Berith Eriksson! Är det dock inte underligt att tandvårdskostnaden reellt sett inte har minskat samtidigt som tandhälsan har blivit så kraftigt förbättrad under de senaste decennierna? En minskning av den skulle på sikt även kunna medföra möjligheter till en bättre regional fördelning.

Jag noterar också med tillfredsställelse att Berith Eriksson bl.a. säger att amalgamfrågan har tagit ett steg framåt. Jag vill med tanke på den visade skepticismen betona vad detta kan innebära praktiskt. I samarbetsdelegationens direktiv ingår att helt enkelt ge kunskaper om nya arbetsmetoder och material, och det är mycket tillfredsställande.

Ny demokrati yrkar avslag på propositionen och har i sina sju reservationer en mängd invändningar mot propositionen och betänkandet, invändningar som vi också har hört framföras här muntligt. En del av detta kommer att tas upp som en naturlig del i det fortsatta beredningsarbetet, annat av samordningsdelegationen. Ett exempel är speciallisttandvårdens framtida situation och finansiering. En hel del har också kommenterats i utskottsbetänkandet. Vi delar uppfattningen om vikten av konkurrensneutralitet, och det har väl också framgått av det som jag har sagt.

Lagrådet kan inte, Arne Jansson, granska förslagen i den proposition och i det utskottsbetänkande som vi nu har framför oss. Det föreligger ännu inte något lagförslag. Ett sådant kommer i nästa proposition, och vi har begärt att Lagrådet skall granska det.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer och meningsyttringar.

Anf. 54 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! I regeringsformen 8 kap. 18 § stadgas att man bör inhämta yttrande av Lagrådet innan riksdagen fattar beslut om vissa frågor. Bl.a. hänvisas till regeringsformen 8 kap. 2 §, där det heter att föreskrifter om enskildas personliga ställning samt om deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes meddelas genom lag. Jag anser att detta är direkt applicerbart på det betänkande som vi nu skall ta ställning till.

I regeringsformens 8 kap. 3 § står det: "Föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga och ekonomiska förhållanden, meddelas genom lag." Jag anser att detta är direkt applicerbart på det betänkande som vi nu skall ta ställning till.

Jag fick inte svar på min fråga. Vi i utskottet skriver nämligen så här: "Utskottet anser, inte minst mot bakgrund av den kritik som riktats mot förslaget, att det är av vikt att Lagrådet granskar det kommande förslaget. Utskot-

tet förutsätter att regeringen föranstaltar om en sådan remiss.” Jag frågar Pontus Wiklund igen: Om inte Lagrådet skulle få granska den kommande propositionen, vad kommer Pontus Wiklund att göra då?

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningssystem
för vuxentandvård*

Anf. 55 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Det står alltså, Arne Jansson, att Lagrådet skall granska förslaget innan riksdagen beslutar. Det är ju vad som kommer att ske vid nästa proposition.

Först kommer alltså en proposition, som vi tar ställning till. Om det då anses vara lika viktigt att Lagrådet skall granska förslaget kommer vi i utskottet att ta ställning till detta.

Anf. 56 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Av den debatt som jag har haft med sjukvårdsministern har jag lärt mig att regeringen inte i någon större utsträckning behöver ta hänsyn till det som står i ett betänkande. Det enda man behöver ta hänsyn till är hemställanpunkterna.

Men det jag talar om står inte i någon hemställanpunkt utan i textförslaget. Därför är min fråga: Vad kommer Pontus Wiklund att göra om kommande proposition inte är granskad av Lagrådet innan den läggs fram?

Det finns också en annan sak som jag inte har fått någon kommentar till. Jag sade att det var märkligt att de borgerliga partierna har knuckat vår reservationstext. Om man knuckar vår text i reservationen – varför kan man då inte ställa upp på våra reservationer? Detta är makabert, tycker jag.

Ett exempel gäller konkurrensneutraliteten, som Pontus Wiklund talade om alldeles nyss.

Vi har skrivit så här: ”Konkurrensverket har uttalat att innan man inför ett ersättningssystem med premie- och avgiftskonkurrens bör åtgärder vidtas för att åstadkomma konkurrens på lika villkor.”

I det särskilda yttrandet som kommer från de borgerliga partierna står det: ”Konkurrensverket har i en skrivelse gett uttryck för detta och hävdar att innan man inför ett system med premie- och avgiftskonkurrens bör dessa frågor lösas.”

Detta är anmärkningsvärt. Jag kan fortsätta länge att dra paralleller mellan särskilda yttranden och våra reservationer. Texten är densamma! Varför ställer man då inte upp? Varför myglar man i busken på det här sättet?

Anf. 57 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Lagrådet måste ha en lagtext för att kunna granska. Skulle det vara så att nästa proposition inte är granskad kommer vi att se till att den blir det.

Jag tycker att talet om att knucka formuleringar är ganska märkligt när det gäller sådana här relativt all dagliga formuleringar, som ju också finns i Konkurrensverkets yttrande osv. Vem som har tagit vad av vem kan väl alltid diskuteras.

I fråga om konkurrensneutraliteten har vi valt en realistisk väg, en smidig väg. Vi förväntar oss förslag från regeringen, vilket har utlovats. Lagrådet

skall granska lagförslaget, Samordningsdelegationen skall följa upp det, se var vi hamnar och ingripa om det blir fel och inte fungerar.

Det anmärkningsvärda både med Arne Janssons anförande och med hans diskussionsinlägg är att de visar att han och Ny demokrati tydligen är väldigt måna om att reglera och utreda ytterligare. Man vågar inte sjösätta förslaget med en aning "trial and error".

Jag vill betona att vi varken kan eller skall reglera allting i förväg inom tjänstesektorn. Det är en mjuk sektor, och man måste pröva sig fram i många lägen. Vi minns med förskräckelse 70- och 80-talet med dess planstyrning. Jag tror inte att Ny demokrati vill tillbaka dit.

Visst behövs det regler, ramregler, men det behövs också en smidig anpassning i förhållande till utvecklingen. Samordningsdelegationen skall hjälpa oss med detta i fråga om kompletterande regler för att exempelvis skapa optimal funktion och för att skydda svaga i situationer som man inte har kunnat förutse.

Det är märkligt att Ny demokrati mer än någon annan pläderar för ytterligare utredningar och detaljregleringar.

Anf. 58 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra vilka som är mest för konkurrens. Jag undrar vad de borgerliga partierna egentligen är oroliga för. I det särskilda yttrande som har fogats till betänkandet talas om de risker som skulle ligga i att fler tandvårdssökande sökte sig till den offentliga vården.

I dag står folktandvården för 30 % av tandvården och den privata tandvården för 70 %. Om konkurrensen är snedvriden åt något håll är det väl knappast till folktandvårdens förmån? Landstingets ansvar för barn- och ungdomstandvård och specialisttandvård har ju givit mycket bra resultat, så det finns väl inga skäl att känna någon större oro för just detta.

Pontus Wiklund stod i talarstolen och varnade för att allt fler kan komma att behandlas av landstinget och att allt fler kan komma att finansieras av skattemedel. Då undrar jag vad det är för fel på de pengarna. Varför skulle de vara så smustiga? De duger om tandläkaren är etablerad och anknuten till försäkringen, och då är det ju precis samma pengar som betalas ut. Det rör sig väl om samma skattefinansiering, även om man kan diskutera om den är av olika grad? Man måste därför fråga sig om det är något fel på pengarna.

Enligt Pontus Wiklund säger socialdemokraterna att högkostnadsskyddet gynnar de rika. Men det är inte så. Vår invändning mot utformningen av högkostnadsskyddet är att det inte följer de faktiska kostnader som man har.

Som det står i betänkandet skall det särskilda högkostnadsskyddet inte omfatta tandvård till följd av olycksfall. Då skall i stället ersättningen ges enligt åtgärdstaxan. Men detta handlar ju knappast om utgifter som någon kan vara förberedd på. Vi menar att det finns risker med ett högkostnadsskydd som endast grundas på diagnos och behandlingsbehov.

Det viktiga i den här frågan är att vi har kunnat komma överens om ett sätt att bättre använda våra pengar inom tandvårdsförsäkringen. Men det är beklagligt att regeringen väljer att bara släppa fram en bit i taget. Först kommer denna proposition, därefter följer en samordningsdelegation och så ytterligare en proposition.

Anf. 59 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! I vårt parti – och jag vågar säga i alla fyra regeringspartierna – är vi naturligtvis positivt inställda till landstingets insatser inom tandvården. Jag har aldrig hört något annat. Vi ställer oss också positiva till att landstinget nu enligt detta förslag får ett utökat ansvar för särskilda grupper.

Men sedan är frågan: Var skall gränserna dras i den situation som vi nu befinner oss i? Det finns en risk med att alltför många söker sig till landstingets tandvård, förutsatt att det inte råder konkurrensneutralitet. Det hoppas jag framgick av det jag sade.

Förutsatt att konkurrensneutralitet råder har jag ingen uppfattning om vad som är bättre för det ena eller andra inom vuxentandvården. Men risken är alltså att vi får ett system utan konkurrensneutralitet och att en större del av tandvårdskostnaden därför kommer att betalas via landstingsskatten. Det är vad det handlar om. Konkurrensneutralitet är viktigt för att vi skall kunna hålla nere de totala kostnaderna.

Anf. 60 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik:

Herr talman! Det är klart – så kan man naturligtvis också uttrycka saken, Pontus Wiklund. Men hur förklarar vi då kostnadernas fördelning på de olika patienterna? Den genomsnittliga kostnaden per patient och år beräknar vi vara 1 800 kr, men det är inte jämnt fördelat över landet. Det är ju dubbelt så dyrt att vara patient i storstadsområdena jämfört med exempelvis Norrlandslänen.

Vad beror då det på? Är det fler privattandläkare och mer konkurrens i Norrlandslänen som gör att det är så billigt och att så litet försäkringspengar krävs för att finansiera tandvårdsinsatserna där? Är det oerhört många landsting som konkurrerar i Stockholm, Göteborg och Malmö? Det vore mycket intressant att få information om det.

Kanske kan man också få något ord från utskottets företrädare om varför ni inte vill att högkostnadsskyddet skall hjälpa dem som drabbas av stora kostnader för munnen och varför ni säger att högkostnadsskyddet endast skall bygga på diagnos. Det kan ju faktiskt uppkomma högst besvärliga situationer för enskilda människor som på detta sätt drabbas av mycket stora utgifter.

Jag vill dessutom visa på den märkliga situationen att gruppen B inom en reviderad åtgärdstaxa inte skall ha en högre gräns för prissättningen. Detta kommer att drabba enskilda. Det vore roligt om en företrädare för ett parti som talar så mycket om att vi skall satsa på vården och göra den bättre för patienterna kunde säga något också om detta.

Anf. 61 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag hoppas att Margareta Israelsson har lika stor kunskap som jag om varför tandvården kostar olika mycket i olika län och kommuner – även om vi inte kan förklara allt.

Det råder väl t.ex. ingen tvekan om att ett skäl till detta är att invånarna i storstäderna ställer högre krav. Det viktiga för mig är inte att hindra dessa krav, utan det är att vi får en jämn fördelning av skattepengarna över landet.

Om sedan någon själv vill lägga mer på speciellt krävande tandvård måste och bör vi acceptera det.

Jag menar att det nya system som nu föreslås drar i rätt riktning. Vi kommer att få en bättre fördelning av resurserna och av de totala kostnaderna i landet. Systemet kommer att dra i den riktningen.

Så till frågan om högkostnadsskyddet. Som vi ser det är det en god garanti att det blir en prövning av diagnos och behandlingsbehov. Jag förstår inte varför Margareta Israelsson förutsätter att det skulle bli orättvist. Det viktiga med den särskilda prövningen är att vi får rättvisa mellan olika patienters möjligheter att få sådan här behandling.

Det talas om en övre gräns för avgifter. Jag anser att vi skall pröva konkurrens. Dessa avgifter skall finnas angivna hos t.ex. Försäkringskassan så att man kan ta ställning innan man går till tandläkaren. Med det läge som vi nu har inom tandvården med så många tandläkare och tandhygienister, tror vi att konkurrensen kommer att hålla nere avgifterna.

Anf. 62 ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp två aspekter: patientens valfrihet och frågan om konkurrensneutralitet.

Det tas i detta betänkande stora steg framåt när det gäller förutsättningar för konkurrens och näringsfrihet inom tandvården. Det gäller upphävandet av etableringskontrollen, införandet av fri prissättning av patientavgifterna inom premietandvården och delar av åtgärdstaxan, möjligheten till försäkringsanslutning även för tandhygienister samt valfriheten för både vårdgivare och patienter när det gäller ersättningsform.

Men som många påpekat, bl.a Konkurrensverket, råder det inte konkurrensneutralitet mellan offentliga och enskilda vårdgivare. Landstingen både planerar, utför och finansierar tandvård. Hittills har det gjorts alldeles för litet för att komma till rätta med de snedvridna konkurrensförhållandena inom tandvården.

Erfarenheterna visar att nuvarande taxesystem inte är vårdneutralt. Risken finns att inte heller folktandvårdens premie inom det nya premietandvårdssystemet kommer att vara kostnadsbaserad. Konkurrensverket rekommenderar en översyn av lagstiftningen för att skapa tydlig åtskillnad mellan myndighetsutövning och rörelseverksamhet inom landstingen samt att man närmare skall titta på folktandvårdens finansiering.

Ur Landstingsförbundets rapport 1993 "Folktandvårdens kostnader och intäkter" kan man avläsa att folktandvårdshuvudmännens kostnadstäckning för distriktstandvårdens vuxentandvård år 1991 i genomsnitt var 67 %. Det påtalas också att den genomsnittliga kostnadstäckningen förbättrats med drygt 4 % sedan den förra undersökningen år 1985. Då är att märka att denna förbättring kom efter ändringarna i mervärdesskattesystemet, vilka innebar att folktandvården – men inte de privata vårdgivarna – fick avdragsrätt på ingående moms.

Enligt tandvårdslagen skall landstinget erbjuda god tandvård åt dem som är bosatta inom landstingsområdet. Det lagfästa ansvaret innebär dock ingen skyldighet att driva verksamheten i egen regi.

Av tandvårdslagens förarbeten framgår uttryckligen att landstingen vid

planeringen av den egna verksamheten skall ta hänsyn till det utbud av tandvård som de privatpraktiserande tandläkarna svarar för. Ur konkurrenssynpunkt är det inte tillfredsställande att landstinget både är planeringsansvarigt för all tandvård och vårdgivare och som sådan ansvarigt för driften av folktandvården.

Distinktionen mellan vård- och planeringsansvar har intresse sett ur finansieringssynvinkel. Kostnaderna för tandvården finansieras på tre olika sätt: genom patientavgifter, ersättning från tandvårdsförsäkringen och landstingsskattemedel. Folktandvården får som sagt bidrag genom landstingsskattemedel motsvarande den del av landstingets bruttokostnader för folktandvården som inte täcks av taxeintäkter. Detta gäller alltså vuxentandvården. Detta landstingsbidrag benämns nettokostnader, men är alltså ett underskott. Om något liknande fanns hos privatpraktikern, som ju inte har denna beskattningsrätt, skulle det genast innebära konkurs.

Landstinget har alltså tredubbla roller som finansör, upphandlare och producent av tandvård. Detta ger naturligtvis oacceptabla konkurrensvillkor gentemot privat tandvård. Vidare finns det besvärande orättvisor för de privata vårdgivarna i villkoren när det gäller t.ex. mervärdesskatteområdet, upprättandet av tandvårdsräkningar, utbetalningar av försäkringsersättning samt förhandsprovningar.

Både regeringen och utskottet har uppmärksammat de här frågorna. Jag förutsätter att konkurrenssituationen förbättras och noga följs av den speciella samordningsdelegationen, regeringen och Konkurrensverket.

Landstinget har ett vårdansvar för barn och ungdomar, vilket innebär att landstinget är skyldigt att ombesörja en organiserad, kostnadsfri tandvård för barn och ungdomar. Vårdansvaret utesluter inte att den faktiska vården meddelas av privatpraktiserande tandläkare efter särskild överenskomst. Detta förekommer också i begränsad utsträckning inom några landsting, som då garanterar rätten till kostnadsfri tandvård.

Under senare år har flera landsting, i syfte att få fler patienter, bedrivit en aktiv marknadsföring där möjligheten till familjetandvård framhålls. Ett sådant argument för folktandvården blir direkt riktat mot den privata vårdsektorn, eftersom privattandläkarna som nämnts normalt inte har möjlighet att erbjuda motsvarande familjetandvård. Men det är också väldigt orättvist mot de föräldrar som går hos en privat tandläkare och vill ha sina barn hos den egna tandläkaren.

För att en förändring av nuvarande förhållanden skall komma till stånd erfordras antingen beslut inom enskilda landsting där man påtar sig kostnaderna för vård hos privattandläkare eller ett riksdagsbeslut med innebörden att rätten till familjetandvård även inbegriper tandvård hos privata vårdgivare. Fr.o.m. den 1 januari 1993 ändrades som sagt tandvårdslagen så att landstingen har rätt att anlita andra vårdgivare än folktandvården för att utföra barn- och ungdomstandvård. Riksdagens socialutskott uttalade att man "utgår från att landstingen följer intentionerna i propositionen om att barn och ungdomar skall få frihet att välja tandläkare."

Trots detta finns det för närvarande fritt tandläkarval endast inom sju huvudmannaområden. I Göteborg är valet mycket starkt begränsat, eftersom endast 7 000 barn och ungdomar omfattas – av ca 80 000 – av en försöksverk-

samhet i områdets centrum. Frågan har aktualiserats – utan att några ställningstaganden gjorts – inom ytterligare åtta landsting. Antalet landsting där frågan över huvud taget inte tagits upp uppgår till tre. Mest anmärkningsvärt är dock hur frågan behandlats i de återstående sju landstingen. Samtliga dessa landsting har fattat politiska beslut om att antingen ej införa fritt tandläkarval eller att avvakta i frågan.

Utvecklingen under 1993 när det gäller ökad valfrihet visar tyvärr att den hittillsvarande strategin från statsmakternas sida inte haft märkbar effekt. Det räcker uppenbarligen inte att statsmakterna skapar legala förutsättningar för fritt tandläkarval och ökad konkurrens mellan privata och offentliga vårdgivare inom tandvården om landstingen inte finner anledning att utnyttja dem.

Det är mot denna bakgrund motiverat att det i tandvårdslagen införs en skyldighet för landstingen att erbjuda barn och ungdomar fritt tandläkarval. Inom denna grupp finns alltså t.o.m. myndiga personer som inte har rätt till ett fritt tandläkarval. Förutom att inte få gå på Systembolaget har en 18-åring i dag alltså inte samma rätt som sina föräldrar att fritt få välja tandläkare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min motion Sf28 om rätt till fritt tandläkarval för barn och ungdomar.

Anf. 63 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Isa Halvarsson tar upp den mycket viktiga frågan om avmonopoliseringen av tandvården för barn och ungdom. Det är kanske inte riktigt så mörkt som det verkade av det som Isa Halvarsson sade. Det är visserligen bara sex landsting, och kanske ett sjunde, som klart har beslutat om att införa tandvårdspeng eller liknande system där man kan välja privat vårdgivare. Men detta omfattar i dag 45 % av alla barn och ungdomar. Det är alltså huvudsakligen de största landstingen som har beslutat om detta.

Det är allvarligt att sju landsting har sagt att de inte skall införa eller vill avvakta. Jag vill betona att utskottet har lagt mycket stor vikt vid detta. Utskottet skriver: "Utskottet lägger synnerlig vikt vid att denna fråga får en lösning och att man inom regeringskansliet överväger de förändringar som kan anses nödvändiga för att monopoliseringen av barn- och ungdomstandvården avskaffas."

Jag är övertygad om att många kommer att bevaka att detta verkligen också sker.

Anf. 64 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! Något förvånad läser man betänkandetexten här och jämför med det särskilda yttrande som de borgerliga partierna avlämnat och reservationer framlagda av Ny demokrati.

Jag har tidigare i debatten citerat en sak och tänkte nu ta en annan sak som vi har i vår reservation 12. Där skriver vi: "Enligt inspektionen måste detta påtagliga motsatsförhållande mellan patient och tandläkare i detta hänseende samt de uppenbara svårigheter som föreligger för en patient att bedöma tandläkarens diagnos och skäligheten av den därav följande riskspridningen och premiesättningen ytterligare utredas."

I det särskilda yttrande som kommer från de borgerliga partierna står det:

”Enligt inspektionen påkallar det påtagliga motsatsförhållande som kan råda mellan tandläkare och patient i detta hänseende samt de uppenbara svårigheter som föreligger för en patient att bedöma tandläkarens diagnos och skäligheten av den därav följande riskindelningen och premiesättningen ytterligare utredning.”

Det är nästan identiska uttalanden, och ändå kan man inte stödja oss!

En företrädare för de borgerliga sade nyss att de valt en smidig lösning genom det här särskilda yttrandet. Jag tycker att man borde kunna vara karl för sin hatt och ta ställning, ja eller nej. Det här är ingen smidig lösning, här surrar man bara ut.

Ny demokrati försöker även i detta avseende att värna om de gamla och medellösa, de som ibland kallas fattigpensionärerna. Vi ber att det skall göras en utredning med syfte att minska tandvårdskostnaderna för dem som har det sämst ställt.

I mitt första anförande gav jag exempel på hur det kan drabba fattigpensionärerna. I propositionen finns ingen som helst lösning på hur man skall hjälpa dem i det fall de drabbas.

Helt klart är att de kommer i premieklass 3, och de kommer att drabbas, oavsett vad man säger.

Man bör också tänka litet på akuttandvården. Propositionen talar klarspråk: Akuttandvården *bör* också ingå i premietandvården, såvida den inte gäller olycksfall. Akuttandvårdens kostnader *bör* täckas av den fasta ersättningen och premien. Om akuttandvården inte utförs av premietandläkaren eller på annat sätt i förväg medges av denna *bör* rätten till akutsjukvård begränsas till en av försäkringen fastställd och prissatt behandlingsinsats av rimlig omfattning, vilken kostnad *kan* debiteras. Vidare *bör* det inte ske utan premietandläkarens medgivande.

Anf. 65 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag har noga läst reservation 12 från Ny demokrati och jämfört med det särskilda yttrandet. Jag finner det inte märkvärdigt att bägge gör referat från dels Konkurrensverket och dels Finansinspektionen.

Däremot tycker jag att det särskilda yttrandet är mycket bättre. Där står att man förutsätter att regeringen snarast löser dessa problem om de uppkommer. Ny demokrati landar däremot i något slags tillkännagivande om sin mening, där man säger att regeringen snarast bör överväga lagstiftning.

Jag tycker alltså att det särskilda yttrandet av Gullan Lindblad m.fl. tillfredsställer mig betydligt bättre.

Anf. 66 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! I och för sig kan jag inte begära annat från Isa Halvarsson, folkpartiet. Men vi vet ju alla här – det är ingenting att sticka under stol med – att särskilda yttranden eller vad som står i texten inte tas särskild hänsyn till av regeringen. Textmassan är en sak, hemställanspunkter och tillkännagivanden är vad regeringen har att bry sig om.

Anf. 67 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Herr talman! Då tycker jag att Ny demokrati i hemställanspunkten skulle ha uttryckt sig på ett annat sätt. Ni har ju i långa stycken bara refererat vad

andra säger. Jag är alldeles övertygad om att Gullan Lindblad m.fl. har möjligheter att på ett bättre och smidigare sätt framföra dessa synpunkter, precis som Pontus Wiklund sade.

Anf. 68 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Jag repeterar att jag förstår att Isa Halvarsson är tvingad att tala som hon gör och stödja det särskilda yttrandet. Det är en förhandlingsuppgörelse med socialdemokraterna, där de totalt förhandlat sönder ärendet. Det vet ju alla – det är en offentlig hemlighet.

Man har så till den milda grad förhandlat sönder propositionen. Man kan ensidigt säga upp avtal, det drabbar olika. Man delar in patienter i olika åtgärdsklasser. En är premieklass bra, har bra tänder, vilket man naturligtvis tjänar pengar på, vilket alla är intresserade av. Klass 3, som har dåliga tänder, kommer att drabbas på ett otillbörligt sätt. Det är fakta.

Ni ställer inte upp för att tillkännage det, utan ni myglar in det litet försiktigt i ett särskilt yttrande. Det tycker jag inte är rättvist.

Anf. 69 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag känner mig inte alls tvingad att vara med på det särskilda yttrandet. Jag är med av tillfredsställelse. Jag tycker det säger precis det som vi vill säga. Vi har valt en realistisk och smidig väg, som jag sade.

Vi är ju, Arne Jansson, till stora delar överens om vikten av konkurrensneutralitet, och vi har valt en väg som vi tror mera på.

När det gäller behovsprövning väljer Arne Jansson ut just gruppen fattigpensionärer – en beteckning som vi numera inte så ofta använder, men det finns onekligen pensionärer som har det sämre ställt än andra. Många har ekonomiska problem. För dem behövs någon form av behovsprövning.

Detta gäller ju många saker som samhället står till tjänst med för medborgarna. Vissa har av ekonomiska skäl inte så lätt att utnyttja tjänsterna. Frågan är om man skall ha särlösningar för olika tjänster eller om man skall ha ett mera generellt system. Detta är en mycket viktig diskussion. Den förs nu i olika sammanhang och i olika utredningar. Men faktum är att vi på något sätt måste ha behovsprövning i vissa lägen. Vi kan inte ha generella system på en sådan nivå att inte någon får problem att utnyttja tjänsten. Det är viktigt att alla får den möjligheten, och den finns i det system vi nu har framför oss.

Anf. 70 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Jag är definitivt inte överens med Pontus Wiklund om vikten av konkurrensneutralitet.

För två och ett halvt år sedan tillskrev riksdagen regeringen om att regeringen skulle åtgärda det här. Ingenting hände.

För två år sedan skrev riksdagen för andra gången. Man förväntade sig att regeringen omedelbart skulle göra någoting. Ingenting hände. Sista gången var för 15 månader sedan. Ingenting hände. Nu är vi åter inne i denna diskussion. Det händer ju ingenting. Varför gör man inget?

Om ni är överens med oss om att det skall råda konkurrensneutralitet, varför stöder ni inte vår motion? Då skulle det kunna göras ett tillkännagi-

vande. Då behöver det inte bli fråga om någon flummig textmassa där det inte finns något tillkännagivande – och därför bryr sig inte någon om innehållet.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Förändrat
ersättningssystem
för vuxentandvård*

Anf. 71 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Alla torde känna till att det länge har funnits ett behov av att förändra de ekonomiska grunderna för tandvården. Därför är det ofta så att när någon större förändring skall vidtas väntar man med att ta upp enskilda detaljer eller huvudlinjer till diskussion. De bakas in i ett större sammanhang och i en större utredning. Det är det som är på gång. Jag tror att det är det i de allra flesta fall riktiga angreppssättet.

Anf. 72 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Pontus Wiklund säger att man skall vänta med alla detaljer och huvudlinjer.

Vi har väntat två och ett halvt år efter det första skarpa uttalandet. Vi har väntat två år efter det andra uttalandet, och vi har väntat 15 månader efter det tredje. Ingenting händer. Vänta och vänta – det måste göras något.

Jag vill tacka Pontus Wiklund för att han här i riksdagen som de borgerliga partiernas talesman bekräftar att om den kommande propositionen inte har underkastats en lagrådsremiss kommer de borgerliga inte att acceptera den. Jag tycker att det är ett bra och klart meddelande. Jag vore glad om vi kunde få samma klara och raka besked i fråga om konkurrensen.

Anf. 73 MARGARETA ISRAELSSON (s):

Herr talman! Hur ersättningen skall se ut för den framtida tandvården är en viktig fråga. Men det innebär inte att vi skall ta hela dagen i anspråk för denna fråga.

Jag vill emellertid göra kammaren och eventuella åhörare uppmärksamma på den borgerliga trötan om vem som är mest konkurrensliberal.

Jag sade i mitt anförande tidigare i dag att man har valt olika sidor i fråga om den framtida tandvården. Antingen tar man ställning för vårdgivarna och talar om konkurrens och försäkringsavtal – med andra ord tar man ställning för vilka som skall tjäna mest pengar i framtiden – eller så tar man ställning för patienterna. Jag tycker att den senaste debatten har visat att det inte är patienternas väl och ve som frågan handlar om.

I tandvårdslagens 2 § framgår det att målet för tandvården är en god hälsa och en tandvård på lika villkor för hela befolkningen. Med detta som bakgrund var det skrämmande att höra och att läsa i propositionen det som Pontus Wiklund sade vara förklaringen till fördelningen av försäkringsmedel mellan olika delar av vårt land. Det framkommer att storstadsborna har större krav på tandvården. För många som bor i glesbygden är det inte så lätt att ha så stora krav på tandvården när tillgången på tandläkare är liten. Om tillgången på tandläkare är stor är det inte säkert att den fria konkurrensen är intressantast i glesbygden.

Det vore bra om vi här i dag kunde ha mött någon respekt för invånarna i olika delar av vårt land som skall nyttja denna försäkring på lika villkor. Vi

skall i dag fatta beslut om en försäkring som skall gagna människors behov av först och främst tandvård.

Vi socialdemokrater motsätter oss inte på något sätt konkurrens. Vi motsätter oss inte privata alternativ. Men jag tycker att vi skall vara medvetna om att vi diskuterar privata alternativ som också skall finansieras av offentliga medel. Jag tycker att vi skall som politiker, som företrädare för de människor som skall utnyttja försäkringen, faktiskt skall tycka till om hur dessa medel skall användas. Vi skall hävda tandvårdslagens 2 §, dvs. att det skall vara lika villkor för hela befolkningen.

Herr talman! Jag lovar att inte förlänga denna debatt ytterligare.

Anf. 74 PONTUS WIKLUND (kds):

Herr talman! Det är inte svårt att instämma i Margareta Israelssons krav. Hon framför dem nästan som i ett valtal. Hela det nya systemet går ut på att det skall bli en bättre fördelning av skattemedel – lika över hela landet. Men det går inte att lagstifta mot att vissa enskilda personer kan vilja göra kompletteringar. Men fördelningen av skattemedel skall vara så jämn som möjligt över hela landet, dvs. vara bättre än i dag.

Vidare var det frågan om konkurrensens fördelar och nackdelar. Vi menar att den konkurrens som kommer att finnas inom detta system, inom de ramar som har skapats, kommer att vara till fördel både för den totala ekonomin och för patienterna.

Anf. 75 ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Inte någon i denna kammare kan vara oense om att tandvård är till för patienterna och att det skall vara lika villkor och möjligheter för alla. Vi har diskuterat denna lika valfrihet för alla. Det innebär inte att någon blir rik på andras bekostnad. Jag har kanske större tillit till folktandvården än vad Margareta Israelsson har. Jag tror att folktandvården kan klara vuxentandvården utan att få tillgång till skattemedel från landstingen. Vad är det som säger att de vuxna patienterna som anlitar folktandvården skall få del av en större kaka än de som anlitar den privata vården? Det finns inte behovsprövning där.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

10 § Administration av socialförsäkringen

Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1993/94:SfU23 Administration av socialförsäkringen (prop. 1993/94:100 delvis).

Anf. 76 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! Jag vill till att börja med yrka bifall till vår reservation i detta betänkande.

Vi lånar i dag 180 000 kr per minut. En av regeringens lösningar för att komma till rätta med det ljud vi kan höra när ekonomin brakar samman, är uppenbarligen att försämra villkoren för åldringar samt för dem som redan har det sämst ställt i samhället.

På grund av den underbara nattliga överenskommelsen mellan borgarna och Socialdemokraterna har ersättningen för de långtidssjuka sänkts från 80 % till 70 %. Villkoren för de sämst ställda pensionärerna blir successivt ännu sämre. Tänk bara på pensionerna, bostadsbidraget och nu snart eventuellt vuxentandvården.

Att ställa krav på effektivisering av förvaltningarnas och verkens egna verksamheter förefaller inte ligga nära till hands. Byråkratin och byråkraterna måste skyddas.

Ny demokrati har sedan länge påtalat det utbredda fusk och bidragsmygel av social karaktär som förekommer. Det drabbar dem som är berättigade till bidrag. Efter mycket om och men fick vi dock ett enigt utskott att inse detta, och i december 1993 gav utskottet regeringen till känna med anledning av de motioner som hade väckts att detta skulle utredas.

Tyvärr verkar detta bli en partisk utredning där Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna mer eller mindre skall utreda sig själva. De har dessutom före utredningen klart och tydligt deklarerat att det, enligt deras förmenande, endast förekommer fusk och bidragsmygel i ringa omfattning. Tacka för det – skulle de ha sagt annat skulle de ju ha kritiserat sig själva.

I och med att det inte är fråga om en opartisk utredning kan man redan nu förutsäga resultatet, nämligen att verket och kassorna är felfria och att endast ett mycket ringa fusk har uppdagats.

Men verkligheten utvisar annorlunda. Det är lönsamt med effektivisering genom avbyråkratisering. En enda försäkringskasseanställd i Kopparbergs län har genom initiativ och effektivisering sparat in 4,5 miljoner skattekronor under en period av 6 månader. Är inte det bra? Eller har nu förutsättningarna för verket att erhålla stora anslag förstörts?

Regeringen konstaterar själv att administrationen under de senaste två åren utgjort 2 % – ingen ökning eller minskning. Regeringen konstaterar även att arbetet med att redovisa och jämföra administrationskostnaderna är av skiftande kvalitet.

Riksrevisionsverket konstaterar att kommande resultatredovisningar i betydligt högre utsträckning bör redovisa de resultat som organisationen presterat. Sambandet mellan försäkringskassornas resultatredovisning och den gemensamma resultatredovisningen måste klargöras.

Man kan gott och väl leva upp till ett besparingskrav på 2 %, ett förslag som vi framfört i vår motion. Genom produktivets- och effektiviseringskrav, i stället för generellt ökade bidrag, kommer även vårt besparingsmål att på sikt visa sig vara lågt satt.

Anf. 77 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Detta ärende handlar om resurser till Riksförsäkringsverket och till landets försäkringskassor för administration och skötsel av hela socialförsäkringssystemet.

Försäkringskassorna har ju i uppdrag att handha en mycket stor del som

rör välfärdspolitiken. Mitt intryck är att det sker på ett effektivt och bra sätt. Dessutom sker det till relativt låga kostnader.

De totala socialförsäkringsutgifterna utgör i budgeten 298 miljarder kronor, varav administrationen endast utgör 1,9 %. Den allmänna försäkringen och kassorna hävdar sig mycket väl vid en jämförelse med privata försäkringsbolag och deras administration. Enligt genomförda enkätundersökningar är allmänheten också relativt nöjd med den service som försäkringskassorna ger. Det är viktigt att slå fast detta.

Vid sidan om handläggningar av enskilda ärenden och utbetalningar av olika försäkringsförmåner har kassorna den viktiga uppgiften att samordna och utöva tillsyn av rehabiliteringsverksamheten. Försäkringskassorna ansvarar också för att rehabilitering kommer till stånd om arbetsgivarna saknar åtaganden eller inte fullgör sina åtaganden.

Just rehabiliteringsarbetet har ägnats mycket stor uppmärksamhet från utskottets sida; det är värdefullt. I denna fråga har en socialdemokratisk partimotion väckts, där behovet av ordentliga samhällsinsatser för förebyggande och rehabiliterande verksamhet understryks. Vi ställer också krav om ett nationellt program mot ohälsa. Vi socialdemokrater ser det som viktigt att man vidgar den finansiella och den organisatoriska samverkan som har inletts mellan den lokala sjukförsäkringen och hälso- och sjukvården. Det är speciellt viktigt för de enskilda för att de skall kunna nå ett gott resultat.

Företagshälsovården är ett mycket viktigt instrument i denna fråga. Vi har därför lagt fram förslag om att det är nödvändigt med en lagstadgad företagshälsovård.

Utskottet har helt nyligen haft en offentlig utfrågning i ämnet, med medverkan av aktörerna på rehabiliteringsområdet. Avsikten är, såvitt jag förstår, att man ganska snart skall återkomma med slutsatser från denna utfrågning.

Det vi specifikt har att behandla i dag är anslaget till försäkringskassorna. I och med det kommer vi in på frågan om resurserna för rehabiliteringsarbetet. I anslutning till detta behandlas en socialdemokratisk motion av Karl Hagström och Sinikka Bohlin. Utskottet gör också i anledning av motionen ett tillkännagivande till regeringen. I motionen tas Riksförsäkringsverkets fördjupade anslagsframställning för den kommande treårsperioden upp. Det signaleras om en resursneddragning avseende försäkringskassorna på hela 9 %. I motionen befaras det – det gör vi i utskottet också – att en neddragning av anslaget av en sådan omfattning får konsekvenser för hela verksamheten. Det går inte att vid kassorna freda rehabiliteringsområdet om det skall göras neddragningar av en sådan storlek. Det leder naturligtvis också till konsekvenser för rehabiliteringen.

Vid de besök som utskottet gjort på försäkringskassorna har vi funnit att arbetssituationen är oerhört ansträngd ute i landet. Det är ett tufft jobb att i dagens svåra arbetsmarknadsläge försöka återföra tidigare skadade till arbetslivet.

I en försöksverksamhet i Malmöhuskassan är det belagt att varje satsad krona på rehabiliteringsinsatser ger fem gånger så stora besparingar. Det bästa sättet att uppnå besparingar i socialförsäkringssystemet är genom att man gör ordentliga satsningar i rehabiliteringsverksamheten. Härtill kom-

mer den rent mänskliga aspekten, som att den som är arbetsskadad eller sjuk kan bli återställd.

Socialdemokraterna menar att man måste lägga fast arbetslinjen som grund i rehabiliteringsarbetet så att den enskilde så snabbt som möjligt kan återfå hälsan och därmed komma ut i arbetslivet på nytt på hel- eller deltid.

Riksförsäkringsverket har redan för årets anslagsframställning tagit upp behovet av kraftanstängningar för att förbättra situationen inom rehabiliteringsverksamheten. Enligt Riksförsäkringsverket har insatserna från verket och från försäkringskassorna inte varit tillräckliga. Min slutsats blir då att insatserna måste öka i stället för att minska. Det är den vägen verket går.

Utskottet har tagit intryck av den oro som finns ute i landet och som uttrycks i motionen beträffande frågan om minskade resurser och menar att denna fråga måste prövas ingående. Utskottet säger i betänkandet "att det är av största vikt att försäkringskassornas behov av resurser för rehabilitering beaktas. Vid bedömningen av i vilken mån besparingsåtgärder är möjliga under perioden 1995/96–1997/98 måste särskilt beaktas vilka effekter en rationalisering av administrationen får på utgifterna för i första hand sjukpenning och förtidspension." Det är en bra markering som utskottet gör med en sådan skrivning på denna punkt. Jag ser nämligen en fara i att skära ned försäkringskassornas resurser alltför hårt. Det är viktigt med ordentliga satsningar på rehabiliteringen.

Vi socialdemokrater är nöjda med den skrivning som är gjord. Det är bra med ett tillkännagivande till regeringen om att resursfrågan till försäkringskassorna måste följas upp.

Herr talman! Med anledning av det förslag som är framlagt i betänkandet yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! För det första vill jag yrka avslag på reservationen och tillstyrka propositionen.

För det andra vill jag ta upp frågan om rehabilitering, som är en viktig uppgift inom försäkringskassorna. Vi är alla lika besjälade av nödvändigheten av att få en god rehabilitering. Jag vill påminna om att frågan kom upp första gången 1982 genom en moderat motion. Vi hade antagligen stått mycket bättre rustade i dag om vi hade tänkt om tidigare.

När det gäller resurserna undersökte Riksförsäkringsverket ganska tidigt hur långt de olika kassorna i landet hade kommit. Styrelsen gjorde där ett ganska skarpt påpekande om att det på en del ställen hade gått långsamt att flytta över resurser men att det på andra ställen hade gått mycket bra. Det var en av anledningarna till att Riksförsäkringsverket fick tillgång till den nya tekniken för att räkna fram jämförelsekostnader, eller styckkostnader, för olika åtgärder. Man fann då en väldigt spridning över de olika kassorna. Några kassor var mycket bra på vissa saker, och några kassor var mycket bra på andra saker. Den slutsats som drogs var att det går att spara om kassorna lär sig av varandra, försöker rationalisera, tar till sig nya metoder, osv. Av denna anledning ansågs att kassorna kunde följa det ålagda besparingskravet på 3 %.

Även Försäkringskassaförbundet var enigt i denna fråga, även om man

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Administration av
socialförsäkringen*

inte tyckte om påpekandena. Man ansåg att det inte skulle vara centraliserat utan att kassorna kunde sköta detta själva. Det är sådant som förekommer i organisationer. Det är fråga om hur man ser på den egna verksamheten, hur man arbetar i kassorna jämfört med vad som sker i toppen. Jag tror att skrivningarna efter den fördjupade prövningen har blivit så bra att alla kan vara nöjda. Det är realistiskt att tro på en neddragning på 3 % och trots allt en mycket bättre rehabiliteringsverksamhet.

Jag skulle också vilja säga att jag tror att vi glömmer bort att rehabiliteringen lyckas olika bra i olika konjunkturlägen. Här borde vi anpassa våra metoder. I början av en konjunkturedgång är det svårt att rehabilitera folk, då det inte finns några jobb att gå till. I botten av lågkonjunkturen, när vi står inför en vändning, skall vi sätta i gång med att rehabilitera. Det är då som det är så viktigt att det finns rehabiliteringsresurser. Jag tror att vi alla, utan politiska stängsel, skulle kunna tänka på ett nytt sätt.

Arne Jansson och Ny demokrati vill rationalisera med 5 %. Jag skulle vilja säga att de går för långt. Därmed missar de mycket av rehabilitering och får sjufalt igen i kostnader.

Arne Janssons sätt att formulera sitt mål som 2 % i rationalisering är vilseledande. Det är ju fråga om 5 %; 3 plus 2 är 5. När jag hörde hans anförande tänkte jag, uppriktigt sagt: Om människor inte vet vad ordet populist är, hoppas jag att de lyssnar på Arne Jansson – då får de en ganska god definition av ordet.

Anf. 79 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! Det är ganska fantastiskt att höra att det är populism när man pratar om att skära ned administrationskostnader och försöka effektivisera en rörelse. Det är ett helt nytt begrepp. Jag tycker att det skall kallas för effektivisering när man drar in på administration. Det är ju ett besparingskrav, ett effektiviseringskrav av ganska stora mått, som ställs. Hittills har inte någon rörelse, såvitt jag vet, mått dåligt av effektivisering.

Anf. 80 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Ja, vi effektiviserar med 3 %. Jag vill inte säga om 2, 3 eller 4 % är det bästa – kanske t.o.m. 5 % i vissa lägen skulle ha varit acceptabelt.

Arne Jansson gnäller över nödvändiga besparingar, som faktiskt görs på andra håll, och säger att vi inte menar allvar med effektiviseringen. Han vill här i kammaren framstå som uppfinnaren av effektivisering.

Jag skulle vilja påminna Arne Jansson om att jag, utan att vara populist, redan i början på 80-talet skrev en bok om hur man kunde få ned kostnaderna i kommunerna. Jag visade faktiskt på en hel sida olika åtgärder som skulle kunna vidtas, som bättre bokföring, redovisning m.m. Jag ställde mig inte på gator och torg, utan det gällde att få folk med sig. Faktum är att jag, när jag gick igenom matrisen, fann att de flesta av de åtgärder som jag föreslagit hade vidtagits.

Om man menar allvar med effektivisering måste man få folk med sig, bl.a. i styrelser och verk. Man skall inte tro att man har uppfunnit effektiviseringen och att folk inte önskar göra saker och ting bättre.

Anf. 81 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! Jag gnäller inte över nödvändiga besparingar – de skall göras. Vi försöker också tala för att det behöver göras en besparing. Vi gnäller när besparingar slår mot folk som redan har det svårt.

Jag tycker att det var jättebra att Margit Gennser på 80-talet skrev en bok om besparingar. Varför kan man inte använda den boken på 90-talet?

Anf. 82 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag vill bara påpeka, att om kassorna inte har de resurser som behövs för att hjälpa folk att komma ur ett sjukdomsbeteende och komma tillbaka på arbetsmarknaden – det är vad det gäller – blir det tyvärr högre kostnader för sjukförsäkring och förtidspensionering. Det har vi inte råd med. Vem skulle detta gå ut över? Jo, det skulle gå ut över dem som är sämst ställda och de gamla. Det är de som herr Jansson brukar kalla fattigpensionärerna. De som nu drabbas är nu mycket få.

Vi måste faktiskt försöka titta på de här problemen – med sunt förnuft, som ni i Ny demokrati brukar säga – och se till att det finns ordentliga resurser för att klara av dem. Samtidigt måste vi naturligtvis vara stränga och säga att det inte får ske något slöseri. Jag tycker att Riksförsäkringsverket har strävat efter det i den fördjupade prövningen, genom att visa på realistiska vägar att få ned kostnaderna och få till stånd en bättre rehabilitering.

Om man säger att de inte gör någonting, att de inte är för effektivitet, gör man alla människor ute på kassorna håglösa och missnöjda. Man måste få människor med sig, inte jobba emot dem.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

11 § Familjerättsliga frågor

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1993/94:LU19 Familjerättsliga frågor.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

12 § Anslag till Bokföringsnämnden, m.m.

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1993/94:LU24 Anslag till Bokföringsnämnden, m.m. (prop. 1993/94:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

13 § Anslag till Patentverket, m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU25 Anslag till Patentverket, m.m. (prop. 1993/94:100 delvis).

Anf. 83 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! I det här betänkandet behandlar lagutskottet anslag till Patentverket. Vi har också tagit upp vårt första utvärderingsprojekt efter det att riksdagen enhälligt beslutade att utskotten skall ha större möjligheter att ägna sig åt att utvärdera tidigare beslut.

Vi har följt upp de skärpta regler när det gäller att inge årsredovisningshandlingar till Patent- och registreringsverket som beslutades hösten 1991 i denna kammare. Vi har bl.a. gjort studiebesök på Patent- och registreringsverket.

Företagen har fått en mycket generös tidsfrist på sex månader, utöver den tidsram på nio månader som redan tidigare gällde, för att lämna in de redovisningar som de enligt lag har skyldighet att inge.

Trots denna generösa tidsfrist har det visat sig att den ordning som gäller inte är tillfredsställande. Företagen lämnar inte in redovisningshandlingar inom den utsatta tiden – inte senare heller. Därför uttalade riksdagen redan när lagförslaget behandlades att man skulle följa frågan och att det skulle finnas sanktionsmöjligheter, t.ex. någon form av förseningsavgift, om det skulle visa sig nödvändigt.

Vi har besökt Patent- och registreringsverket. Enligt verkets utsago behöver det finnas en sanktionsmöjlighet. Patent- och registreringsverket har hos regeringen begärt att få en sådan lagstiftning. Detta har vi också krävt i bl.a. en socialdemokratisk motion.

Den socialdemokratiska gruppen tycker att det är rimligt att utskottet och riksdagen ger regeringen önskemålet om en sådan lagstiftning till känna – det är ju alldeles uppenbart att vi är överens om att en sådan behövs. Utskottsmajoriteten har inte velat detta. Man har utgått ifrån att det ändå blir så. Eftersom utskottet är överens tycker vi att man också skall ge regeringen det till känna.

Därmed yrkar jag bifall till den enda reservation som är fogad till detta betänkande.

Anf. 84 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Den fråga som utskottet har delade meningar om gäller insändande av redovisningshandlingar enligt aktiebolagslagen till Patent- och registreringsverket.

Det kan tyckas vara en liten fråga, men den har ändå stor betydelse när det gäller att upprätthålla den i aktiebolagslagen föreskrivna informationen. Det handlar om informationen till aktieägare och till intressenter som vill ha insyn i bolagets ekonomiska förhållanden och utvecklingsmöjligheter. Det gäller t.ex. vid affärskontakter. Det förekommer att dessa årsredovisningar finns med i informationer som ges företagen emellan inför en affärskontakt.

Det är alltså viktiga handlingar. Därför är det också, som utskottet ser det,

viktigt att det fungerar. Det har skett skärpningar. Om handlingarna inte kommer in inom en viss tid kan domstol nu, fram till nästa vecka, besluta om att bolaget skall träda i likvidation. Genom en tidigare lagändring kommer handläggningen av dessa ärenden att överföras till Patent- och registreringsverket. Det kan också innebära en press på de företag som inte fullgör sina skyldigheter.

Utskottets ordförande erinrade om det studiebesök som vi gjorde på bolagsbyrån i Sundsvall under hösten. Då framkom det att det inte bara är fråga om slarv eller försumlighet hos bolag och företag som vi diskuterar när det gäller ekonomisk brottslighet och annat. Inte ens seriösa företag efterkommer de tidsfrister som föreligger. Dessa företag borde kunna sköta detta på ett bättre sätt.

Vid detta besök tog verket själv upp frågan om att man bör införa försevningsavgifter och öka möjligheterna att få årsredovisningarna inlämnade i tid. Det är bra. Att ta vidare initiativ är ett sätt att följa upp frågan för såväl utskottet som enskilda ledamöter och partigrupper.

Det utskottsmajoriteten har fäst sig vid är att det redan har skett en korrespondens mellan regeringen och Patentverket om dessa frågor. I dagarna skall det enligt den senaste informationen komma in en promemoria till regeringen. Avsikten är att man på sedvanligt sätt skall låta ärendet remissbehandlas. Det innebär att det blir en fullständig beredning av det.

Eftersom ärendet redan är anhängiggjort hos regeringen är majoritetens uppfattning att det inte erfordras något tillkännagivande från riksdagens sida.

I sakfrågan är vi alltså, herr talman, överens. I formfrågan föreligger en delad mening. Jag ber att få yrka bifall till hemställan i lagutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

14 § Anslag till skolväsendet, m.m.

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU7 Anslag till skolväsendet, m.m. (prop. 1993/94:100 delvis).

Anf. 85 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Regeringen vill minska bidragen till kommunerna med 120 miljoner kronor. Det är den hittills enda kända besparingen på det statliga utjämningsbidraget. Om det kommer mer i kompletteringspropositionen återstår att se.

120 miljoner är, i förhållande till de nära 40 miljarder som föreslås gå till kommunerna, ingen stor summa. I förhållande till budgetunderskottet är den närmast att betrakta som felräkningspengar. Därför tror jag inte att det i första hand är besparingsskäl som ligger bakom förslaget.

Den besparing det gäller handlar om att skära ner hemspråksundervis-

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Anslag till
skolväsendet, m.m.*

ningen för alla barn utom de nordiska, samiska, tornedalsfinska och zigeniska barnen.

I propositionen finns inga analyser eller försök att redovisa effekterna av en sådan besparing. På några få rader skrivs det bara att besparingen skall göras – punkt slut.

Jag kan inte frigöra mig från tanken att detta i själva verket är en del av regeringens uppgörelse med Ny demokrati i höstas. Då och fram till ganska nyligen trodde nog fler än Anne Wibble och Carl Bildt att uppgörelsen skulle gälla mandatperioden ut. Nu, efter de senaste veckornas turer i olika frågor, vet vi bättre.

Detta torde alltså inte handla om vare sig besparingar eller utbildningspolitik. Det är blott och bart en köpslagan. Invandrarbarnen blir de stora förlorarna, och regeringen förefaller dessutom vara grundlurad.

Om utskottets ordförande hade varit här skulle jag ha frågat honom om det inte är dags också för regeringspartierna att hoppa av överenskommelsen och rösta nej till den här besparingen, särskilt med tanke på att utskottet enligt uttalat sig för en rejäl översyn av hemspråksundervisningen. Dagens beslut skulle ha kunnat inskränka sig till det, och vi hade kunnat låta pengarna vara kvar i verksamheten till dess att vi vet vad den översynen ger.

Invandrarnas egna organisationer, skolans anställda, elever och föräldrar har alla reagerat mot regeringens förslag. Vid en uppvaktning i utskottet sade en representant för invandrarorganisationerna att detta förslag saknar allt det som brukar vara svenskt. Därmed menade han rationalitet och förnuft. Jag är beredd att hålla med om det.

Förslaget innebär att en tredjedel av resurserna för hemspråksundervisningen försvinner för de icke-nordiska barnen. Totalkostnaden uppgick 1992/93 till ungefär 660 miljoner kronor. De nordiska barnens andel var ca 178 miljoner. Studiehandledningen, som också är undantagen från besparingen, kostade ca 164 miljoner kronor. Kvar blir alltså 318 miljoner kronor. Av dem vill regeringen spara 120 miljoner. Det är drygt en tredjedel.

Detta kommer att innebära stora försämringar för en grupp elever som redan i dag har det tillräckligt svårt med sina studier. Ingenting tyder på att språkutvecklingen är färdig efter sju år. Om vi skall förändra resurserna menar jag att det borde ske i rakt motsatt riktning, dvs. för att bl.a. förbättra svenskundervisningen.

Nu säger regeringen att kommunerna kan fortsätta med att ge hemspråksundervisning i olika former, som eget val eller språkval. Det är riktigt. Jag hoppas att kommunerna utnyttjar de möjligheterna. Men jag är rädd för att det betyder att det bara blir de stora språkgrupperna, som ju kan samla ett tillräckligt stort antal elever, som i praktiken kommer att kunna erbjuda detta. Dessutom pekar man på möjligheten att ge hemspråksundervisning utanför schemalagd tid. Men den möjligheten finns redan i dag och utnyttjas också på många håll. Besparingen drabbar emellertid också denna undervisning. Även om undervisningen ligger utanför timtiden vill ju lärarna gärna ha betalt.

Vi socialdemokrater säger alltså nej till besparingen. Men vi är beredda att acceptera lagändringen. Den ger kommunerna och skolan större möjlig-

heter att använda resurserna för invandrarelever på ett mera flexibelt sätt. Man kan på ett bättre sätt ta hänsyn till enskilda elevers behov.

Vi är alltså mycket bestämda när det gäller de resurser som kan komma att frigöras. Dessa skall stanna i skolan och användas för att förstärka invandrarelevernas undervisning i övrigt, främst i svenska.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Under de senaste åren har skolan stått i korsdrag. Det gäller då en rad olika experiment.

Kommunerna har gjort mycket stora besparingar på skolans område. Det rör sig om 10–15 % under ett par år. I en del kommuner är det fråga om mindre besparingar, i en del om större. Detta har lett till att det har blivit större klasser, att antalet grupptimmar har minskat, att elever med särskilda behov inte har fått så mycket av speciallärarresurser som de egentligen hade behövt, att elevvårdsinsatserna minskat osv. Alla barn drabbas naturligtvis av detta. Men mest drabbas de barn som har handikapp av något slag. Det kan gälla medicinska eller fysiska handikapp eller språkliga, sociala eller utvecklingsmässiga handikapp.

Också olika köp–sälj-organisationer har införts för att efterlikna marknaden på ett område som inte kan marknadsanpassas, om man nu menar något med talet om en skola för alla.

Dessutom har många kommuner infört skolpeng som resursfördelningsinstrument. Man har till en del lämnat det tidigare systemet, som innebar att elevernas behov styrde, för att övergå till en modell som innebär att en större eller en mindre del av skolans resurser fördelas lika per capita – ett system som inte tar hänsyn till att barn är olika och har olika behov.

Mycket tyder på att de här förändringarna drar i samma segregerande riktning. Den skola som vi har i dag är kanske inte ens Sveriges bästa skola längre. Kanske gäller det den skola vi hade i går.

Det är en ganska förfärlig tanke att vi inte längre förmår ge varje generation av barn bästa tänkbara utbildning.

Det är också en förfärlig tanke att vi kanske inte lika bra som förr förmår ge alla barn en likvärdig utbildning i dagens skola.

Jag uttrycker mig försiktigt. Vi vet faktiskt inte hur det förhåller sig. Mycket tyder dock på att det har blivit sämre, bl.a. när det gäller likvärdigheten. Många organisationer – Elevorganisationen, SKTF, Lärarförbundet, Lärarnas riksförbund, Hem och Skola m.fl. – har gjort egna undersökningar och pekat på hur besparingar och nya organisationsformer och resursfördelningssystem drar i samma felaktiga riktning. Utskottets egen utfrågning i höstas gav samma resultat.

Vi menar att det är mycket viktigt att vi snart får ett korrekt underlag för politiska beslut om skolans framtid. För varje dag som ett sådant dröjer blir det allt fler barn som löper risken att inte få den undervisning som de har rätt till. Barn går inte i repris – det har påpekats förr, men det förtjänar att upprepas. Det är väldigt svårt att återställa vad dagens generation av elever går miste om. Därför vill vi att Skolverket får i uppdrag att skyndsamt göra en utvärdering av hur skolan klarar av uppdraget att ge alla barn en likvärdig utbildning.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3 från oss.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Anslag till
skolväsendet, m.m.*

I betänkandet behandlas också ett socialdemokratiskt förslag om att en del av det anslag som regeringen disponerar för genomförandet av läroplanen skall avsättas till försöksverksamheter som stärker elevers och föräldrars inflytande i skolan.

Jag tror inte att det är viljan hos bl.a. politiker som saknas när det gäller att åstadkomma ett fördjupat elev- och föräldrainflytande. I stället är det nog bra modeller som saknas. Att avsätta resurser för att leta upp de bra modeller som finns och för att stimulera fram fler tror vi skulle bidra till att utvecklingen påskyndas i rätt riktning. Man kan undra hur de borgerliga partierna – som ofta talar varmt om föräldrainflytandet, medan de faktiskt mera sällan talar om elevinflytandet – vill medverka till att något händer. Vi har ju under många år försökt att så att säga prata fram en utveckling utan att lyckas. Nu tycker vi att det är dags att handla.

Herr talman! I budgeten talar regeringen om en förstärkning av vuxenutbildningen med 33 000 platser. Pengarna för detta skall redovisas i kompletteringspropositionen, och beslut fattas i början av juni. Regeringen talar också vagt om ett slags utbildningscheck, dock utan att redovisa vad som menas med en sådan. Vi anser att riksdagen redan nu bör redovisa för utbildningsanordnarna vad vi vill att de skall göra i augusti när utbildningen sätter i gång.

Vi menar att 40 000 platser bör tillföras komvux – 25 000 för teoretiskt inriktade studier och 15 000 för de mer yrkesinriktade kurserna. För dessa extraplatser har vi anvisat finansieringen.

Vidare anser vi att antalet platser i gymnasieskolan för det s.k. tredje året bör vara 30 000. Det är 4 000 platser fler än vad regeringen föreslår. Men vi tror att vårt förslag bättre svarar mot behovet.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Slutligen vill jag beröra frågan om bidrag till svensk undervisning i utlandet.

Jag vill gärna betona att sådan undervisning är av stort värde och att den självfallet skall ha stöd. Riksdagen har tidigare enhälligt fattat beslut om ett nytt statsbidragssystem som skulle ge utlandsskolorna visst ökat bidrag så att elevavgifterna kan hållas på en rimlig nivå. Men nu föreslår regeringen en mycket kraftig uppräknings av statsbidragen. Detta står i bjärt kontrast till regeringens ambitioner på andra skolområden. Vi för vår del har stannat för en något mindre anslagsuppräknings. På det sättet vill vi spara 10 miljoner som kan användas för andra angelägna ändamål.

I betänkandet behandlas också en rad andra viktiga frågor som vi är överens om. Inte minst gäller det resurserna till Statens institut för handikappfrågor i skolan samt skolutveckling och produktion av läromedel för handikappade elever.

Vi har där ingen avvikande mening. Det är dock angeläget att understryka att dessa insatser är mycket viktiga för att skolan skall kunna ge en likvärdig utbildning, även när det gäller elever med olika slags handikapp. Det handlar såväl om konsulenter med specialkompetens som om läromedel och andra hjälpmedel som specialutformas för olika handikapp och ibland också för enskilda individer. Det här är mycket viktiga insatser.

Herr talman! Jag har inte yrkat bifall till alla våra reservationer. Det inne-

bär dock inte att vi inte står för dessa, utan det är bara ett bidrag för att underlätta voteringsproceduren här i morgon.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

Anf. 86 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Först yrkar jag bifall till den meningsyttring från mig som finns fogad till det här betänkandet.

En av de frågor som tas upp här gäller regeringens förslag om att minska anslaget för hemspråksundervisningen. Det här förslaget har såvitt jag förstår inga som helst pedagogiska förtecken. Inte heller visar förslaget på politisk följsamhet. Det finns ju en bred politisk majoritet i denna kammare som arbetar för en förstärkt ställning i skolan för språken. Det gör vi i perspektivet av att vi möter många nya människor också i vår del av världen och av att kontakterna i övrigt internationellt sett ökar och blir allt viktigare.

Aktuell språkforskning visar faktiskt på att tillgången till fler språk inte på något sätt skulle strida mot språkutvecklingen i det språk som talas i det land där man lever. Att utveckling och kompetens av varierande grad i flera språk också på ett positivt sätt skulle kunna bidra till en utveckling i identifikationsprocessen när det gäller detta med att uppfatta sig själv visar också aktuell språkforskning. Mot den bakgrunden ter sig regeringens förslag *mycket* märkligt.

Sedan finns det ett annat perspektiv. Ibland hävdas det ju att kommunerna skall ha rätt att själva bestämma hur medlen skall användas. Då är detta utpekande av nedskärningar just på hemspråksundervisningens område ganska anmärkningsvärt.

När vi i Vänsterpartiet – i linje med det riksdagsbeslut som fattades 1990, då huvudansvaret för lärartjänsterna flyttades över till kommunerna – hävdar att ett statsbidrag skall betalas ut till skolan i form av ett sektorsbidrag, och detta förslag tas upp också med i det här betänkandet, får vi höra att det på något sätt skulle inskränka kommunernas möjligheter att bestämma över hur de statliga medlen skall användas. Men så är det inte.

Att, som regeringspartierna gör i den här frågan, säga till kommunerna att dessa skall göra nedskärningar om 120 miljoner kronor på hemspråksundervisningens område är däremot att ge kommunerna pekpinna.

Vi föreslår alltså sektorsbidrag. Men det är anmärkningsvärt att Socialdemokraterna inte ställer upp på det här förslaget, trots att detta ingick som en del av uppgårelsen kring huvudmannaskapet för lärartjänster. Man kan läsa om detta i Riksdagens revisorers senaste rapport om uppföljningen och utvärderingen i skolorna. Det behövs ett kvalitetsprogram för den svenska skolan – ett slags nationell Marshallhjälp.

Allt oftare får vi rapporter om olika nedskärningar på skolans område och om hur dessa slår framför allt mot de svagaste eleverna. Vi i Vänsterpartiet har därför sagt i framlagda förslag att riksdagen borde fatta beslut om införandet av en rekommenderad gräns om högst 25 elever i varje klass.

För drygt en vecka sedan besökte jag en högstadieskola. Man berättade där för mig att det till hösten blir 32 elever i varje klass. Undervisningsrummen är inte byggda för 32 elever, vare sig ytmässigt eller fysiskt i övrigt. Det här kommer med stor säkerhet att innebära att befintligt ventilationssystem överbelastas. Detta är inte bara till förfång för inlärningsprocessen, utan det

*Anslag till
skolväsendet, m.m.*

kommer också – det kan med största säkerhet påstås – att inverka menligt på elever som har vissa besvär med allergier.

Och varför inte se detta i det perspektiv som en tolvårig flicka talade om? Hon sade nämligen till mig: Tänk vad rörigt det skall bli på klasskortet med 32 elever! Men, herr talman, det är kanske så att säga ett perspektiv underifrån.

Vi ser kraftiga nedskärningar när det gäller sociala stödområden som är viktiga för skolan. I en kommun finns det t.ex. en skolpsykologtjänst för mer än 3 000 elever – detta i tider av arbetslöshet och social utslagning.

Vi har från Vänsterpartiets sida sagt att det behövs en kraftig uppräknings när det gäller medel för stödinsatser för barn med flerhandikapp, om vi nu skall prata om en skola för alla. Vi behöver förbättra utrustningsstandarden i den svenska skolan. Vi har föreslagit ett statsbidrag om 250 miljoner kronor för att visa att riksdagen menar allvar.

Det måste också till en attitydförändring i samhället när det gäller synen på studier och utbildning. Därför är det viktigt att vi sänder ut rätt signaler till de unga människorna. När vi säger att de skall gå till skolan är det också vårt ansvar att erbjuda en så kvalitativt högt stående skola som möjligt.

I det här sammanhanget är det också viktigt att ha sektorsbidrag. Det är ett sätt att från den här kammaren hävda likvärdighetsprincipen. Det är ett sätt att lyfta fram det nationella ansvaret för skolpolitiken. Det är ett sätt att motverka otydlighet och politikerförakt.

Ett annat ben vi måste gå fram på när det gäller attitydförändring av ett kvalitetsprogram för skolan – det här handlar delvis om den immateriella delen – är att försöka få till stånd en diskussion som leder fram till att man jämför studier med vilken annan arbetsinsats som helst i samhället. De flesta jag pratar med säger: Visst, det är en investering. Då skall de studerande också ha kredit för denna investering. Då skall vi visa att vi menar allvar med att bildning i sig har ett värde.

Vi gjorde en trevare i linje med detta och föreslog en försöksverksamhet med sommargymnasier. Tyvärr avstyrker de andra partierna förslaget om försöksverksamhet. Men sommargymnasieverksamhet – vi lägger oss inte i avtalsfrågor och annat – skulle kunna vara en signal om att man i det svenska samhället tycker att utbildning är mycket viktig. Den skulle också ge möjligheter för elever i grundskolan och även för gymnasieutbildande att under sommaren utnyttja den kapitalinvestering som skolan är på ett positivt och mer effektivt sätt.

Det sägs som ett argument mot försöket med sommargymnasier att man på grund av det statsfinansiella läget inte nu kan anamma förslaget. Men jag skulle gärna avstå en stridsvagn. Då skulle vi kunna driva sommargymnasieverksamhet under flera års tid. Den skulle omfatta många unga människor i vårt samhälle. Den skulle kanske också på sikt kunna ses som ett alternativ eller ett komplement till feriejobb. Jag vet inte om vi är för tidigt ute i den här frågan. Men det är märkligt att detta inte skulle kunna prövas på gymnasienivå när det föreslås kunna prövas på högskolenivå.

Den svenska skolan behöver ett rejält kvalitetsprogram. Den behöver viss uppryckning. De svenska ungdomarna behöver få signaler genom att vi talar

om hur viktig utbildningen är för deras framtid och för det svenska samhällets framtid.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

Anf. 87 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I all vänlighet tillåter jag mig att först påtala för Eva Johansson att de borgerliga partierna inte alls är beroende av att få nydemokraternas röster bakom sina förslag. Det är tvärtom uteslutande Eva Johanssons eget parti som är i detta direkta beroende av nydemokraternas stöd, utöver stödet från Vänsterpartiet, för att kunna få gehör för sina förslag. Det är alltså först när Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Ny demokrati gör gemensam sak mot den samlade borgerligheten som något kan hända. Det samarbetet har vi under hand fått ganska många bevis på, inte minst under senare tid. Det är väl ändå rimligt, Eva Johansson, att man sopar rent framför den egna dörren innan man anklagar andra.

Till ärendet. Vi har i Sverige invandrarelever från mer än hundra andra länder, som erhåller undervisning och studiehandledning på sitt hemspråk inom grundskolans och gymnasieskolans ram. I grundskolan kan detta ges såväl inom som utom timplanebunden tid och i gymnasieskolan i form av utökad studietid, som individuellt val eller som ersättning för undervisning i språk 2 och 3.

Sverige torde vara ett av de länder som relativt sett satsar mest medel när det gäller att ge hemspråksundervisning i våra skolor. Det påståendet äger sin giltighet även efter ett riksdagsbeslut om en minskning av statsbidraget med 120 miljoner kronor i enlighet med regeringens och utskottsmajoritetens förslag. Detta gäller också i fortsättningen, när de nya läroplanerna träder i kraft. Då kommer hemspråksundervisningen att ingå i skolans språkprogram även på grundskolan.

Vi fäster alltså största avseende vid betydelsen och värdet av hemspråksundervisningen. Det råder också betydande samförstånd härom i riksdagen med undantag för nydemokraterna, vars invandrarfientliga inställning aldrig förnekar sig. Men när man tar del av argumenteringen från socialdemokratiskt och vänsterpartistiskt håll låter det som om allt vad hemspråksundervisning heter raseras genom den föreslagna åtgärden om en begränsning av rätten till sådan undervisning till sju år och det minskade statsbidraget i enlighet därmed. Enligt den argumenteringen tycks de sju åren betyda närmast ingenting alls, medan all betydelse tycks ligga i de följande åren och de 120 miljoner kronorna. Så är det förvisso inte.

För det första kan vi konstatera att den nu föreslagna specifika åtgärden gäller läsåret 1994/95. Därefter träder den nya läroplanen för grundskolan i kraft, vilket innebär att hemspråksundervisning kan ges såväl som B-språk som inom ramen för elevens fria val. Den kan också vara en lokalt utformad profilering vid skolan. Den s.k. sjuårsbegränsningen kommer därför endast att kunna tillämpas när det gäller undervisning utanför timplanen.

För det andra är den föreslagna begränsningen en minimireglering. Hemspråksundervisningen kan alltså föregå under en längre tid än sju år när särskilda skäl härför föreligger. Därtill kommer att studiehandledningen på hemspråk alls inte berörs av förslaget. Där föreslås således ingen begränsning.

*Anslag till
skolväsendet, m.m.*

För det tredje undantas elever med finska som hemspråk. Detsamma gäller elever från övriga nordiska länder när behov föreligger. Och det gäller också för samiska, tornedalsfinska och zigeniska elever.

Det påstådda hotet mot hemspråksundervisningen saknar således all rimlig grund.

I sammanhanget vill jag också påtala den beställning om översyn av hemspråksundervisningen som utskottet föreslår att riksdagen skall göra hos regeringen. Det har från skilda håll ifrågasatts om hemspråksundervisningen verkligen leder fram till den tvåspråkighet hos eleverna som det finns all anledning att eftersträva. Den förda debatten ger enligt utskottets mening anledning till en grundlig översyn, där hemspråksundervisningens ställning blir föremål för en allsidig belysning. Inte minst gäller detta undervisningens betydelse för inläringen av svenska språket. Det är således viktigt att den begärda översynen genomförs och snarast möjligt redovisas för regeringen.

Socialdemokraterna har i sin partimotion ifrågasatt om skolan uppfyller kravet på en likvärdig utbildning. Förändringarna av skolans styrsystem och ändrade principer för resursfördelningen har enligt motionärerna väckt farhågor för att skolan inte längre kan garantera likvärdigheten. Skolverket bör därför få i uppdrag att göra en utvärdering.

Det är givetvis viktigt att den i skollagen fastlagda rätten till likvärdig utbildning garanteras. Det ankommer på Skolverket att nogsamt beakta att så sker. Som redovisas i utskottsbetänkandet pågår för närvarande ett omfattande utvärderingsarbete inom Skolverket rörande kunskapsöversikter, metodöversikter och metodutveckling för belysning just av begreppet likvärdig utbildning. Den av motionärerna begärda utvärderingen har således redan kommit till stånd.

I den socialdemokratiska partimotionen behandlas också frågorna om ökat elev- och föräldrainflytande i såväl skolan som i utbildningen av lärare och skolledare. Utskottet har nyligen i samband med läroplansarbetet i ett tillkännagivande till regeringen begärt en ordentlig belysning av frågan om att stärka elevernas och föräldrarnas inflytande i skolan, och riksdagen har fattat beslut i enlighet härmed. Alldeles självklart kommer därvid de av motionärerna framförda synpunkterna att tas upp till behandling. Det finns därför ingen anledning till ytterligare uttalanden från riksdagen i dessa avseenden.

Herr talman! Regeringen har i budgetpropositionen aviserat att förslag om utbildningsinsatser inom bl.a. gymnasieskolan och komvux skall läggas fram i kompletteringspropositionen. Från socialdemokratiskt håll har yrkats att riksdagen redan nu skall ta ställning till extrainsatser inom båda dessa områden. Utskottet anser det vara rimligt att invänta kompletteringspropositionen innan definitiv ställning tas och avvisar alltså de socialdemokratiska förslagen.

Utskottet finner också anledning att tillbakavisa det socialdemokratiska förslaget om en nedskärning av det av regeringen föreslagna bidraget till svensk undervisning i utlandet. Regeringsförslaget bygger på ett ställningstagande av riksdagen under föregående riksmöte, enligt vilket staten skulle ge ett visst ökat anslag till utlandsskolorna. Skälet härför var att Internationali-

seringsutredningen visade att det genomsnittliga statsbidraget för läsåret 1991/92 endast täckte ca 30 % av dessa skolors samlade driftkostnader.

Enligt utskottets mening är det därför självklart att den av riksdagen gjorda beställningen skall respekteras och att regeringens förslag således skall godkännas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet och således avslag på samtliga reservationer.

Anf. 88 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Hans Nyhage förnekar med viss emfas att det har förekommit någon uppgörelse med Ny demokrati som lett fram till det olycksaliga förslaget om att skära ned resurserna till hemspråksundervisningen. Jag måste säga att det gör det hela ännu värre för Hans Nyhage. Det betyder ju att han och hans partivänner själva har hittat på detta, utan hjälp från Ny demokrati. Varför skulle det ha lett till ett så illa beskrivet och berett förslag som det här?

På några få rader säger man att man vill beskära hemspråksundervisningen för den aktuella gruppen elever med en tredjedel av resurserna. Det är ett mycket omfattande förslag. Just på grund av att studiehandledningen och en del av hemspråksundervisningen undantas, nämligen den för de nordiska eleverna, får förslaget så mycket större konsekvenser för alla de utomnordiska elever som det faktiskt koncentreras till. Hittade ni verkligen på detta själva, Hans Nyhage? Är det Moderaternas, Folkpartiets, Centerpartiets och kds egen vilja att det skulle bli på det här sättet? I så fall är det värre än vad jag någonsin kunnat tro.

Hans Nyhage säger att det ordnar sig läsåret 1995/96, för då går vi in i den nya läroplanen. Jo, det gör vi, det vet jag också. Men grejen är den, Hans Nyhage, att ni faktiskt plockat bort resurserna från skolan. Ni har inte andats om att ni under nästa år har för avsikt att ta upp resurserna igen. Alldeles oavsett i vilka former den här undervisningen skall ges kommer lärarna att vilja ha betalt. Det kommer naturligtvis att innebära även en del andra kostnader. Det är ingen bra tröst för dem som är intresserade av att ha kvar en bra hemspråksundervisning.

Det enda rimliga är att behålla undervisningsresurserna och se till att de används på det sätt som är vettigast i varje enskilt fall. Invandrarelever har naturligtvis sinsemellan litet olika behov. Därför kan det vara klokt att se till att avreglera verksamheten så att man kan få en mer flexibel användning av resurserna. Men ni tar bort dem. Det är detta som är det riktigt allvarliga med ert förslag. Jag vill veta, Hans Nyhage, om det verkligen är ni som har hittat på detta.

Anf. 89 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Den borgerliga regeringen har lagt fram sitt förslag. Den borgerliga regeringen och de borgerliga partier som ingår i den står bakom förslaget. Det är det förslaget vi har behandlat i utskottet.

Det framgår av utskottsbetänkandet att nydemokraterna har en egen reservation på det här området med en helt annan inriktning än regeringspartiernas förslag. Självklart står vi inom borgerligheten bakom det förslag som

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Anslag till
skolväsendet, m.m.*

vi har redovisat i utskottsbetänkandet, utan hänsyn tagen till nydemokraterna. Det är återigen inte vi som behöver nydemokraternas röster för att få igenom våra förslag. Det är uteslutande Socialdemokraterna och Vänsterpartiet som i skön förbrödring behöver det stödet för att få igenom förslagen.

Riksdagen har tagit ställning till läroplanen för grundskolan. Av den läroplanen framgår precis hur timtalen skall fördelas, vilka ämnen som skall ingå och vilken undervisning som skall ges. Det är alldeles självklart att resurser skall ställas till förfogande för genomförande av denna undervisning.

Inom den nya läroplanens ram finns det alltså utomordentliga möjligheter för invandrareleverna att på skilda sätt få hemspråksundervisning. Jag förstår ärligt talat inte argumenteringen att vi icke ställer resurser till förfogande för genomförande av läroplanen.

Anf. 90 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Hans Nyhage säger att det enbart är Socialdemokraterna som behöver nydemokraternas röster för att få igenom sin politik. I det här fallet drömmer jag inte, Hans Nyhage, om att vi någonsin skulle kunna komma överens med Ny demokrati. Vi är inte heller beredda på samma sätt som regeringen och Hans Nyhage tydligen är att gå Ny demokrati till mötes genom att ta bort en tredjedel av resurserna för hemspråksundervisningen. Ny demokrati har visserligen föreslagit att alla resurser skulle slopas. Men ni har gått Ny demokrati till mötes med att ta bort en tredjedel av resurserna och att lägga ut den besparingen på den grupp av invandrarelever som kanske har det allra största behovet. Det är den grupp invandrarelever som nyligen har kommit till Sverige och som kommer från vitt skilda kulturer och språkområden.

Det är bra om det sätts in resurser så att skolan kan garantera den här undervisningen enligt den nya läroplanen. Då är det desto viktigare att det blir så som vi har understrukt i vår reservation 1, att det inte får vara en förutsättning för att invandrarelever skall få hemspråksundervisning att de kan bilda lika stora undervisningsgrupper som det med stor sannolikhet kommer att krävas för andra tillval, både i egna val och i språktillvalen. Skolan kommer inte att ha resurser med den nuvarande tilldelningen för små undervisningsgrupper. Det kommer att ställas krav på att grupperna blir stora. Annars kommer inte undervisning att kunna erbjudas. Är Hans Nyhage medveten om detta, eller ligger det i förslaget att det egentligen bara är barnen från de stora språkgrupperna som kommer att erbjudas hemspråksundervisning i Moderaternas framtida skola?

Anf. 91 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Vi får väl se hur det förhåller sig med samarbetet mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Ny demokrati när riksdagen skall ta ställning till husläkarfrågan. Det är alltså återigen inte vi som är beroende av Ny demokratis röster – jag upprepar det.

Vi gör inga som helst undantag för några elever varifrån de än kommer när det gäller rätten till hemspråksundervisning. Vi öppnar möjligheter för alla elever, oavsett från vilket land de har kommit till Sverige, att få den undervisningen. Men vi anser det vara rimligt att frågan behandlas på det sätt

som har föreslagits i propositionen – så mycket mer som helt andra möjligheter efter ett år öppnar sig på detta område.

Det är ingen idé att påstå att en nedskärning om 120 miljoner kronor på det här anslaget skulle äventyra hela hemspråksundervisningen. Det är ingen mening med att påstå att undervisning i sju år inte skulle betyda något. De sju åren betyder kolossalt mycket i sammanhanget. De 120 miljonerna är inte avgörande för undervisningens genomförande.

Jag avvisar bestämt alla påståenden om att en nedskärning av resurserna till hemspråksundervisningen äventyrar undervisningen på det sätt som det framställs från socialdemokratiskt håll.

Anf. 92 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Angående diskussionen om Ny demokratis stöd hit eller dit vill jag säga att det ger sig på sikt.

Hans Nyhage talar om hemspråksundervisning i sju år. Det som oroar mig är att ni egentligen saknar underlag för att sätta denna gräns. Det aviseras en utredning. Det är gott och väl. Varför då kraftigt förändra villkoren, om man vill ha en utvärdering och vill se var det är rätt att hamna när det gäller tidsutdräkt? Jag läste i dag att regeringen aviseras en översyn av invandrarelevernas kunskaper i svenska språket. Är det fråga om en och samma utredning? Jag skulle gärna vilja få reda på det genom utskottets ordförande.

Vad som också oroar mig är att det här ger fel signaler till våra nya unga människor. Innebär detta att regeringen också från direkt statligt håll slår in på en nedskärningsväg? Är det den vägen man skall få Europas bästa skola? Moderaterna, som styr och ställer i Utbildningsdepartementet och inom utbildningspolitiken, är ju inte alldeles oerfarna när det gäller nedskärningar riktade direkt mot skolan. Jag skall ge ett par exempel.

År 1982 reducerades statsbidraget till lärarlöner med 2 %. Statsbidraget till pedagogisk stödpersonal i gymnasieskolan togs bort. Det innebar en minskning med 260 miljoner.

År 1983 var ni med om att införa särskilt veckotimpris just för hemspråksundervisningen. Det innebar en minskning med 290 miljoner.

Jag skulle kunna ge fyra fem olika exempel på att ni mellan 1982 och 1984 biträdde nedskärningar inom skolan som uppgick inemot 1 miljard kronor. Är det en svängning i er utbildningspolitik när det gäller de ekonomiska förutsättningarna och villkoren ute i skolan som vi nu ser? Jag kan inte tolka det på annat sätt, eftersom man så klart och tydligt pekar ut ett särskilt område, i det här fallet hemspråksundervisningen där vi ändå har haft en viss tradition.

Jag skall säga för säkerhets skull att det var förslag från den socialdemokratiska regeringen som biträdades av Moderaterna. Det kan vara intressant med tanke på tidigare replikskiften här.

Anf. 93 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag vill först erinra Björn Samuelson om att vi i Sverige satsar mer medel på skolundervisningen än vad man gör i de allra flesta länder. Det påståendet kvarstår även efter gjorda nedskärningar. Nedskärningarna har inte tillkommit för nöjes skull. De har tillkommit därför att det tidigare i det här landet förts en ekonomisk politik, med stöd av Vänsterpartiet, som

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Anslag till
skolväsendet, m.m.*

gjort det alldeles nödvändigt att nu göra dessa besparingar. Vi har inte tillräckligt med inkomster i det här landet för att klara alla de utgifter som åvilar oss.

Låt mig erinra Björn Samuelson om att vi dagligen lever för 500 miljoner kronor mer än vad vi får in i inkomster. Det borde föranleda en viss självkritik hos Björn Samuelson.

När det gäller den undervisning i sju år som vi nu talar om vill jag påpeka följande. Om man bedömer att behov föreligger för eleverna att få ytterligare undervisning, så skall de få det. Det är alltså ingen kategorisk gräns satt efter dessa sju år. Jag påpekar också att olika möjligheter ju kommer att öppnas för dessa elever att få sitt undervisningsbehov tillgodosett. Av någon anledning glöms det bort från socialdemokratiskt håll och vänsterpartihåll i det här sammanhanget.

Anf. 94 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Mer medel satsar vi i Sverige på skolan än andra jämförbara länder, säger Hans Nyhage. Vi från Vänsterpartiets sida tycker att det är alldeles rätt. Vi är också beredda att satsa mer pengar på den svenska skolan därför att vi tycker att det är så oerhört viktigt. Därför biträder vi heller inte den riktade nedskärning om 120 miljoner inom hemspråksundervisningen som regeringen föreslår. Hans Nyhages siffror visar att det är "felräkningspengar" i sammanhanget. Vi tycker också att man med det här förslaget skickar ut fel signaler ut i skolan. Om vi vill satsa på språkutbildningen och göra vettiga utvärderingar utifrån vettiga premisser, bjuder logiken på att man inte pekar ut hemspråksundervisningen, såsom har gjorts i det här fallet. Jag tror att Sverige klarar sig, herr talman, om vi satsar 120 miljoner kronor utöver vad regeringen föreslår på hemspråksundervisningen.

Vi från Vänsterpartiets sida återkommer i denna fråga. Om vi kan påverka en ny majoritet i denna kammare, kommer vi att arbeta för att dessa medel till hemspråksundervisningen i kommunerna återförs så snabbt som möjligt.

Anf. 95 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi har inte råd, säger Hans Nyhage, och drar den vanliga visan om att det är så illa beställt med ekonomin. Det har blivit så med åren. Men det handlar inte om att ha råd eller inte.

Det här rör sig om en investering i goda språkkunskaper för en grupp elever som annars kommer att få det mycket svårt. Det handlar också om en prioritering gentemot andra områden. Det var inte så länge sedan som ni ansåg att vi i Sverige hade råd att avstå från skatteinkomster från dem som har det allra bäst i det här landet. Ni har sänkt skatterna för höginkomsttagare, kapitalägare, aktieägare och andra med mycket stora belopp, uppemot 25 miljarder. Då fanns det råd.

Tänk litet grand på saken till i morgon, om vi verkligen har råd att genomföra den här försämringen, Hans Nyhage. Voteringen är inte förrän i morgon, så det finns tid att tänka över saken ännu en gång.

Jag kan i och för sig förstå om man känner sig bunden. Men det behöver ni faktiskt inte göra, eftersom de som ni gjorde upp med har svikit snart sagt

alla sina löften till er. Så det gör nog ingenting om regeringspartierna sviker ett av sina löften till Ny demokrati.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

Anf. 96 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Med bestämdhet påstår jag att den investering i språkkunskaper som Eva Johansson talade om och som är oerhört viktig kommer att genomföras mycket kraftfullt även i framtiden. Det är jag alldeles övertygad om. Inte minst utformningen av de nya läroplanerna vittnar ju om detta.

Herr talman! De skattesänkningar som regeringen har föreslagit och som har genomförts syftar till att sanera svensk ekonomi, att skapa förutsättningar för arbete åt fler människor, att ge möjligheter för Sverige att på ett bättre sätt konkurrera på världsmarknaden och därmed till att öka landets inkomster. Med ökade inkomster till vårt land ökar också möjligheterna att avsätta ytterligare medel till det svenska skolväsendet. Det är underligt att man inte kan förstå det sambandet, måste jag säga. Mot bakgrund av den ekonomiska politik som fördes under 80- och 90-talen är det alldeles nödvändigt att detta nu sker.

Anf. 97 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är faktiskt inte alldeles enkelt att förstå sambandet mellan att satsa rejäla resurser på hemspråksundervisningen, där det nu kommer att saknas 120 miljoner kronor, och den skattesänkning som innebär att Hennes & Mauritz ägare på ett bräde fick en personlig skattesänkning på 95 miljoner kronor. Bara den sänkningen hade nästan räckt till att betala hemspråksundervisningen. Jag är inte säker på att det går att föra över dessa pengar. Men vore det så enkelt, vore det bra. Men det krävs politiska beslut, och ett sådant kan vi fatta i morgon.

Som sagt var: Följ ett god råd: Tänk på saken!

Anf. 98 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag inser till fullo att Eva Johansson inte kan se sambandet mellan skattsänkningar för näringslivet och sysselsättning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

15 § Statsbudgeten för budgetåret 1994/95, Miljö- och naturresursdepartementet

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1993/94:JoU15 Statsbudgeten för 1994/95, Miljö- och naturresursdepartementet (prop. 1993/94:100 delvis).

Kammaren biföll andre vice talmannens förslag om att ärendet skulle avgöras efter endast en bordläggning.

*Statsbudgeten för
budgetåret 1994/95,
Miljö- och natur-
resursdepartemen-
tet*

Anf. 99 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Den viktigaste arbetsuppgiften på miljöns område för oss politiker är att ge förutsättningar för en långsiktigt hållbar utveckling som ger människorna en god hälsa och ett tryggt liv, en utveckling som inte tär på jordens resurser och som inte sätter oss i skuld till kommande generationer eller till människor i andra länder. Jag tror att vi alla är överens om målen, men vägarna dit skiljer sig mellan de politiska blocken.

Det märks inte minst i den borgerliga regeringens hantering av miljöfrågorna. Ett exempel på detta är att regeringen ständigt återkommer till ekonomiska styrmedel, men att inget konkret sker på området. Gröna jobb och gröna investeringar lyser med sin frånvaro. På miljöområdet klarar inte regeringen av att omsätta sina tankar i genomförbara förslag.

Tydligast märks skillnaden mellan borgerlig och socialdemokratisk miljöpolitik när det gäller jord- och skogsbruk, där borgarnas markägarintressen dominerar över miljöhänsynen. Trots att regeringen nu verkar acceptera sektorsansvaret för miljön gentemot industrin har det inte gått att få något genomslag för detta inom de ariella näringarna.

Under Socialdemokraternas senaste regeringsperiod fördes en mycket aktiv miljöpolitik. Det innebar att svensk industri blev världsledande på många områden. Nu har tyvärr svensk teknik och teknisk utveckling hamnat på efterkälken.

I stället har vi från en ledande plats i miljöpolitiken kommit långt efter i många frågor. En av dessa frågor fick vi exempel på i Rapport i går kväll i ett inslag från Danmark, där man återvinner 80 % av material från husrivning, men också material från vägar och liknande. Man berättade att detta var mycket lönsamt.

Arbete och miljö är de två viktigaste frågorna för våra ungdomar. I en situation när många går arbetslösa borde man ta chansen att se till att de arbetsuppgifter som ändå måste göras och som kommer att bli mycket dyrare att genomföra när konjunkturen vänder uppåt igen utförs. Vi har i våra reservationer 1 och 2 pekat på en mängd sådana arbetsuppgifter och anvisar sammanlagt en summa på 660 miljoner kronor till Naturvårdsverket för att finansiera dessa.

Inventeringsarbete, skötsel av naturreservat, restaurering av kulturmiljöer o.d. är exempel på beprövade sysselsättningar som kan bekostas av AMS-medel. Regeringen borde ha stimulerat till tidigareläggning av vissa angelägna arbeten. Det gäller bl.a. reinvesteringar i kommunernas läckande vatten- och avloppsledningar, där Naturvårdsverket under förra veckan redovisade ett behov av insatser för 20 miljarder kronor. De sammanlagt 310 miljoner som vi anvisar till enskilda avloppsanläggningar och kommunernas VA-nät framstår naturligtvis i det ljuset som alldeles för litet, men vi skulle i vart fall kunna få i gång arbetet. En lika angelägen fråga är sanering av inomhusmiljön i kommunernas fastighetsbestånd.

I sitt betänkande Handlingsplan mot buller (SOU 1993:65) gör Bullerutredningen den bedömningen att man med åtgärder under en tioårsperiod och till en kostnad av 800 miljoner kronor per år kan komma till rätta med de mest allvarliga bullerproblemen i befintlig bebyggelse. Bullersanering är därför ytterligare ett område som lämpligen kan bli föremål för sysselsätt-

ningsåtgärder. Arbetet med bullervallar, insättning av treglasfönster och isolering av fasader ger anläggnings- och byggjobb.

Under den förra lågkonjunkturen utfördes betydelsefulla natur- och kulturvårdande insatser. Som anförs i reservation 2 bör för vård och skötsel av naturreservat, upprustning av leder m.m. anvisas 35 miljoner kronor utöver regeringens förslag.

Över hela vårt land finns dessutom en rad mindre projekt med angelägna byggnationer, inventeringar m.m. Det är särskilt två av dessa som vi vill uppmärksamma. Det ena projektet är en besöksanläggning vid den fina fågel-sjön Tåkern. Kostnaden för denna anläggning är beräknad till cirka 10 miljoner kronor exklusive projektering. Vi föreslår att 8 miljoner extra lämnas till denna anläggning.

Det andra projektet är ett försöksprojekt med hövder för att minska stranderosionen i Skåne. Projektet bekostas i dag till största delen av de berörda kommunerna och av villaägarna i området. Naturvårdsverket har beviljat forskningsmedel för en studie om anläggningarnas påverkan på naturen. Den totala kostnaden för projektet är beräknad till 18 miljoner kronor. Vi föreslår att riksdagen anvisar 7 miljoner kronor för att bidra till försöken att stoppa stranderosionen. Naturvårdsverket bör få i uppdrag att samordna och prioritera de miljöinvesteringar som görs av kommunerna.

Sanering av förorenad mark är ett av de områden som under rådande lågkonjunktur kan verka sysselsättningskapande. Som exempel på saneringsobjekt kan nämnas Sala, där marken är kontaminerad av bly från gammal gruvdrift och slagghögar. Avsikten är att schakta bort det översta markskiktet med början på lekplatser, skol- och daghemsgårdar. Enbart i Sala innebär saneringen kostnader på flera hundra miljoner kronor, och den kan beräknas sysselsätta åtminstone några hundra personer. I andra fall krävs betydligt mer avancerade metoder för att komma till rätta med problemen. I vår reservation 12 anvisar vi 100 miljoner utöver regeringens förslag för saneringsåtgärder.

Sammantaget skulle de av oss föreslagna insatserna ge tiotusentals värdefulla arbetsuppgifter för arbetslösa människor. Jag yrkar bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Herr talman! Skogsbruket har ansvar för miljön och den biologiska mångfalden, enligt de allmänna hänsynsregler som finns i skogsvårdslagen. Vi socialdemokrater anser dock att även skogsnäringen skall ha ett ekonomiskt sektorsansvar för naturvården enligt principen om användarnas betalningsansvar. I vår motion om biologisk mångfald föreslog vi en utredning för utformning av en solidarisk och rättvis natur- och skogsbruksavgift. Det kravet står fast, eftersom skogen i form av orörd mark för forskning samt för friluftslivet är av vitalt intresse för samhället. Staten bör inte frångå sig ansvaret för naturvården.

Behovet av att öka de ekonomiska resurserna för intrångsersättning och inköp av naturreservat är stort. Som föreslås i vår reservation 6 bör anslaget för inköp av mark öka med 22 miljoner kronor.

Det ideella arbete som utförs av landets jägare när det gäller provtagning på och rapportering av älgar som har insjuknat eller dött i den s.k älgsjukan är av mycket stor vikt. Forskningen om denna sjukdom måste emellertid ges

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Statsbudgeten för
budgetåret 1994/95,
Miljö- och natur-
resursdepartemen-
tet*

en högre prioritet än vad den har i dag. Resurser måste kunna avsättas i sådan omfattning att motåtgärder kan vidtas och eventuella samband mellan sjukdomen och förändringar i miljön kan klarläggas. Det är glädjande att utskottet har kunnat komma överens om ett tillkännagivande till regeringen i den här frågan.

Däremot tycker jag att det är litet konstigt att man, samtidigt som ett enigt utskott understryker allvaret i situationen och också betonar riskerna för spridning till andra djurarter, inte drar konsekvenserna fullt ut. Ett tillkännagivande till regeringen är okej, men det ger inga pengar. Vi vill för vår del avsätta särskilda pengar till forskningen för att arbetet skall kunna intensifieras. I reservation 8 föreslår vi 2 miljoner kronor för detta ändamål.

Om de övriga partier som står bakom tillkännagivandet verkligen menar allvar, borde också de vara med att tillstyrka dessa pengar.

Formerna för NOLA- och landskapsvårdsstöd som infördes av socialdemokraterna har successivt utvidgats, och stöden utgör i dag permanenta inslag i naturvårdspolitiken. Stödet är viktigt också av regionalpolitiska skäl, eftersom de största bevarandevärdena finns i skogs- och mellanbygderna. Som föreslås i reservation 10 bör för nästa budgetår ytterligare 50 miljoner kronor anvisas för det ändamålet.

Mitt anförande hittills och våra reservationer handlar mest om gröna jobb. Vår motion Jo694, som jag rekommenderar till noggrann läsning, innehåller en beskrivning av vår politik i vidare mening och en påminnelse om krav som vi under denna mandatperiod ställt i olika sammanhang. Miljöpolitiken i EU, Östeuropa, kretsloppet och den biologiska mångfalden är områden som socialdemokraterna prioriterar.

Den socialdemokratiska miljöpolitiken syftar till miljöhänsyn i alla samhällets sektorer. Därför påbörjade vi en förändring av skattesystemet samt utformade omställningsplaner för energi-, trafik- och avfallspolitiken. Den borgerliga regeringen har tyvärr inte lyckats fullfölja denna politik trots långtgående utfästelser om motsatsen.

Vi återkommer till miljöfrågorna i flera debatter under våren. Miljöfrågorna kommer ju in i jordbruks- och skogsfrågorna som kommer upp till debatt i morgon. Vårt internationella miljöansvar kommer upp i andra debatter. Både i biståndsmotionen och i UNCED-motionen har vi vidareutvecklat våra synpunkter i denna fråga.

Vi ser också fram emot den redovisning om miljöarbetet i Östeuropa som aviserats och den proposition om en ny miljöbalk som man lovat skulle komma redan denna vecka. Nu vet vi inte när den kommer.

Herr talman! Jag vill sluta som jag började. Miljöpolitikens viktigaste uppgifter är att skapa en långsiktigt hållbar utveckling och ge förutsättningar för god hälsa och ett tryggt liv. Den borgerliga fyrtipartiregeringen har visat att miljöfrågorna inte kan drivas framåt i en regering som spretar åt alla håll. För miljöns skull måste nästa regering innehålla ett stort mått av socialdemokratisk handlingskraft. Då kan vi ta tillbaka det svenska initiativet i miljöfrågorna. Miljön tål inte fler långbänkar.

Herr talman! I min meningsyttring har jag föreslagit ändringar i 10 av totalt 30 moment. Jag står givetvis bakom dessa. Men jag nöjer mig med att yrka bifall till meningsyttringen i vad gäller mom. 6, 8, 9, och 23.

Det sägs att riksdagens beslut skall få genomslag. Riksdagens beslut skall gälla till dess riksdagen fattar ett nytt beslut. I samband med energiskatteomläggningen konfirmerade riksdagen överenskommelsen att avsätta 500 miljoner kronor för utveckling av energisektorn i miljövänlig riktning.

I den proposition som nu lagts fram är det knappast längre fråga om att medlen huvudsakligen skall gå till detta. Det är bara 35 % av det totala beloppet på 500 miljoner kronor som föreslås gå till det ursprungliga ändamålet. Det kan, herr talman, knappast längre vara fråga om "huvudsakligen".

Merparten av medlen går till andra ändamål: biologisk mångfald, Miljö- och naturresursdepartementets förvaltningskostnader, lantmäteriverksamhet, m.m. Det är säkert bra i och för sig, men det är knappast fråga om utveckling av energisektorn i miljövänlig riktning.

Att regeringen föreslår ändringar av ett riksdagsbeslut må väl vara hänt. Men att riksdagen i en bisats kommer att gå ifrån ett tidigare beslut utan närmare motivering är mer anmärkningsvärt. Det man kan kräva när det är fråga om en så stor förändring är att regeringen återkommer med en redovisning av hur man skall uppnå riksdagens tidigare beslut.

Det finns få sektorer av samhällslivet som har så stor betydelse för miljöarbetet som kommunsektorn. Kommunerna har naturligtvis kommit olika långt i miljöarbetet. Trots att vi har lagar är vissa kommuner ganska senfärdiga med att uppfylla kraven.

Det gäller t.ex. avfallsplaner. Det finns fortfarande kommuner som inte har antagit avfallsplaner. En del har gjort det på ett ambitiöst och korrekt sätt. En del har gjort det mera med vänster hand. Man har hyrt in konsulter som har presenterat en plan som har ställts i hyllan, uppenbarligen utan ambitioner att uppfylla det som riksdagen har avsett.

Vi i Vänsterpartiet tycker att de kommuner som har visat senfärdighet skall förmås att driva miljöarbetet mer effektivt och kraftfullt. Många verksamheter som påverkar miljön negativt står i dag utanför samhällets tillsyn. Det är kommunerna som måste dra det tyngsta lasset på detta område. Vi bör alltså analysera möjligheterna att höja den kommunala ambitionsnivån inom miljöskyddsverksamheten.

Knappast någon fråga har fått så mycket uppmärksamhet som försurningen, och det med rätta. Det är ett av de mest akuta miljöproblemen. Situationen förvärras sakta men säkert. Kalkningsprogrammen omfattar i dag omkring 5 000 sjöar. Vi vet att vi åtminstone behöver titta närmare på det tredubbla antalet sjöar, plus ett mycket stort antal kilometer rinnande vatten.

Dessa vatten är skadade. Skadorna kan inte i och för sig åtgärdas med kalkning. Vi lindrar symtomen. Men det är ändå viktigt att detta kommer igång på ett helt annat sätt än vad vi hittills har kunnat göra.

Behovet av nykalkning är särskilt stort i Norrlands inland. Eftersom jag representerar Norrland, tvingas jag åter konstatera att frågan om var mak-

ten ligger i Sverige även här får ett uttryck. Situationen är så pass allvarlig att vi kanske kommer att tvingas till en storskalig markkalkning.

En sådan kalkning förutsätter givetvis mera forskning. Medel till detta har vi inte. Det belopp som föreslås i propositionen är otillräckligt. Vi i Vänsterpartiet föreslår ytterligare 50 miljoner för kalkningsverksamheten.

Ytterligare en faktor som är av stor betydelse både för Sveriges rykte som miljömedvetet land och för vår närmaste omgivning är situationen Östersjöregionen. Här finns en betydande verbal stimulans. Vi menar däremot att det som krävs är av en helt annan dignitet. Vi i Vänsterpartiet föreslår 200 miljoner kronor utöver regeringens förslag. Kostnaderna stiger för varje år. Regeringen föreslår drygt 190 miljoner. Det är knappast någonting som kan ändra på den allvarliga situationen för Östersjön.

Om vi nu utgår från att miljön inte förbättras av verbalt stöd, utan att det är genom att anslå pengar som staten kan påverka situationen, är detta ett område som verkligen kan sägas vara eftersatt. I detta sammanhang kan jag heller inte undgå att kommentera Ny demokratis ställningstagande i den politiska debatten.

Alla partier säger sig vara miljöpartier. Ny demokrati har i samtliga sina reservationer till detta betänkande föreslagit minskningar av regeringens föreslagna medelstilldelning. På en punkt, när det gäller åtgärder som inte kostar någonting, kan man kosta på sig det verbala stödet.

I fråga om de styrmedel som riksdagen har – lag och att ge anslag – kan vi konstatera var intresset från Ny demokratis sida ligger. Det är fråga om verbalt stöd och ingenting annat.

Anf. 101 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! Man blir inte ett bättre miljöparti för att man lånar upp pengar och ytterligare förvärrar statsskulden och sedan talar gott om miljön, Jan Jennehag. Det är att lägga bördan på kommande generationer. Det är ni i Vänsterpartiet i och för sig inte ensamma om.

Det var ett mycket dåligt argument att säga att Ny demokrati på det sättet inte är ett miljöparti. Ny demokrati har heller aldrig varit ett miljöparti, men vi är måna om miljön. Det tror jag är mycket bättre.

Ny demokrati anser att ju större konsumenternas makt blir, desto mindre byråkrati krävs. Det för med sig att vi anser att Naturvårdsverket har spelat ut sin roll i den form det har i dag. Detta är en målinriktning till år 2000, varför vi inte har specificerat vilka delar som bör bantas.

Vi anser att man i den nuvarande budgeten bör dra ner anslaget med 8 miljoner i förhållande till regeringens förslag. När man sedan ser hur Socialdemokraterna har förslag om ytterligare hundratals miljoner till Naturvårdsverket blir man förvånad.

Varifrån tar ni pengar till detta? Bara därför att miljöfrågor nu är i ropet är det väl inte försvarbart att låna upp ytterligare hundratals miljoner som kommande generationer skall betala igen?

Detta tyder endast på miljöpopulism. Det får stå för både Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Jag tror att svenska folket ser igenom miljöpopulism med tiden. Sådana dubbla budskap som ni använder är inte snyggt.

Ny demokrati anser att man bör sätta in resurser där de gör mest nytta per

insatt krona. Därför är det angeläget att stora resurser används i Östersjöområdet, där behovet ligger på uppskattningsvis 150 miljarder. Vi vill se en mer direkt och konkret miljöinsats på reningsverk, där svenska företag kan leverera materiel. Vi i Ny demokrati har föreslagit en satsning på ett reningsverk i floden Wisła med 75 miljoner i vår biståndsbudget. Vi anvisar alltså pengar till detta från biståndet.

Det Jan Jennehag säger är riktigt. Vi har föreslagit en neddragning av de flesta anslag med 2 %. Det gör vi med anledning av det statsfinansiella läget. Man kan inte lägga på kommande generationer hur mycket bördor som helst. Det är nödvändigt att ålägga myndigheterna mera långtgående produktivets- och kreativitetskrav än vad regeringen föreslår.

Vi står naturligtvis bakom alla reservationer, men för att spara tid yrkar vi endast bifall till reservationerna 3, 4 och 14.

Anf. 102 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Max Montalvo säger att det som krävs exempelvis vad gäller Östersjöregionen är direkta och konkreta miljöinsatser. Förutsättningen är tydligen att det inte skall kosta staten någonting. Andra skall betala. Det är oklart hur. Jag utgår från att huvuddelen av de åtgärder som behövs inte i vanlig mening är företagsekonomiskt lönsamma på kort sikt.

Då kommer vi in på bördan till kommande generationer. Jag menar att det sämsta vi kan göra är att överlåta en förstörd miljö till kommande generationer. Ett budgetunderskott kan vara allvarligt nog, men i valet mellan dessa två icke önskvärda ting måste vi ändå försöka rangordna bland de utgifter vi har.

Vänsterpartiets ekonomiska politik ger utrymme för miljöinsatser. Dessa satsningar är ett uttryck för den vikt vi lägger vid miljön. Så länge det handlar om verbalt stöd och ospecificerade krav på att andra bör göra någonting är man i miljöpartiet Ny demokrati – det var väl närmast så Max Montalvo försökte framställa det – beredd till betydande insatser.

Anf. 103 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag börjar med det sista först, Jan Jennehag. Jag sade inte att vi är ett miljöparti utan att vi är måna om miljön. Det är väl en viss skillnad. Jag tror att det finns en viss skillnad vad gäller populistiska undertoner. Jag har insett att Vänsterpartiet tillsammans med Socialdemokraterna verkligen slår på den stora trumman och framför populistiska synpunkter på detta område. Det är mig bekant sedan länge.

Jag sade faktiskt också att vi har föreslagit att man skall anslå 75 miljoner ur biståndsbudgeten. Vi vill ta pengar till miljön från ett område där vi anser att pengarna gör mindre nytta.

Anf. 104 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Populism kan enligt min mening knappast vara att man är beredd att anslå pengar till miljön och att man vill ta dem från andra samhällsområden. Populism är enligt mitt sätt att se det att tala väl om en sak men avstå från att göra något om det kostar.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Statsbudgeten för
budgetåret 1994/95,
Miljö- och natur-
resursdepartemen-
tet*

Anf. 105 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Det var roligt att höra. Jag hörde inte Jan Jennehag säga varifrån dessa pengar skall tas när han talade förut. Det var just det jag saknade.

Anf. 106 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte riktigt vad Max Montalvo menar med miljöpopulism. I vårt parti har vi arbetat aktivt med miljöfrågorna sedan 60-talet. Om det är populism så må det vara hänt. Vi har haft ett mycket aktivt program, och jag tror inte riktigt att det är det som Max Montalvo syftar på när han kallar oss miljöpopulister.

Vi tycker också att man skall arbeta efter principen "mest nytta per insatt krona". Det är därför vi föreslår att man skall anslå en massa pengar till miljöinvesteringar och miljöarbeten som ändå måste göras. Det är bättre att de görs nu än i en högkonjunktur då det blir mycket dyrare.

Dessa arbetsuppgifter är absolut nödvändiga för att vi skall kunna betala av på en skuld som vi har till en kommande generation, nämligen miljöskulden. Man beräknade att den uppgick till omkring 260 miljarder förra året, och den är förmodligen mycket högre nu. Någon gång måste vi börja rätta till de problem som finns. Då ingår bl.a. den typ av arbetsuppgifter som jag räknade upp.

Jag kan garantera Max Montalvo att varenda krona av dessa pengar finns redovisad i vår ekonomiska motion som väcktes samtidigt som miljömotionen. Vi skapar bl.a. ungefär 90 000 nya arbetsuppgifter.

Finansieringen består delvis av en extraskatt för dem som har inkomster över brytpunkten. Den består också i att vi tar tillbaka de pengar som den borgerliga regeringen med Ny demokratis hjälp har skänkt till aktieägare genom sänkta förmögenhetsskatter, sänkta aktieskatter osv.

Anf. 107 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Det var intressant att höra att det kommer en ny extraskatt igen. Det var bra. Jag undrade just hur man i utskottet kan föreslå att vi skall anslå så stora summor utan att egentligen ha någon täckning för det. Vi har fått klart besked på den punkten.

Det går inte att vända en trend så hastigt som alla i denna kammare föreslår. Man får vända den mycket långsammare och med ett mer genomarbetat förslag än de som ofta läggs fram här. Man måste ha folket med på alla stora förändringar – annars blir det ingenting av det. Det ni gör – står och fäktas om att vara värst vad gäller åtgärder – är helt och hållet populism.

Anf. 108 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan försäkra Max Montalvo om att vi har folket med oss när det gäller denna typ av arbetsuppgifter. Folket kräver att vi som politiker tar itu med de miljöförstöringar som vi genom bristande lagstiftning och bristande åtgärder tyvärr har ställt till med tidigare. Folket vet att det kostar 20 miljarder kronor att reparera dåliga VA-ledningar ute i kommunerna, och folket vill att dessa arbeten skall komma i gång så fort som möjligt. Det är ett exempel.

Jag trodde faktiskt att Ny demokrati hade uppfattat vad som står i vår ekonomiska motion om en femprocentig värnsskatt. Det har ju diskuterats här i kammaren av och till i olika sammahang. Jag rekommenderar Max Montalvo inte bara att läsa våra miljömotioner utan också den ekonomiska. Det kan finnas mycket nyttigt läsning där.

Anf. 109 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag tror inte att det är så många av de arbetande mänskorna som uppskattar en extra skatt eller att man håller på med miljöfrågorna på detta vis. Jag tror att det är många som gillar miljöfrågor när man pratar om det generellt – det är nog ingen som säger emot – men att betala höga skatter för att åtgärda miljön i en lågkonjunktur tror jag inte att så många ställer upp på.

Anf. 110 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det är precis som Jan Jennehag sade här tidigare. Det sämsta vi kan överlämna till kommande generationer är en förstörd miljö. Det är grunden för det arbete som vi utför i regeringen och i andra sammanhang. Det budgetförslag från Miljödepartementet som vi har att behandla i dag har också denna inriktning.

Inga-Britt Johansson sade att det inte har hänt så mycket sedan Socialdemokraterna lämnade regeringsmakten, och att det behövs en socialdemokratisk kraft för att få fart på miljöpolitiken. Jag skulle vilja hävda motsatsen. Det har faktiskt hänt en hel del i miljöpolitiken sedan Socialdemokraterna fick lämna regeringsmakten och överlämna Miljödepartementet till Olof Johansson.

Kretsloppstänkandet fanns inte med i det socialdemokratiska regeringsarbetet. Vi väckte motioner om detta på den tiden, men man ville inte gå in på den vägen. Det är egentligen det enda rätta sättet att komma fram till ett miljöriktigt samhälle. De som producerar varorna har ett ansvar för att börja i rätt ända. Dessa frågor behandlas förresten i nästa betänkande också. Allmänheten måste ta hänsyn och hjälpa till att skapa förutsättningar för en riktig miljöpolitik och en riktig användning av de resurser vi har.

Miljödepartementets budget har en omslutning på 1,6 miljarder. Det är en ökning med över 230 miljoner sedan förra året. Det är alltså en utveckling som står i kontrast till det Inga-Britt Johansson tidigare försökte ge sken av. Vi gör kalkningsåtgärder för nästan 200 miljoner – 198 miljoner noga räknat. Vi gör investeringar i naturreservat på 190 miljoner, och 60 miljoner kan tillkomma utöver det. Domänverksmarker ger också en avsättning som inte är obetydlig. Det återstår en del att göra för att få arbetet så omfattande som vi egentligen vill ha det. Jordbruksutskottet påpekade detta när beslutet om Domänverkets bolagisering fattades. Det gjordes redovisningar både från departementet och Domänverket under behandlingen av propositionerna.

Det är inte bara det som står i budgetpropositionen som är viktigt i det sammanhanget. Regeringen är i stort sett klar med ett regleringsbrev där man avsätter 330 miljoner kronor till ett ROT-program för att förbättra miljön i bostadsområden. Det gäller buller, allergier, radonsanering av fastigheter och att kretsloppsanpassa olika typer av bostäder.

Det här är alltså pengar som kommer att skapa en hel del av de jobb som Inga-Britt Johansson talade om och som då skall sättas i relation till det som står i de socialdemokratiska reservationerna. Det är litet grand samma pengar och samma möjligheter det handlar om.

När det gäller bullerfrågor, som Inga-Britt Johansson pratade om och som det också står om i reservationerna, är det kanske riktigt att påpeka att dessa frågor var en följetong under den tid vi hade en socialdemokratisk regering. Riksdagen påpekade gång på gång att man borde göra någonting åt bullerproblemen, men regeringen var inte särskilt intresserad av att göra något. Sedan har det kommit en utredning, och det är den utredningens resultat som Socialdemokraterna nu faller tillbaka på, vilket också regeringen kommer att göra.

Bullret är ett angeläget problem, men Socialdemokraterna har inte gått i första ledet för att lösa det. De satt och bromsade så länge de hade chans att göra det.

Som jag sade, är det inte bara den nu aktuella propositionen som är viktig i sammanhanget. Vi har ju haft en hel del andra propositioner också. Den om kretslopp var avgörande för att miljöfrågorna skulle komma framåt.

Vi har hela resonemanget i finansplanen om en uthållig utveckling, där miljöfrågorna har kommit in i den ekonomiska politiken. Det är ett stort framsteg, som är nödvändigt för att vi skall få ordentlig acceptans för miljöfrågorna också i det sammanhanget.

Vi har antagit en proposition om klimatfrågorna.

Vi har nu snart att behandla en proposition om miljöfarligt avfall.

Stora satsningar har gjorts på biobränsle under den borgerliga regeringstiden, och det har skett en kraftig ökning av nyttjandet av biobränslen som vi inte har sett tidigare. Det startade litet grand någon gång i slutet av 70-talet och början av 80-talet. När vi sedan fick en socialdemokratisk regering, avstannade verksamheten, men nu har den tagit fart igen.

Skatteväxling kommer det en proposition om. Det kommer också en om miljöskulden, som Inga-Britt Johansson var inne på. Här har gjorts en del saker i fråga om skatteväxling. Koldioxidavgiften är en sådan, och det finns en del annat också.

I kompletteringspropositionen kommer det pengar till sanering av miljöskadade områden. Vi täcker in hela det område som berörs i de socialdemokratiska reservationerna. Allt det som tas upp där kommer att genomföras på något sätt.

I propositionen som vi nu behandlar finns också särskilda satsningar på biologisk mångfald. Det startas en verksamhet i SLU när det gäller biologisk mångfald, och pengar förs över dit. Vi får en satsning med 6 miljoner kronor på Nordens ark för att bevara hotade djurarter.

Vi får också pengar till att slutföra inventeringen av våtmarken, även det en följetong under den tid då vi hade socialdemokratisk regering. Det är ett arbete som har hållit på mycket länge och som har varit ganska segt, men nu kommer pengar för att man skall kunna slutföra det. Det sker alltså en satsning på biologisk mångfald som är i storleksordningen drygt 30 miljoner kronor.

I betänkandet gör utskottet ett uttalande om älgjukan. Den är ett bekym-

mer, och det är viktigt att de instanser som har att hantera frågan avsätter de medel som behövs. Inga-Britt Johansson gjorde ett litet nummer av att vi gör ett uttalande men inte skickar med några pengar. Om vi skickar med pengar är det naturligtvis starkare, det skall jag erkänna. Men å andra sidan finns det pengar i systemet, och de 2 miljoner som Socialdemokraterna föreslår kanske inte räcker heller.

Vad som är sagt här är att de som har att jobba med frågorna också måste avsätta medel för att kunna slutföra arbetet. Det tror jag är möjligt att göra.

Med de här orden vill jag yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkandet om Miljödepartementets budget. Men, herr talman, jag kanske skall bemöta något av det som tagits upp i debatten.

Inga-Britt Johansson säger att jord- och skogsbruket bryr vi oss inte om, utan de näringarna får bete sig ungefär som de vill. Det är inte sant. Vi har en mycket stark önskan att få ett mera miljöinriktat jordbruk, och vi har redan kommit långt på den vägen.

Programmet för halvering av bekämpningsmedel, som startades när vi hade en socialdemokratisk regering men som det inte fanns något motstånd mot från andra partier, har lett till ytterligare en halvering, så att man nu är nere på en minskning med 65–70 %, vilket måste betecknas som ett mycket fint resultat.

Landskapsvårdsåtgärderna och NOLA var skapelser av Socialdemokraterna, sade Inga-Britt Johansson. Det är en överdrift i väldigt stor utsträckning, eftersom de åtgärderna var resultat av 1990 års jordbrukspolitiska beslut. Vi jobbade fram detta gemensamt, och jag kan säga att vi från Centerpartiet var väldigt pådrivande.

Beloppet till NOLA ökades kraftigt vid det tillfället. Vi hade förslag om mer än de 250 miljonerna men lyckades inte få igenom det. Den socialdemokratiska regeringen som då satt var litet mer rädd om pengarna och ville inte släppa till så mycket den gången. Men det var alltså inte några skapelser av Socialdemokraterna utan någonting som vi jobbade fram gemensamt i 1990 års beslut.

Skogsbrukets hänsynstagande och ansvar tog Inga-Britt Johansson också upp. Där tycker jag att det är viktigt att säga att skogsbruket har ett ansvar för att ta hänsyn till miljön, till naturvården och till den biologiska mångfalden. Det skall man göra, och det gör man också i det ordinarie reguljära skogsbruket.

Genom den ändring av skogsvårdslagen som nu har skett ges skogsbruket möjlighet att ta detta ansvar. Den möjligheten hade man egentligen inte tidigare, för då var man lagbrytare. Det var en skogsvårdspolitik som hade socialdemokratisk inriktning. Nu har vi en annan skogsvårdspolitik som ger skogsbrukaren möjlighet att ta de hänsyn som möjligtvis skall tas.

Men det kostar naturligtvis pengar att göra det. Att därpå också lägga att skogsbrukaren skall betala en avgift för att vi skall avsätta områden till naturreservat och annat, tycker jag är fel. Det tycker också regeringen är fel, för det är ett intresse och ett ansvar för oss alla. Vi får hjälpa till att klara den kostnaden, och det skall alltså inte finnas någon extra skogsvårdsavgift. Där emot skall skogsbrukaren ta hänsyn till miljön osv. vid det ordinarie bruket av sin fastighet. Det är oerhört viktigt.

Jan Jennehag tog också upp en del frågor som jag kanske borde säga någonting om. Han tyckte att man inte satsar så mycket på energipolitiken som man bör göra av de 500 miljonerna. Å andra sidan tyckte han att man satsar litet för litet på Östersjön. Nu var de 500 miljonerna avsedda för båda de här sakerna. Det sades också, om inte jag minns fel, att under första tiden kanske litet mer får läggas på Östersjön och litet mindre på satsningar på alternativ energi. Så på det hela taget följer nog fördelningen de regler som skulle gälla.

Annars delar jag Jan Jennehags uppfattning att försurningen är ett jätteproblem som vi måste klara av. Det klarar vi inte bara med kalkning, utan det klarar vi bäst med att minska de försurande utsläppen.

Herr talman! Med det yrkar jag återigen bifall till utskottets hemställan.

Anf. 111 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Av Lennart Brunanders anförande förstår jag att det var betydligt lättare för Centern att vara pådrivande under den socialdemokratiska regeringsperioden än vad det är nu. Vad jag förstod, berodde allt som hände under 80-talet egentligen på att Centern hade drivit på. Det kanske vore idé att börja samarbeta med oss i stället.

Det är riktigt att det har kommit många propositioner och många förslag, men de har bestått av ord och ingen substans. Det finns *en* proposition som jag håller med om har varit bra, och det är kretsloppspropositionen. Den är mycket bra, men även där saknas substans på många områden där vi har förväntat oss att man också skulle ta upp kretsloppsfrågorna.

Propositionen är alldeles för begränsad. Sverige torde vara det enda land där man inbillar sig att man kan skjuta frågorna framför sig genom att säga att de skall lösas på frivillig väg, och om det inte sker får vi återkomma med lagstiftning. Det är ju så man säger.

I samtliga propositioner – något överdrivet – sedan den nuvarande regeringen tillträdde har det talats om miljöskatter och ekonomiska styrmedel. Vi har sett *ett* ekonomiskt styrmedel, och det är kadmiumavgiften. Den var inte mycket att komma med.

Lennart Brunander räknade upp en del arbetsuppgifter. Om jag inte har alldeles fel, ingår de i det ROT-program som socialdemokratiska motionärer efter mycket möda fick igenom i utskottet, där man tvingade regeringen att lägga fram ett förslag om vilka arbetsuppgifter som skall utföras.

När det gäller skogsbruket och skogsvårdsavgifter är vi inte överens. Vi socialdemokrater anser att det behövs en skogsvårdsavgift, och jag tror att det blir tillfälle att diskutera den frågan ytterligare i morgon, när kammaren behandlar ett annat betänkande från jordbruksutskottet.

Jag tror ärligt talat att Centern har en uppriktig vilja att komma vidare i miljöpolitiken. Men de propositioner som hittills har lämnats till riksdagen har som sagt haft mycket litet av substans, och ytterst få åtgärder har vidtagits.

Anf. 112 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson började med att säga att Centern var väldigt pådrivande när vi hade en socialdemokratisk regering. Det kan jag

väl då kvittera med att säga att det var inte särskilt svårt att vara det, eftersom det inte hände så särskilt mycket då.

Den socialdemokratiska regeringen lade inte fram några vidare propositioner, utan den kom med en jätteproposition efter tre år, och det var den vi hade att se fram emot hela tiden. I den propositionen föreslogs en hel del åtgärder som faktiskt var bra. Många av dem jobbar vi med, och mycket av det som fanns där genomförs under den nuvarande regeringen. Men det var också en förfärlig massa som lades på utredningar och som egentligen inte var mer än en målsättning.

Så visst var vi pådrivande då, men vi föredrar nog att sitta i regeringsställning och ha ansvar för miljöfrågorna, för på det sättet kan vi uträtta mer.

Då säger Inga-Britt Johansson att det finns ingen substans i den här regeringens propositioner. Det gör det väl visst! Det har funnits förslag både i klimatpropositionen och i kretsloppspropositionen och inte minst i den proposition som vi i dag behandlar, där det anslås drygt 1,6 miljarder, en ökning från förra året med 230 miljoner, plus de saker som kommer i kompletteringspropositionen och andra propositioner. Så det är faktiskt ingen dålig satsning.

Inga-Britt Johansson säger att kretsloppspropositionen väl var bra men att man borde ha tagit med flera områden i den. Det är ju det som vi har tillsatt Kretsloppsdelegationen för att göra. Den har uppgiften att bearbeta de frågor som efter hand kommer upp. Jag tror faktiskt att det är en fördel att ha med sig både näringslivsföreträdare och andra intressenter i detta arbete. Då når vi bättre resultat. Men skulle man stöta på patrull i detta arbete, måste man gå fram med förslag till lagstiftning. Detta utsades också ganska klart när vi fattade kretsloppsbeslutet.

När det gäller ROT-satsningarna och de miljö-satsningar i bostäder som jag talade om är det som sades om vad arbetsmarknadsutskottet gjorde riktigt, men vi var då överens i utskottet om att ge regeringen uppdraget i fråga. Jag kan också säga att det i det sammanhanget framfördes en del tankar och krav vad gäller miljö-satsningar, men inte föranledda av den socialdemokratiska motionen utan av Centerns motioner.

Vi får nog leva med att inte vara överens i frågan om skogsavgift. Det är bra att vi kan redovisa att vi på den punkten har olika uppfattningar.

Anf. 113 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har gett flera exempel på ytterligare områden där vi snabbt vill få till stånd en kretsloppssituation. Jag kan t.ex. peka på en motion om elektronikfrågor. Jag nämnde i mitt tidigare anförande byggmarknaden, där Danmark har kommit långt före oss. Danmark har i dag faktiskt en mycket hårdare miljölagstiftning än vad vi har i Sverige. Nog har det funnits anledning att gå snabbare fram än vad som har skett under de senaste tre åren.

Vad gäller att driva på och vara överens vill jag framhålla följande. Lennart Brunander säger att Centern drev på Socialdemokraterna för att få till stånd vissa resultat men att Socialdemokraterna inte gjorde någonting. När Socialdemokraterna drev på i arbetsmarknadsutskottet för att få fram ROT-

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Statsbudgeten för
budgetåret 1994/95,
Miljö- och natur-
resursdepartemen-
tet*

programmet var det tydligen ändå Centrerns förtjänst att det blev något av detta. Jag tycker att det är en märklig logik.

Faktum är, och jag står fast vid det, att det i alla de propositioner som har framlagts har funnits många ord men mycket litet av substans. Vi ser nu också att i de lägen där det skulle behöva bli något av substans, där man måste komma fram till någonting, kommer det inte fram några propositioner. Man sköt t.ex. upp framläggandet av kretsloppspropositionen halvårsvis.

Nu gäller det frågan om miljöbalken. Det var först ett stort ståhej för att man ville hinna få den färdigbehandlad i vår, men den kommer nu inte att läggas fram som utlovat var. Man har inte ens fått fram lagrådsremissen. Detta beror på att det där måste finnas substans.

Lennart Brunander! Jag tror att det i dessa frågor är betydligt enklare för Centrern att diskutera och komma överens med Socialdemokraterna än med de övriga i den konstellation som man nu har i regeringen. Låt mig bara peka på frågan om bioenergin. Regeringen bestämde sig alldeles på sluttampen för att dra tillbaka den proposition som skulle ha inneburit stopp för alla tankar på biobränsle. Det berodde såvitt jag förstår inte på någon reaktion från Centrern utan på att kommunerna, som har börjat satsa på biobränsle, protesterade i högan sky.

Anf. 114 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! För att börja med det sista vill jag säga att det inte var någon proposition med förslag om ändrad beskattning på energi som drogs tillbaka utan en rapport från tjänstemän i departementet. Jag kan för den händelse att Inga-Britt Johansson inte har hört talas om det nämna att Centrern var mycket starkt engagerad i ansträngningarna att det inte skulle bli någonting av detta. De förslag som där lades fram skulle, som Inga-Britt Johansson säger, om de genomfördes komma att ödelägga mycket på detta område.

Vi har under de senaste åren fått en fantastisk utveckling av biobränslena, och mycket är på gång. Bara det faktum att dessa förslag har lagts fram fick många att börja fundera över om de skulle genomföra sina planerade satsningar eller inte. Vi får hoppas att de besked som nu kommer om att man nu inte skall göra någon förändring återställer ordningen på detta område.

Inga-Britt Johansson tycker vidare att det är dumt att dra ut på tiden med framläggandet av propositioner. Det tycker också jag. Men ge oss åtminstone den komplimangen att vi ser till att det blir något innehåll i propositionerna innan de framläggs, så att det kan bli några resultat! Inga-Britt Johansson sade för en liten stund sedan att kretsloppspropositionen blev bra, men det tog litet tid. Kanske var det därför som den blev bra.

Det är riktigt att det var en socialdemokratisk motion som startade det arbete som ledde fram till ROT-programmet. Den elogen skall socialdemokraterna ha. Men att beslutet fick ett miljömässigt innehåll var inte en socialdemokratisk bedrift. Något sådant fanns inte i den socialdemokratiska motionen. Det var snarare en centerpartistisk bedrift.

Herr talman! Jag tycker trots det som Inga-Britt Johansson säger att de satsningar som görs på miljön är bra. Det är inte bara vad som görs i riksdagen som är viktigt, utan det gäller också vad som görs ute i kommunerna

och i företagen. Jag hade häromdagen möjlighet att träffa företrädare för bilindustrin. Man hade där tagit fram livscykelanalyser av en mängd olika i en bil ingående material. På det sättet skulle man kunna peka ut bl.a. den miljömässigt bästa bilen med tanke på att materialen skall kunna separeras från varandra och återanvändas. Det är bara ett exempel bland många. Kommunerna gör på många håll ett mycket fint jobb för de lokala agenterna.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Statsbudgeten för
budgetåret 1994/95,
Miljö- och natur-
resursdepartemen-
tet*

Anf. 115 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Lennart Brunander nämnde att de 500 miljonerna från energiskatteomläggningen inte bara skulle användas för utveckling i miljövänlig riktning inom energisektorn. Det är alldeles riktigt, men de skulle huvudsakligen användas till detta. Till denna huvudinriktning återstår nu ungefär 175 miljoner kronor, och jag tror att inte heller Lennart Brunander är tillfredsställd med den utvecklingen.

Centern och för den delen också kds stod på samma sida i folkomröstningen om kärnkraften, och det är klart att dessa pengar måste ses i detta perspektiv. Jag menar att riksdagen här helt enkelt har blivit utsatt för en kupp. Den är ett uttryck för maktförhållandena i riksdagen. I regeringen finns ett antal partier som backas upp av mäktiga intressen vilka gärna ser att kärnkraftsavvecklingen förhalas så länge som möjligt. Det är i det perspektivet som vi skall se användningen av dessa pengar.

Självfallet, Lennart Brunander, krävs det långsiktiga åtgärder mot försurningen, men vi löser inte akuta problem med långsiktiga åtgärder. Vi måste ta hand om en del skadeverkningar omedelbart, och ett av de verktyg som vi har är en utvecklad kalkningsverksamhet. Mot den bakgrunden menar jag att det behöver göras ytterligare ansträngningar. Det förhållandet undanskymmer naturligtvis inte det faktum att de långsiktiga åtgärderna är de viktigaste.

Anf. 116 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jag återkommer till de 500 miljonerna. Jag har inte räknat exakt så som Jan Jennehag har gjort, men låt oss säga att 175 miljoner kronor kommer att gå till biobränsle. Självfallet vill vi ha mera pengar till dem. Nu är detta inte de enda pengar som anslagits till detta. Det har i energiöverenskommelsen också avsatts andra pengar till detta ändamål. Man kan dock inte säga att man vill ha mer pengar till Östersjöområdet från de 500 miljonerna, samtidigt som man också vill ha mera till biobränslen. Då går ekvationen inte ihop.

När beslutet fattades uttalade man att till en början skulle mera kunna gå till Östersjön, eftersom det finns ett mycket kraftigt behov av sådana här insatser där. Dessa är viktiga för oss också med tanke på nedfall och försurning, eftersom mycket av detta kommer från andra håll.

Det är klart att de 198 miljoner kronor som anvisas i budgeten för kalkningsåtgärder inte räcker särskilt långt, men det har ändå under de senaste åren skett en ganska kraftig ökning. Dessutom har det nu kommit ett betänkande om hur man skall finansiera en ytterligare satsning på detta område, nämligen slutbetänkandet Morot och piska för bättre miljö. Det har nyligen

framlagts för regeringen, och det kommer med anledning av det ett förslag i propositionen om miljöskuld och skatteväxling.

På den vägen kommer kanske mer pengar att kunna satsas, och jag tror också att det är angeläget. Framför allt är det, som jag sade, angeläget att vi minskar de försurande utsläppen. Vi kommer inte att kunna kalka bort hela försurningen. Utsläppen av försurande ämnen är inte så väldigt stora i norra Sverige. Jennehag sade att man där nu har en mycket besvärande situation. Det beror delvis på att marken där är känsligare och att man där följaktligen har mindre marginaler. Därför får utsläppen där svåra konsekvenser.

Ett bekymmer som vi har vid storskaliga kalkningsprojekt är att våra forskare och vetenskapsmän inte är överens om vad som händer i samband med dem. Också det har en bromsande effekt på utvecklingen på detta område.

Anf. 117 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! De 500 miljonerna kan inte räcka till allt, säger Lennart Brunander. Nej, naturligtvis inte. Man måste också se på de alternativ som respektive partier har i ekonomiskt avseende när de motiverar sina satsningar, och därvidlag skiljer vi oss åt.

När det gäller arbetet mot försurning är det inte forskarnas tveksamhet inför utökad kalkning som utgör den "trånga sektorn"; det är trots allt fråga om hur mycket pengar vi vill satsa just nu.

Självfallet finns det forskare som har olika meningar om effekterna av kalkning, men jag tror att det är helt ostridigt att det behövs mer kalkning. Jag skulle vilja se den forskare som i dag säger: Nej, sluta kalka! Det blir värre än om vi inte gör det. Jag tror inte att vi hittar någon sådan.

Anf. 118 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Inte heller jag tror att vi hittar några forskare som säger att vi skall sluta kalka. Frågan är på vilket sätt vi skall göra det. I fråga om sjökalkningen och kalkningen av åkermarken är det ingen tvekan, medan kalkningen av skogsmark är mer betingad av de lokala förutsättningarna för kalkning.

Jag tror att det är i morgon som vi i jordbrukssammanhang skall ta upp en annan fråga, nämligen återföringen av aska från biobränslen. Det finns många liknande åtgärder som är viktiga i sammanhanget. När det handlar om en övergång till biobränslen och biobränsleanläggningar är beskattningen av el viktig. Den bör vara sådan att biobränslen prioriteras.

Anf. 119 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Först måste jag yrka bifall till utskottets hemställan i jordbruksutskottets betänkande. Jag vill kommentera propositionen och betänkandet litet grand.

På s. 4 i propositionen står det att de ekonomiska styrmedlen i ökad omfattning skall utvecklas och användas i miljöpolitiken. Det tycker jag är bra, men man måste verkligen trycka på ordet utvecklas. Målet, en bättre miljö, får inte överges för principer. Felaktiga beslut innebär att vi inte får med oss företag och medborgare.

Om det kan bevisas att långa transporter av pappersavfall innebär en försämrad miljö i stället för en miljövinst, kan det vara bättre att acceptera en sopfraktion som innehåller papper och som får gå till framställning av energi, i stället för att köra papperet hundratals mil.

I propositionen finns ett anslag till Nordens ark. Det tycker jag är bra. Det läggs ner ett fint arbete vid Nordens ark, och de som arbetar där är väl värda de 6 miljonerna från svenska folket. Men nu skulle det vara bra om vi också kunde få till stånd ett nätverk där även andra djurparker kunde arbeta för bevarandet av mångfalden. Det skulle vara bra om vi kunde finna former för att stödja även detta.

Jordbruksministern, liksom Naturvårdsverket och ursprungligen också Skogspolitiska kommittén, talar om att 5 % av skogsmarken skall skyddas som reservat. Vi måste vara klara över att om vi tar bort 5 % av den produktiva skogsmarken så förlorar vi också 5 % av inkomsterna från skogen. Det rör sig i runt tal om tre och en halv miljard. Det rör sig dessutom om ganska många arbetstillfällen, ofta i glesbygd.

Också vården av dessa skogsområden kommer att kosta. Redan nu vill Naturvårdsverket, och även socialdemokraterna i sina motioner, föreslå att vi anslår ytterligare medel för att klara skötseln av dessa reservat, trots att det varit ganska sparsamt med avsättningar.

Som det sades tidigare kostar det inte så förfärligt mycket att prata, men det kostar när det skall hända något. Det är därför viktigt att dessa aktionsplaner förknippas med en realistisk bedömning av vilka pengar som finns att hämta.

Som jag ser det måste Miljödepartementet göra en kalkyl där alla faktorer finns med. Vi måste ha klart för oss hur mycket de mål vi sätter upp kommer att kosta. Vi måste också prioritera dessa kostnader mot andra kostnader.

Jag är för en avsättning enligt de principer som finns, men det måste också finnas en bedömning som gör det realistiskt. Precis som när vi talar om kärnkraftsavvecklingen måste man vara ute i tid och hitta en ersättning.

Inga-Britt Johansson talade om den extra skatt som Socialdemokraterna vill lägga på skogsägarna. Ja, Socialdemokraterna har ett gott öga till skogsnäringen och till dem som äger skog. De skall köpa skog av sig själva med egna pengar som de skall reservera för detta. Vi vill lägga ansvaret för miljövården på markägarna; de skall överta miljöengagemanget. Och vi tror, till skillnad från Socialdemokraterna, på markägarnas miljöintresse.

Som jag sade alldeles nyss finns det mycket ord och litet substans. I Socialdemokraternas förslag till gröna jobb vill man spendera ytterligare 640 miljoner. Regeringen lade ett sparbeting på 1,9 %, vilket gav plus 244 miljoner. Det finns alltså stora möjligheter att komma med förslag till utgifter, men var finns pengarna till åtgärderna? Detta är nog så viktigt, och det skulle jag vilja få ett litet extra samtal om.

Jag håller med Jan Jennehag om att riksdagen gång på gång har satsat på alternativ. Vi har gjort den ena överenskommelsen efter den andra: om energi, jordbruk och miljö. Det har satsats stora pengar på alternativ för att vi skall kunna ersätta kärnkraften, men vart tog det hela vägen? Jag är inte nöjd, men jag är heller inte nöjd med vad Birgitta Dahl uträttade på den här fronten.

Anf. 120 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Det handlar om 5 % av skogsmarken som skulle avsättas, men det är nog många som anser att den siffran kanske borde vara 15 %. Detta tycker kds är så förfärligt.

Väldigt ofta rör det områden som inte är särskilt produktiva ur skogsägarsynpunkt, men som är viktiga ur biotopsynpunkt. Det innebär att neddragningen av den produktiva skogsmarken inte blir så stor som kds påstår.

Men även om så vore: Vi sitter här i Sverige och kräver tufft att andra, mycket fattigare länder skall skydda sina skogsmarker och sina urskogar, medan vi inte tar samma ansvar. Vi måste väl ta samma ansvar för den biologiska mångfalden i världen som vi kräver att andra skall göra?

Det finns en fundamental skillnad mellan kds och oss socialdemokrater när det gäller skogsvårdsavgiften. Vi inser nämligen att det kan bli mycket betungande för de små och minsta skogsägarna att klara skogsvården själva. Därför behöver vi en skogsvårdsavgift, så att vi får en omfördelning i enlighet med det behov som finns. Som jag sade i mitt anförande och som jag tidigare har sagt i repliker, är det självklart att staten skall vara med och ta sitt ansvar för detta. Det är alldeles givet.

Låt mig slutligen ta chansen att säga det jag inte fick säga i ett tidigare replikskifte när det gäller pengar till Naturvårdsverket för att sätta i gång de gröna jobben:

Vi har anvisat medel till sysselsättningsskapande åtgärder i vår motion på det ekonomiska området, dels genom en värnskatt, som inte utfaller för vanliga jobbare utan bara för dem som tjänar någonstans över 200 000 och som klarar av det, dels genom att ta tillbaka de pengar som regeringen och riksdagsmajoriteten med Ny demokratis hjälp har skänkt till aktieägare, till dem som har stora förmögenheter osv.

Dessa pengar vill vi i stället använda till att skapa sysselsättning. I den sysselsättningen ingår också de gröna jobb som vi har föreslagit i vår motion och som vi har med i vår reservation.

Anf. 121 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Inga-Britt Johansson missuppfattade mig. Hon sade att 5 % inte är så förfärligt mycket i relation till de stora problem vi har. Jag är inte av den uppfattningen att vi skall minska kostnaderna för att skapa en bra miljö. Däremot måste vi vara realister. Vi måste veta vilka kostnadsposter vi har att ta hänsyn till när vi skall prioritera så att vi har resurser till detta i framtiden.

I det beslut som har fattats utifrån Skogspolitiska kommitténs betänkande har man tråkigt nog satsat på att skära ned Skogsstyrelsen och skogsvårdstyrelserna. Genast satte Skogsstyrelsen i gång med att säga upp folk som blir arbetslösa. Då måste vi gå in bakvägen och sätta in resurser där. Det saknas logik i detta.

Jag vill inte säga att det är någon speciell politisk gruppering som står för denna brist på logik – det är faktiskt något som är genomgående.

Socialdemokraterna vill ju ta ut en skatt av skogsägarna. Men en miljömedveten markägare tar själv på sig ansvaret för att skydda de biotoper vi

har talat om. Enligt vissa beräkningar som jag har fått från Stora Kopparberg rör det sig om 5 % i minskade inkomster för markägarens del.

Markägaren skall tåla ett intrång på 10 % på hela gården, enligt Socialdemokraterna, inte bara för miljöändamål utan för andra ändamål också. Markägaren skall sedan, som jag hörde när jag var i Värmland, lägga 0,5 % på forskning och utveckling. Dessutom skall han betala för att han skall kunna köpa mark av sig själv som skall reserveras.

Jag tycker att Socialdemokraternas sätt att argumentera är ett sätt att döda markägarens engagemang för en bra miljö. De är dessutom inte ett dugg rädda om den näring som är betydelsefullast för oss alla i Sverige.

Anf. 122 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Eftersom det kommer att blir mer debatt om skogen i morgon skall jag inte förlänga den här debatten mer än med en fråga till kds: Vad skall vi göra med alla skogsägare som inte vill ta sitt ansvar, och vad skall vi göra för att inte viktiga biotoper skall försvinna?

Anf. 123 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Inga-Britt Johansson undrade vad vi skall göra med alla som inte sköter skogen.

De skogsägare som inte skötte skogen efter den förra skogsvårdslagen, de som inte röjde och högg, är hjältar i dag. Jag tror att vi tål en viss sådan misskötsel om vi slipper de stora övervakningskostnader som krävs om vi skall ha poliser som granskar alla. Vi måste lita på människors engagemang och på att de vill göra en bra insats. Vi har dessutom lagar som gör att vi kan beivra alltför tokig skötsel.

Vi har en lagstiftning på gång om att biotoperna kommer att skyddas.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

16 § Bättre kontroll över miljöfarligt avfall

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1993/94:JoU16 Bättre kontroll över miljöfarligt avfall (prop. 1993/94:110).

Anf. 124 LENA KLEVENÅS (s):

Herr talman! Betänkandet med den storslagna rubriken Bättre kontroll över miljöfarligt avfall är mycket magert.

Orsaken är naturligtvis att den proposition, med nummer 110, som den bygger på, också var mycket mager. Den innehöll bara två saker: dels vissa riktlinjer för att samla in och ta hand om kvicksilver i uttjänta varor, dels ett förslag om att 13 § i lagen om kemiska produkter upphävs.

Inget av dessa förslag svarar upp mot propositionens rubrik. Att avskaffa en lagparagraf som innebär att man släpper ett numera privatiserat företags monopol på hantering av miljöfarligt avfall och att avisera att man tänker

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Bättre kontroll
över miljöfarligt
avfall*

göra förändringar i en förordning innebär inte att man får bättre kontroll över miljöfarligt avfall.

När jag gick i skolan, herr talman, fick man inte luras med rubriken. Det var noga att rubriken visade vad själva texten sedan skulle komma att innehålla. Den här propositionen håller i det fallet inte måttet. Det visar sig också genom att vi i utskottet redan har hunnit behandla ytterligare en proposition med ett liknande innehåll.

Den propositionen har nummer 163 och heter Riktlinjer för en fortsatt kretsloppsanpassning av samhället – åtgärder för att minska riskerna med kemikaliehanteringen. I det betänkandet, som kommer upp här i kammaren om en månad, har vi en mängd reservationer när det gäller hanteringen av kvicksilver och andra tungmetaller. Den debatten får vi återkomma till.

Det vi skall debattera nu är jordbruksutskottets betänkande 16, Bättre kontroll över miljöfarligt avfall.

Vi socialdemokrater i utskottet har lämnat ett särskilt yttrande där vi säger att arbetet med att ta fram materialbalanser för företag bör påskyndas. Dessa kan hjälpa myndigheterna att upprätthålla en tillräckligt god kontroll över hanteringen av miljöfarliga ämnen.

Enligt vår mening är det oacceptabelt att ett företag genom att klassa ett miljöfarligt avfall som insatsvara undandrar sig den lagstiftning som gäller för miljöfarligt avfall. Vi utgår från att den nya miljöbalken kommer att klargöra hur miljöfarliga kemikalier skall hanteras oavsett om de är avfall eller inte.

Herr talman! Vi socialdemokrater tycker naturligtvis att det är oerhört viktigt att samla in och ta hand om kvicksilver i uttjänta varor. Kviksilver är en mycket giftig tungmetall, som inte har någon biologisk funktion. Kviksilver har länge funnits på listan över de giftiga tungmetaller som skall bort ur kretsloppet. De får inte användas eftersom de lagras i kroppen och inte är biologiskt nedbrytningsbara. Riksdagen har också tidigare beslutat att användningen skall upphöra till år 2000.

Problemet är att kvicksilverhaltigt avfall också kan återvinnas för att användas på nytt, vilket också sker i viss utsträckning. Återvunnet kvicksilver och även insamlade febertermometrar exporteras. Baselkonventionen, som reglerar handel med miljöfarligt avfall, kan kringgå eftersom detta kvicksilver inte anses som avfall.

När det gäller de två förslagen i det nu aktuella betänkandet har vi inget att invända mot avskaffandet av § 13 som innebär att behandlingsmonopolet avskaffas. SAKAB, Svensk Avfallskonvertering AB, som tidigare var statsägt och hade monopol på behandlingen av miljöfarligt avfall, är nu privatiserat till 90 %. Därför finns det ingen anledning att ha monopolet kvar.

När det gäller riktlinjerna för att ta hand om kvicksilverhaltiga varor blir problemen med att förstå vad regeringen föreslår uppenbara. Regeringen avser skärpa kontrollen över hanteringen av miljöfarligt avfall. Det är en nödvändig åtgärd, men den är inte tillräcklig eftersom innehavaren själv definierar vad som är avfall och vad som inte är det. Socialdemokraterna vill med skärpa hävda att det är nödvändigt att företagen åläggs göra materialbalanser så att det blir klarlagt vilka kemikalier och vilket material som an-

vänds i de industriella processerna. Utan sådana materialbalanser blir det omöjligt att fullt ut kontrollera kemikalieflödena.

I lagen om kemiska produkter stadgas hur kemikalier skall hanteras, men denna lag är ju bara inhemsk och gäller i Sverige. Hur skall hanteringen av t.ex. rent kvicksilver ske i handeln mellan länder? Sverige driver ett intensivt arbete genom olika organ – Pariskonventionen, Helsingforskonventionen, EFTA, EES, m. fl. – för att åstadkomma en begränsning av kvicksilverutsläppen och användningen i andra länder.

De senaste dagarna har vi fått goda nyheter om stopp för export av s.k. giftsopor. Baselkonventionen skall skärpas. Inom två år skall det bli totalförbud för export av giftavfall från de rika industriländerna till tredje världen och till Östeuropa. Trots motstånd från många starka EU-länder som t.ex. Tyskland, Storbritannien och Frankrike lyckades andra EU-länder sluta upp kring det danska förslaget och få med sig Norden och omkring 120 u-länder, så att förslaget om totalstopp inom två år gick igenom. Det är mycket glädjande.

Samtidigt riskeras tyvärr handeln att helt tas över av den organiserade brottsligheten. Skrupelfria affärsmän och tjänstemän hindras knappast av formella förbud, som det stod i en av morgontidningarna. Det är ett stort problem att Baselkonventionens sekretariat på grund av bristande ekonomiska resurser inte har någon möjlighet att kontrollera att förbudet efterlevs. Kontrollen åläggs därför varje enskilt land.

Herr talman! Utskottet är enigt i bedömningen att en skärpt kontroll av hanteringen behövs även i Sverige och att tillståndsplikten skall utvidgas till att omfatta alla som mellanlagrar, behandlar, transporterar eller slutgiltigt omhändertar miljöfarligt avfall. Kommunens bortforslingsansvar skall avskaffas, och producenten skall ha hela ansvaret.

Vi socialdemokrater anser att producentansvaret måste förtydligas och skärpas. Den som introducerar en vara med miljöfarliga komponenter måste också bli ekonomiskt ansvarig för avfallet. Producentansvaret måste också förenas med straffansvar. Sanktionerna mot miljöbrott måste skärpas.

I en annan av morgontidningarna finns på en helsida en genomgång av sex års miljöbrottslighet och vilka straff som har utdömts. Rubriken lyder: Miljöbov får aldrig fängelse. Ett exempel är otillåten handel med miljöfarliga avfall. Ett annat exempel är när någon hällde ut 200 liter rengöringsmedel i ett avlopp. I båda fallen utdömdes villkorlig dom. Nästan ingenting har hänt på de sex år som har gått sedan straffen för miljöbrott senast skulle skärpas. Det här är en viktig punkt. Jag hoppas att den nya miljöbalken kommer att innehålla förslag till att lösa dessa problem. Producentansvaret måste utvidgas, men om det inte förenas med ett straffansvar och skärpta straff för miljöbrott tror jag inte att vi kommer till rätta med de här problemen.

Till sist, herr talman! En analys bör ske av om det är möjligt att även fortsättningsvis angripa och lösa avfallsproblemet utifrån ett renodlat avfallsperspektiv eller om det är nödvändigt att i stället bygga upp ett regelsystem utifrån ämnens farlighet. Detta gäller inte minst med tanke på handeln med farliga kemikalier.

Den kommande miljöbalken bör innehålla tydliga regler för hur miljöfarliga kemikalier skall hanteras oavsett om de är avfall eller inte.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Bättre kontroll
över miljöfarligt
avfall*

Anf. 125 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag yrkar bifall till min meningsyttring vad gäller mom. 1 om samhällets kontroll över miljöfarligt avfall.

Jag tror att bättre kontroll över miljöfarligt avfall förutsätter att samhället får förbättrade, och inte försämrade, möjligheter. Vänsterpartiet tycker att det kommunala transportmonopolet för miljöfarligt avfall var ett sådant instrument. Vi tycker att samhället inte skall avhända sig sådana instrument – tvärtom. Det är viktigt att vi stärker samhällets möjligheter att ha kontroll över denna och andra farliga verksamheter.

Socialdemokraterna har i sitt särskilda yttrande en förhoppning om att den nya miljöbalken skall ge oss bättre möjligheter. Den frågan lär få vänta tills den nya miljöbalken kommer – om den kommer. Om den inte kommer nu i vår kanske en ny regering får ansvaret. Med tanke på vad som står i det särskilda yttrandet får vi hoppas att vi får nya och bättre instrument.

Anf. 126 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Som Lena Klevenås och Jan Jennehag har sagt är det viktigt att man kan kontrollera de här frågorna som har att göra med miljöfarligt avfall för att man skall få någon ordning på den här punkten. Det är också en av avsikterna med propositionen. Enligt regeringen måste kontrollen över hanteringen av miljöfarligt avfall skärpas. Tillståndsplikt skall införas för all hantering av miljöfarligt avfall. Det innebär att tillståndsplikt enligt förordningen om miljöfarligt avfall bör utvidgas till att omfatta alla som mellanlagrar, behandlar eller slutligt omhändertar sådant avfall. Detta är avsikten.

Lena Klevenås var inne på att dessa frågor också behandlas i en annan proposition som egentligen gäller lagen om kemiska produkter. Vi måste leva med dessa gränsdragningar, och det är naturligtvis inte lätt. Men det finns lagstiftning som gäller dessa produkter oavsett om de utgör miljöfarligt avfall eller kemiska produkter, och det är viktigt att veta. Det är nödvändigt att se till att ingenting försvinner okontrollerat utanför detta område.

Inriktningen för materialhantering, produkter, produktion, användning och så småningom för återanvändning är att vi skall få så litet avfall som möjligt. Det skall helst inte bli någonting över som skall deponeras någonstans. Det får framför allt inte vara farligt. Detta är viktigt. Därför läggs det ett ansvar på producenter att se till att vi uppnår den situationen. När man börjar med projektering och design, gör sin upphandling av råvaror, producerar och så småningom distribuerar produkterna skall man se till att produkterna sätts ihop på ett sådant sätt att det går att återvinna materialet. Ibland är det så att en del ämnen inte utgör någon fara när de ingår i en produkt. Men när ämnena blir till avfall, börjar vittra sönder och kommer ut i miljön uppstår faran.

Målsättningen är att vi skall få så litet avfall som möjligt eller inget avfall alls. Det skall framför allt inte vara något miljöfarligt avfall. Därför kommer vi in på frågan om förbud av vissa ämnen. 1991 års beslut om miljön gick ut på att man skulle minska och få bort 13 sådana ämnen som var särskilt farliga och användes särskilt ofta. I den kretsloppsproposition som vi antog förra året togs ytterligare 20–25 ämnen upp som skall gå det här ödet till mötes,

eftersom de inte är bra för miljön. Därför är det viktigt att fortsätta det här arbetet. Det är detta som ändringen av hanteringen av miljöfarligt avfall innebär.

Som jag sade i den föregående debatten här i kammaren finns det en del åtgärder som kan vidtas även från industrins sida när det gäller livscykelanalyser. Man försöker där finna de bästa alternativen. Vi är i början av detta. Jag är övertygad om att när vi har fått in det här tänkandet kommer det att bli mera permanent använt i olika sammanhang. Det är vår uppgift att driva på och se till att det blir så.

Vidare finns det produkter som vi inte vill ha in i naturens kretslopp men som ändå används i olika sammanhang. Det är viktigt att vi hittar ett särskilt kretslopp där dessa produkter ständigt kan återanvändas. Man får inte "spilla" till det naturliga kretsloppet, eftersom det då blir förstört.

Lena Klevenås var litet bekymrad över att miljöbrottslingar inte straffas eller åtminstone inte får tillräckligt mycket straff. Det har varit ett bekymmer mycket länge. I det avseendet har miljöskyddslagstiftningen varit litet tandlös. Det har varit svårt att utdöma straff. Från riksdagens sida har vi påtalat det vid några tillfällen. Det gjordes en ändring av miljöskyddslagen i avsikt att göra hanteringen mera handlingskraftig när det gäller att straffa dem som överträder lagen. Det är naturligtvis viktigt att vi har ögonen på detta och ser till att de beslut vi fattar också följs upp av kontroll och en möjlighet till straff när bestämmelserna överträds.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i detta enhälliga betänkande från jordbruksutskottet.

Anf. 127 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! Jag vill uttrycka vår tacksamhet till våra borgerliga bröder över att vi i Ny demokrati fick in vår text om återvinning av kvicksilver. Det hade varit pinsamt med er grundidé, när man har antagit en kretsloppsproposition, att vid första bästa tillfälle bryta intentionen bara för att det skulle kosta pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

17 § Länsstyrelserna m.m.

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1993/94:BoU13 Länsstyrelserna m.m. (prop. 1993/94:100 delvis).

Anf. 128 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det blir tydligt inte mycket till debatt i ämnet, vilket jag beklagar.

Jag skulle särskilt vilja fokusera på en fråga när det gäller anslagen till länsstyrelserna. Länsstyrelserna är statens förlängda arm ut i landet. Mot bakgrund av det statsfinansiella läget tycker vi att det är befogat med en sär-

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Länsstyrelserna
m.m.*

skild markering avseende anslagen för länsstyrelserna. Med ett budgetunderskott på ett par hundra miljarder och en statsskuld på 1 200 miljarder är det väl i det närmaste fantastiskt att man inte ens till den egna statliga institutionen kan stå kvar med ett anslag motsvarande förra årets.

Vi har motiverat detta i utskottet. I varje ärende och i varje del av vårt arbete i riksdagen försöker vi skrapa litet här och ta litet där för att nedbringa kostnaderna för staten. Det får vi inget som helst gehör för. Däremot gläder det oss att Vänsterpartiet tydligen har haft tankar i samma riktning och föreslagit en sänkning av anslagen. Tyvärr räcker inte våra båda partiers mandat för att genomföra det.

Det finns ytterligare en liten sak i detta betänkande som jag tycker det vilar ett litet löjets skimmer över. Man kan inte medge att Länsstyrelsen i Kopparbergs län får byta namn till, som föreslaget, Dalarnas län. En centermotion är väckt om detta, och jag tyckte det låg så mycket i den att jag har yrkat bifall till den och även reserverat mig till förmån för motionen.

Jag tycker vi kan ägna oss åt viktigare saker i Sveriges riksdag än namnen på våra länsstyrelser. Det må väl de och regeringen kunna klara ut utan vår inblandning.

Anf. 129 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! På flera punkter i utskottsbetänkandet råder ganska stor enighet, men det finns tre meningsskiljaktigheter i form av två reservationer och en meningsyttring.

Utskottet gör en mindre korrigering av regeringens förslag i ett hänseende, nämligen beträffande den föreslagna resursökningen på 7 miljoner kronor för insatser på kulturmiljöområdet. Utskottet föreslår att anslaget ökas med endast 4 miljoner kronor. Under senare år har inte obetydliga resurstillskott skett till just denna sektor, varför en något försiktigare ökning måste anses tillräcklig. Dessutom markerar utskottet att förhållandena och förutsättningarna är olika i olika län, varför anslagshöjningen bör kunna användas till andra angelägna ändamål, t.ex. miljövard och tillsyn. Länsstyrelserna får härmed på ett mera flexibelt sätt använda de tillkommande resurserna.

Stort intresse har fördelningen av och reglerna för anslagen till länsstyrelserna rönt. Vilka faktorer skall vägas in vid fördelningen? I en motion anses att befolkningsökning skall tillmätas större vikt än hittills. Kanske har man tagit för litet hänsyn till avstånden i vissa län, eller industristrukturen, eller andelen riksintressen osv.

Herr talman! Svårigheterna är stora att uppnå exakta och för varje län helt rättvisande fördelningsmodeller. Mot den bakgrunden avvisar utskottet motionen om befolkningsutvecklingens inverkan på länsstyrelseanslaget.

En anmärkning som bör göras är att de län som i god tid och fullt ut har klarat sina sparkrav inte skall bli lidande på att andra län långt senare uppnått sina mål.

Jag utgår ifrån att dessa synpunkter, liksom utskottets uppfattning om arbetet med att se över fördelningen av resurserna mellan länsstyrelserna, fortsätter.

Så till reservationerna från Ny demokrati. I den första krävs ett namnbyte

från Kopparbergs län till Dalarnas län. Liknande motionskrav har tidigare avvisats av utskottet och riksdagen. Jag är medveten om att det från olika håll framförs synpunkter och önskemål om denna namnändring. Men det måste vara fel att riksdagen eller regeringen ovanifrån beslutar om detta innan en bred enighet finns i länet. Uppstår denna breda enighet i Kopparbergs län utgår jag ifrån att regeringen tar stor hänsyn till detta i sina överväganden. Därför finns det i dag ingen grund för ett bifall till motionen eller reservationen, varför de bör avslås.

I den andra reservationen föreslås en betydande besparing, bl.a. mot bakgrund av det minskade bostadsbyggandet. Länsbostadsnämnderna har nyligen inlemmats i länsstyrelserna och därmed kraftigt reducerats. Detta är nödvändigt och välkommet. Likväl återstår kraftiga och omfattande arbetsuppgifter inom detta område, t.ex. inom planområdet med fastställande av översiktsplaner. Vi bör också peka på att länsstyrelserna under lång tid inte undgått de allmänna sparkrav som andra statliga förvaltningar åsamkats. Jag yrkar avslag på reservationen.

Herr talman! Meningsyttringen från Vänsterpartiet innebär en besparing på anslagen med 100 miljoner kronor. Motivet är inte endast eller ens i första hand att spara pengar, utan att genom besparingen framtvinga införande av länsparlament. Detta är ett ovanligt och originellt grepp. Man skall helt enkelt svälta ut länen för att härigenom framtvinga en helt ny organisation. Jag är inte övertygad om att detta är den mest effektiva metoden. Och varför just 100 miljoner kronor? Det är som att skjuta från höften. I så fall borde införande av länsparlament kunna uppnås snabbare om nedskärningarna fick större omfattning, t.ex. 200 eller 300 miljoner kronor. Detta visar att förslaget inte är riktigt väl genomtänkt.

Besparingar måste grundas på analys och saklighet. Besparingar skall vi givetvis vara öppna för. Men vad händer med verksamheten, eller vilka områden skall man lämna därhän om man gör kraftiga neddragningar? Sådana frågor måste man göra när dessa besparingskrav ställs. Jag är självfallet med om att spara, men jag vill veta vad vi gör och vad effekten blir på de olika områdena. Saknas dessa analyser får man faktiskt avstå från besparingen. Jag yrkar härmed avslag på meningsyttringen.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till utskottsmajoritetens förslag och avslag på reservationerna och meningsyttringen.

Anf. 130 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag ber först för ordningens skull att få yrka bifall till våra båda reservationer i ärendet.

Jag skulle vilja fråga Bertil Danielsson om inte också han anser det viktigt att staten på allt sätt försöker att nedbringa sina utgifter och därmed det förfärliga budgetunderskott som vi har för närvarande.

Det verkar som om man bara tänker på besparingar när man talar i stort. Så fort man kommer ned på sakutskottens nivå glömmer man helt enkelt bort att man måste spara.

När man får problem i ett företag och det uppstår förluster, då sätter man sig ned och beslutar var man skall skära. Sedan får avdelningar och dotterbolag eller vad det handlar om anpassa sig till de ramar som man anslår, annars

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

Länsstyrelserna
m.m.

överlever inte företaget. Vi kan göra jämförelser när det gäller AB Sverige. Om inte vi vidtar bättre nedskärningsåtgärder än vi har gjort hittills, så kommer snart IMF att ta över styret och då kan vi åka hem allihop.

Anf. 131 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! I princip håller jag givetvis med Bo G Jenevall; det är viktigt att spara pengar på alla områden där det är möjligt. Men även besparingar måste föregås – som jag nyss sade – av analys och ett övervägande som gör att man vet vad man håller på med. Dessutom – och det är väl inte obekant – så kringgärdas de uppgifter länsstyrelsen har av speciallagstiftning. Det är tvingande lagstiftning om tillsyn och det är inte så lätt att utan vidare säga att vi skall dra ner anslagen, samtidigt som man skall ha kvar uppgifterna. Jag tror att man måste gå omvänd väg. Först måste man se över reglerna och lagstiftningen för att ta bort det som inte är nödvändigt. På det sättet kan man givetvis få bort åtskillig verksamhet och därmed göra besparingar.

Detta utesluter givetvis inte att man skall spara där det är möjligt, och det har man gjort under ett stort antal år. Men länsstyrelsens uppgifter har snarare ökat än minskat.

Dessutom är länsstyrelsen i många hänseenden en myndighet. Då är det inte så lätt för den att säga: Det här har vi inte tid med, det här bryr vi oss inte om, för vi måste spara pengar.

Vi bör alltså visa en viss försiktighet, även om jag tror att vi är ganska överens om grundinställningen.

Anf. 132 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det är ju bra om vi är överens om grundinställningen, men vi måste också göra någonting åt det. Utredningar i all ära, men man måste i sådana här situationer sätta krav.

Jag återgår till företagen: Anser Bertil Danielsson att företagen inte begriper vad de håller på med eller att de gör saker och ting på felaktigt sätt? Det finns inget som är så bra för att strama upp och förbättra effektiviteten i en organisation som minskade anslag från staten. Jag vågar påstå, utan att darra på manschetten, att effektiviteten i länsstyrelserna kan ökas betydligt.

Anf. 133 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Jag känner mig inte heller särskilt nervös. Bo G Jenevall säger att man skall ställa krav. Ja visst skall man göra det. Men man kan inte bara utslunga ord och tro att de skall betvinga verkligheten.

Om en länsstyrelse skall utföra lika mycket som tidigare, kanske i vissa fall ännu mera, men inte med lika mycket pengar, måste man veta ganska väl på vilket sätt besparingarna skall gå till.

I allt politiskt arbete är det en fördel om man är så väl förberedd att man vet vad man skall göra, hur man skall göra och vad resultatet blir. Då tror jag att vi kan uppnå goda resultat.

Jag är överens med dem som säger att vi skall undanröja de lagar och regler som kan undvaras för att styra verksamheter. Men så länge bestämmelserna finns kvar krävs det nog ganska ingående studier för att tala om på vilket sätt man skall minska resurser och pengar för länsstyrelserna. De har

faktiskt åsamkats ganska betydande neddragningar under ett stort antal år. Detta fortsätter – som bekant. Jag tror inte att skiljaktigheterna är så stora. Jag vill återigen erinra om en viss försiktighet.

Prot. 1993/94:81
28 mars 1994

*Länsstyrelserna
m.m.*

Anf. 134 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Vi har faktiskt inte föreslagit några drastiska nedskärningar. Vi har föreslagit att samma anslag skall ges som länsstyrelserna fick föregående år. Eftersom det av olika anledningar går att konstatera att inflationen och löneutvecklingen har varit låg, är läget bättre än någonsin för att kräva att länsstyrelserna skall kunna klara sig på samma nivå som de har legat på tidigare.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

18 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositionerna

1993/94:139 Lag om behörighet att utöva veterinäryrket

1993/94:190 Enhetliga regler för överklagande till hovrätt och Högsta domstolen m.m.

1993/94:208 Förändringar i lönegarantisystemet

1993/94:235 Lag om arbetsförmedlingsregister

Förslag

1993/94:RFK2 Riksdagens förvaltningsstyrelses förslag till Lag om statligt bidrag till partigrupperna i riksdagen

1993/94:RR7 Riksdagens revisorers förslag angående disciplinärenden inom hälso- och sjukvården

Finansutskottets betänkanden

1993/94:FiU7 Anslag till Kammarkollegiet

1993/94:FiU8 Vissa anslag inom Finansdepartementets område

Skatteutskottets betänkande

1993/94:SkU20 Skattepolitiken

19 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 25 mars

1993/94:120 av *Bengt Silfverstrand* (s) till utbildningsministern om kårobligatoriet:

Den borgerliga riksdagsmajoriteten beslutade i juni 1993 att avveckla det s.k. kårobligatoriet fr.o.m. den 1 juli 1995. Socialdemokraterna reserverade sig mot beslutet med motiveringen att riksdagen först borde få ta ställning till en konkret plan på hur en avveckling skulle gå till. En sådan plan borde enligt vår uppfattning bl.a. innehålla förslag till hur de studerande på rättvisa och jämlika grunder skall vara representerade inom olika organ inom högskolan och hur val till dessa organ skall förrättas. Vi menade vidare att formerna för den fortsatta driften av studentbostäder och samlingslokaler noggrant borde analyseras och att en ekonomisk kalkyl för kårobligatoriets avveckling skulle presenteras för riksdagen innan slutgiltigt beslut fattades i frågan. Sålunda ansåg vi att regeringen måste redovisa hur stor del av den beräknade kostnaden staten är beredd att svara för vad gäller studentfacklig och studiesocial verksamhet liksom lokalförsörjning etc. Slutligen fann vi det väsentligt att studenterna blev representerade i det fortsatta beredningsarbetet.

Också utbildningsutskottet betonade i betänkande 1992/93:UbU14 det angelägna i att en kontinuerlig dialog äger rum med studenternas representanter och med företrädare för universitet och högskolor i syfte att hos dessa förankra förslag till lösningar. Utskottet förutsatte samtidigt att regeringen, när klarhet vunnits i frågan, informerar riksdagen om de ekonomiska konsekvenserna för studentkårerna m.fl. Om särskilda statliga medel behövs för studerandesammanslutningarnas fortsatta verksamhet eller för andra kostnader till följd av obligatoriets avveckling borde, enligt utskottets uppfattning, regeringen framlägga förslag härom.

Kommittén för avveckling av kårobligatoriet (KAK) har därefter utrett konsekvenserna av en sådan åtgärd. Det kan för det första konstateras att utredningens direktiv är klart snävare än de intentioner som uttalades av riksdagen. Medan utbildningsutskottet sålunda framhöll betydelsen av de studentfackliga och studiesociala frågorna har KAK:s uppdrag enbart omfattat frågan om utbildningsbevakning i snäv bemärkelse samt val av studentrepresentation. Detta framstår som märkligt också mot den bakgrunden att utbildningsministern själv i proposition 1992/93:169 framhöll betydelsen av att en avveckling av kårobligatoriet inte får medföra en försämring inom det studiesociala området.

För det andra är också utredaren på flera punkter klart skeptisk till möjligheterna att klara den för studenterna grundläggande utbildningsbevakningen efter en avveckling av obligatoriet. "I princip är det endast den obligatoriska avgiften som ger kårer och nationer ekonomisk rörelsefrihet och möjlighet att finansiera sådant som utbildningsbevakning och sociala insatser", är sålunda utredningens slutsats.

KAK konstaterar också att avgörande för studentsammanslutningarnas ställning efter obligatoriets avveckling är medlems- och inkomstutvecklingen. I båda avseendena finner man anledning till pessimism. Erfarenheterna från utländska universitet, exempelvis Köpenhamns universitet, tyder också på att utan obligatorisk anslutning får studentföreningarna dålig medlemsanslutning och svag ekonomi.

En massiv studentopinion har liksom praktiskt taget alla universitets- och

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till utbildningsministern:

1. På vilket sätt kommer utbildningsministern att beakta den massiva kritik som framkommit mot kårobligatoriets avveckling från en nästan samstämmig högskoleopinion?

2. På vilka grunder stöder utbildningsministern sina uttalanden att en anslutning till kårobligatoriet skulle kränka föreningsfriheten?

3. Vad föranleder utbildningsministern att tro att demokratin och friheten skulle öka vid en omläggning av systemet från självförvaltning till statsförvaltning respektive att valdeltagandet skulle bli större om valen organiseras av myndigheter i stället för studentkårer?

4. När kommer utbildningsministern att i enlighet med riksdagens beslut redovisa de ekonomiska konsekvenserna av en avveckling av kårobligatoriet och framlägga förslag om statliga anslag för studerandesammanslutningarnas verksamhet?

5. Enligt regeringens proposition 1992/93:169 får en avveckling av kårobligatoriet inte medföra en försämring inom det studiesociala området. Vad innebär detta mera konkret, dvs. vilka delar av nuvarande verksamhet inom studentkårers och nationers ram är regeringen beredd att ta det ekonomiska ansvaret för?

6. Anser utbildningsministern att studenternas nuvarande tillgång till samlingslokaler och nationshus är värd att bevara, och vem skall i så fall bekosta lokaler, till vilka alla studenter äger tillträde, om obligatorisk tillhörighet till kårer och nationer avskaffas?

7. Vilken hänsyn har regeringen i sina ekonomiska bedömningar tagit till att kåravgifterna kunnat hållas nere tack vare massiva frivilliginsatser från studenternas sida?

8. Vilka skattemässiga konsekvenser för nationernas del får en avveckling av kårobligatoriet?

1993/94:121 av *Birgitta Hambræus* (c) till finansministern om Sverige och EMU:

EMU regleras i Maastrichtfördraget. Den andra fasen i utvecklingen mot EMU inleddes den 1 januari 1994, då ett europeiskt monetärt institut (EMI) inrättades i Frankfurt, början till EU:s gemensamma centralbank, som skall ersätta medlemslänternas riksbanker.

Institutet skall verka för en starkt samordning av penning- och valutapolitiken i medlemsländerna. Under denna andra fas skall de olika medlemslänternas ekonomier utvecklas mot en allt större konvergens, som möjliggör en gemensam valuta. EU-kommissionen skall kontrollera varje medlemsstats statsbudget så att konvergensen uppnås. Medlemsländerna måste rätta sig efter rådets rekommendationer, annars kan de i sista hand bötfällas.

Avtalet, eller rättare sagt anslutningsfördraget, som slutits mellan Sverige och EU:s medlemsstater medför att bestämmelserna i Maastrichtfördraget blir bindande för Sverige, om särskilda undantag, övergångsregler eller an-

passningar inte upptagits i anslutningsakten. Till skillnad från britter och danskar fick Sverige inga undantag från EMU, och Sverige begärde det inte heller.

Har förhandlingar säkerställt att Sverige har rätt att stå utanför valutaunionen?

20 § Kammaren åtskildes kl. 17.33.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 8 § anf. 31 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 61 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 99 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LENA JÖNSSON

/Barbro Nordström

Måndagen den 28 mars

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Förnyad bordläggning	1
4 § Post- och telekommunikation	1
Trafikutskottets betänkande TU17	
Debatt	
Ines Uusmann (s)	
Max Montalvo (nyd)	
Jan Sandberg (m)	
Talmannen (erinran till åhörarna)	
Kenneth Lantz (kds)	
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
5 § Förbud mot laservarnare	13
Trafikutskottets betänkande TU18	
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
6 § Eurocontrolkonventionen m.m.	13
Trafikutskottets betänkande TU19	
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
7 § Tilläggsbudget inom Kommunikationsdepartementets område..	13
Trafikutskottets betänkande TU20	
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
8 § Valperiodens längd och vissa andra grundlagsfrågor	14
Konstitutionsutskottets betänkande KU22	
Debatt	
Thage G Peterson (s)	
Johan Lönnroth (v)	
Birger Hagård (m)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Catarina Rönnung (s)	
Sten Andersson i Malmö (m)	
Göran Åstrand (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
9 § Förändrat ersättningssystem för vuxentandvård	39
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU10	
Debatt	
Margareta Israelsson (s)	
Arne Jansson (nyd)	
Berith Eriksson (v)	
Pontus Wiklund (kds)	
Isa Halvarsson (fp)	
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	

10 §	Administration av socialförsäkringen	64
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU23	
	Debatt	
	Arne Jansson (nyd)	
	Börje Nilsson (s)	
	Margit Gennser (m)	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
11 §	Familjerättsliga frågor	69
	Lagutskottets betänkande LU19	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
12 §	Anslag till Bokföringsnämnden, m.m.	69
	Lagutskottets betänkande LU24	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
13 §	Anslag till Patentverket, m.m.	70
	Lagutskottets betänkande LU25	
	Debatt	
	Maj-Lis Lööw (s)	
	Bengt Kindbom (c)	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
14 §	Anslag till skolväsendet, m.m.	71
	Utbildningsutskottets betänkande UbU7	
	Debatt	
	Eva Johansson (s)	
	Björn Samuelson (v)	
	Hans Nyhage (m)	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
15 §	Statsbudgeten för budgetåret 1994/95, Miljö- och naturresursde- partementet	83
	Jordbruksutskottets betänkande JoU15	
	Debatt	
	Inga-Britt Johansson (s)	
	Jan Jennehag (v)	
	Max Montalvo (nyd)	
	Lennart Brunander (c)	
	Carl Olov Persson (kds)	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	
16 §	Bättre kontroll över miljöfarligt avfall	101
	Jordbruksutskottets betänkande JoU16	
	Debatt	
	Lena Klevenås (s)	
	Jan Jennehag (v)	
	Lennart Brunander (c)	
	Max Montalvo (nyd)	
	<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>	

17 § Länsstyrelserna m.m.	105	Prot. 1993/94:81
Bostadsutskottets betänkande BoU13		28 mars 1994
Debatt		
Bo G Jenevall (nyd)		
Bertil Danielsson (m)		
<i>Beslut skulle fattas den 29 mars</i>		
18 § Bordläggning	109	
19 § Anmälan om interpellationer		
1993/94:120 av Bengt Silfverstrand (s) om kårobligatoriet . . .	109	
1993/94:121 av Birgitta Hambræus (c) om Sverige och EMU	111	

